59.700

HERCZEG FERENC MUNKÁI

GYÜJTEMÉNYES DÍSZKIADÁS

1925

HERCZEG FERENC
MUNKÁI

GYÜJTEMÉNYES
DÍSZKIADÁS

XXXIV

A LÁNSZKY-MÓTOR
—
MESÉK

B U D A P E S T
SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI INTÉZET R.-T.
KIADÁSA

HERCZEG FERENC

A LÁNSZKY-MÓTOR

REGÉNY

BUDAPEST
SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI INTÉZET R.-T.
KIADÁSA

A M.N.MUZEUM KÖNYV-TÁRA

Fenntartunk minden jogot, a fordítását is.

Copyright by Singer & Wolfner, Budapest.

R 2

59700 /34

R 1965

3.519

M. N. MUZEUM KÖNYVTÁRA
I. Nyomt. Növedéknapló
1930 év. 289 sz.

45689. — Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

ELSŐ RÉSZ

BABILON LEÁNYA

I.

Végre jelentkezett a központ.

— Kérem 179—97-et!

— Mással beszél.

Lánszky enyhén káromkodott és az asztalon fekvő számadásokban kezdett lapozgatni.

Feleségével akart beszélni, mégpedig sürgősen. Márta künn volt Újpesten, a gyártelepen álló lakóházban. Délután azzal búcsúzott el az asszonytól, hogy egypár napra Berlinbe szalad. Hogy megint a Lánszky-motor dolgában, azt már nem merte bevallani; félt attól a gúnyos mosolytól, amely mindig meggörbítette az asszony szája szélét, valahányszor szóbakerült az ő híres motorja.

Lánszky tudta, hogy felesége ma estére valami táncmulatságot rendez, de ők ketten megszokták már, hogy egymástól függetlenül intézzék a dolgaikat.

Korábban jött be a városba, a vonat indulása előtt még valami elintézni valója akadt a városi irodájában. Gépbe is mondott egypár levelet, de a gépíró-kisasszonynak vőlegénye volt és olyan kétségbeesett arccal sandított a falióra felé, hogy Lánszky végre is hazaküldte.

Azután hirtelen eszébe jutott, hogy Mártának talán valami kommissiója lehetne Berlinben. A prém, esőkabát és kesztyű ott olcsóbb.

Megint kezébe vette a kagylót.

— 179—97 !

A telefon ezúttal kajánul trombitál.

Két perc mulva :

— Most se szabad még a 179—97 ?

A központ epésen hallgat, de a kagylóból valami csikorgó csattanás hallatszik és íme, álomszerű távolságból, de nagyon tisztán, megszólal Márta hangja. Csakhogy nem az urához beszél, hanem másvalakihez, egy ismeretlen harmadikhoz. Szóval : Lánszkyt «bekapcsolták».

Mindjárt az első szótól, amit hallott, elállott a szíve verése, a másodiktól pedig olyan dühösen kezdett kalapálni, hogy még a halántékerén is érezte. Ekkor már tudta, hogy valami piszok-dolgot fognak a nyakába kanyarítani és az agyán átvillant a rémült kérdés : ha őt most elgáncsolják, mi lesz akkor a Lánszky-motorral ? Annyi lelki ereje persze nem volt, hogy letépje a füléről azt az átkozott telefonkagylót.

*

Márta : Fiam, ne legyen olyan szemtelen !

Az ismeretlen férfihang : Mért szemtelen ? Mert nevén nevezem a kisdedet ? Jusson eszébe, Márta, mit fogadott nekem : sohasem fog ilyenekért megorrolni.

Márta : Én nem orrolok . . .

A férfihang : Ez egyszerű meghívás ; el lehet fogadni, mellőzni is lehet.

Márta : Tehát ezennel mellőzöm !

A férfihang : Ezzel szemben nekem megvan az a

jogom, hogy annyiszor megismételjem tiszteletteljes meghívásomat, ahányszor jónak látom.

Márta: Szóval, maga csodát vár a napoleoni kitartástól?

A férfihang: Takarodót csak akkor fújnék, ha megtudnám, hogy magának másvalakije van.

Márta: Képzelje, van is: az uram! (Ezt nevetve, mint valami jó viccet, mondta bele a telefonba.)

A férfihang: A kitünő Lánszkyval bizonyisten nem gyanusítom.

Márta: Köszönöm!

A férfihang: Tehát én egyelőre várok.

Márta: Nem is rossz foglalkozás, ha az ember kellemes társaságban vár.

A férfihang: Mért hangsúlyozza úgy a kellemes társaságot? Egyáltalában: mit ért kellemes társaság alatt? Mondja!

Márta: Telefonba nem lehet.

A férfihang: Egy szót!

Márta: Nu-val kezdődik, si-vel végződik.

A férfihang: Ennyi az egész? Maga jól tudja, annak a bizonyos valakinek nincs nagyobb jelentősége az én életemben, mint a magáéban annak a pohár víznek, amelyet megiszik, ha megszomjazott.

Márta: Jó, jó, jó, jó, jó! Hanem hallja, drágám, ő, akinek a neve Nu-val kezdődik, nem lesz nagyon elragadtatva, ha megtudja, hogy maga őt vízzel és nem pezsgővel hasonlítja össze.

A férfihang: Erről mondhatnék valamit...

Márta: Inkább ne! — Nem felejtette el, hogy nálam ma tánccal súlyosbított bridge lesz? Hánykor jön ki?

A férfihang: Színház után.

Márta: Nem bánom, ha késik is, de ígérje meg, hogy sokáig marad. Én ma mulatni akarok!

A férfihang: Megígérem, hogy akkor megyek csak, ha maga küld. Az ura otthon lesz?

Márta: Amilyen pechje van magának, ma délután elutazott, Németországba vagy Svájcba.

A férfihang: Nehéz lesz elviselnem ezt a csapást, de mindenesetre megpróbálom.

Márta — miután vidáman belekacagott a telefonba —: Pá!...

*

Vége volt. Lánszky még tovább is a füléhez szorította a kagylót, míg csak a központ azt nem kérdezte tőle: Beszélnek még? — akkor aztán letette.

Míg a telefonbeszélgetés tartott, egészen besötétedett a szobában. Később bejött a házmester.

— Brádi úr kéreti a nagyságos urat, tessék sietni, különben le tetszik késni a vonatról.

Lánszky egy pillanatra maga előtt látta Brádinak, a soffőrnek sápadt imperátor-fejét, amely annyira imponált a cselédeknek, hogy mind urazták.

— Nem utazom Berlinbe. Telefonértesítést kaptam, – itthon kell maradnom. Brádi várjon!

A házmester kiment.

II.

Igen, az ember egy egész életen át építi és ékesíti a maga házát, azután jön egy tíz másodperces földrengés és szemétdomb marad a helyén...

Lánszky föl-alájárt az irodában, ahonnan ilyenkor már mindenki hazament, föl-alájárt és végiggondolta az egész párbeszédet, amelynek mondatai fájóan izzottak az emlékezetében.

Egy-egy galád szót, egy-egy cinikus fordulatot megismételt, újból és újból megkóstolt, undorodva és mégis kíváncsian a nyelvén forgatott.

Talán nem is annyira az, amit Márta mondott, hanem ahogyan mondta, volt a kétségbeejtő. És a hangja, az éber, ugrásra kész, villamossággal telített hangja, az ingerkedő, magát kellető nőstény hangja, amely forrón símogatja és karmolja körül a hímet . . . Ezt a hangot egy férj sem ismeri a feleségénél, a legtisztességesebb asszony is idegen férfiaknak tartogatja.

Ami Lánszkyt porig alázta, az a tapasztalása volt, hogy a hím és nőstény tusájában az ő Mártája a támadó fél. A viaskodás mindenesetre már régebben folyik : a hím enyhe blazirtsággal védekezik, látszólag enged, lépésről-lépésre hátrál és maga után csalja Mártát, ő tudja, hogy hová.

De ki lehet az az ember, akinek kedvéért az asszony végigtáncol és végiggázol mindenen, amit eddig szentnek tartott az életben ? Lánszkynak sejtelme sem volt róla.

Nagyhirtelen elvonultatta maga előtt mindazokat a férfifejeket, amelyeket mostanában a felesége körül látott, de egyiknél sem jött dühbe, tehát egyik ellen sem volt gyanúja. Ő, fél esztendő óta, amióta teljesen belefulladt a számításaiba és kísérletezéseibe, ő egyáltalában nem tudta, mi történik az ő otthonában.

De ma meg fogja tudni! A telefonáló férfihang tulajdonosa az éjjel künn lesz Újpesten.

Lement a lépcsőn, beült az autóba: Haza!

Brádi egy cseppet sem csodálkozott. Ő sohasem csodálkozott. A soffőrülés sarkába dőlve, kesztyűs kezét hanyagul a kormánykeréken tartva, szívében mélységes megvetéssel minden jármű iránt, amely elé ló volt fogva, csalhatatlan biztonsággal vágtatott végig a Berlini-tér kocsilámpái között, amelyek úgy nyüzsögtek körülötte, fénysávokat vetve a vizes kövezetre, mint a megbomlott meteorraj.

— Mindennek a Lánszky-motor az oka! — mondta magában a vágtató autó utasa.

Ettől a motortól, amelynek eddig már két esztendőt áldozott életéből, ettől a motortól ő komolyan azt várta, hogy új korszakot fog nyitni az emberi nem történetében.

Hangosan azonban nem merte mondani, az ismerősei már úgyis mániákus embernek kezdték tartani.

Egy motorról van szó, amely olyan olcsó, hogy minden paraszt és minden mesterember megszerezheti, amellett szerkezete olyan egyszerű, hogy minden béres és minden iparosinas üzemben tarthatja. A Lánszky-féle motor az lesz a kisember életében, ami a szolgáló szellem az Ezeregyéj varázsló mesterének háztartásában. Ezt fogja majd ekéje elé, ezzel csépelteti gabonáját, ezzel itatja meg jószágát, ezzel világítja este a házát és ezzel viteti be magát a városba.

Lánszky azt hitte, hogy sok kísérletezés és nem kevés baklövés után végre megoldotta a problémát. Most arról volt csak szó, hogy maga fölözze le a motor gyártásával járó hasznot. A számítások, amiket tett, meggyőzték róla, hogy a Lánszky-motor lesz a legjobb üzlet, amiről valaha is hallottak a világ gépgyá-

rosai. Aranyhegyeket fog keresni. Most azonban mégis azon töprenkedett a vágtató autójában, hogy Márta elvesztésével nem fizetné-e meg túldrágán az aranyhegyeit ?

Az asszonyra gondolt és különösképpen már nem is tudta élőnek elképzelni. A kocsi homályában föl akarta idézni a képét, de a bájos női arc helyett vigyorgó halálfej jelent meg előtte. A bőr és a hús lefonnyadt, lehullott róla és visszamaradt — mi maradt vissza ? — talán az igazság.

És ekkor sajnálni kezdte a feleségét. Hátha a nagy keserűség, amely most az ő szívét rágja, nem egyéb, mint az élet dolgaiban járatlan filiszter vaskos félreértése ? Asszonyi ügyekben ő valahogyan még az édesapja fejével gondolkozott, — az asszony megvan, tehát nem szükséges vele törődni, törődni az üzlettel kell ! — pedig látnivaló volt, hogy újabban óriás változások történtek a lelkekben. Egy új özönvíz söpört végig a világon ; ami régi volt, az elpusztult és az iszapból ijesztően új és ellenséges élet kelt ki.

Lánszky egyébként nem sokat gondolkozott ezeken a jelenségeken, ő a technikus pozitív-gőgös külön életét élte, olykor azonban, ha fejbeütötte valami ismeretlen erő, mégis csak farkasszemet kellett néznie az ellenséggel. Látta, hogy az emberek a művészetben vad és primitív dolgokat kezdenek keresni ; a fiatal leányok egyszerűen kivonják magukat a szülei hatalom alól ; az asszonyok félmeztelenül jelennek meg a nyilvánosság előtt . . . Mi volt ez ? !

Valami gyanúja támadt, hátha a délutáni telefonbeszélgetés nem volt egyéb, mint ennek az új világnak merész, de egészben véve ártatlan hangja ?

III.

Az autó már künn járt Újpesten. Abban a széles utcában, amely olyan józan, kietlen és zsúfolt, mint egy teherpályaudvar bejárója. Jobbról-balról gyári épületek, munkásházak, raktárak, kopár kerítések és óriás üres telkek, amelyeknek zúgaiban titokzatos rendeltetésű hulladékhelyeket halmoztak fel. Az autó lámpája nyurga leányok csapatját és keserű proletárarcokat világít meg.

A gyárat még Lánszky édesapja alapította. Az öregúr, mint egy nagy angol gépgyár ügynöke kezdte és a «gyára» mindvégig csak nagyobbszabású javítóműhely maradt.

Gyár csak akkor lett belőle, mikor a fia forgalomba hozta a Lánszky-féle ekéket. A háború alatt ifjabb Lánszky Pál is gránátokat gyártott, a békekötés után megint visszatért volna a régi mesterségéhez, de most már kedv és hit nélkül csinálta a Lánszky-féle ekét, szíve egészen a Lánszky-féle motoré volt.

Olyan biztosra vette gondolata diadalát, olyan fanatikusan hitt az aranyesőben, amelyet az univerzális motor, ha egyszer megindult világhódító útján, reá fog zúdítani, hogy a pénzszerzést már egyáltalában nem tekintette problémának.

*

Az autó időközben megállott a füstölgő gyárkéményektől strázsált kertes ház előtt. Lánszky fölsietett a lépcsőn.

A folyosón találkozott a fräuleinnal. Grete Mayer újabban már alig titkolta a megvetést, amelyet a vérbeli német nevelőnő egy kacér asszony urával szemben érez, különösen akkor, ha a szóbanforgó úr nem óhajtja igénybevenni Grete Mayer diszkrétül fölajánlott segítségét a megtorlás dolgában.

— Lefeküdtek már a gyerekek? — kérdezte Lánszky.

— Éppen most kapnak vacsorát.

Bement a gyerekszobába. Annus és Jankó — az előbbi öt-, az utóbbi hároméves — ott ültek az asztalnál és a jónevelésű gyerekek odaadásával kanalaztak valami fehér pépet, amivel a modern tudomány a kicsinyeket tömi.

— Mit hoztál nekem Berlinből? — kérdezte a kisfiú.

A kisleány teli volt újságokkal és igen örült, hogy akadt valaki, aki hajlandó azokat meghallgatni. Hogy anyukánál gyermekbál lesz, de őket, már mint Annust és Jankót, nem viszik a bálba, az nem igazi gyerekeknek, hanem csak nagyoknak való, akik gyerekeknek öltöznek. Anyuka is gyerek lesz, fehér matrózruhája, kötött kesztyűje lesz és könyvestáska a hátán. És ami cukros gesztenye és mexicain marad a büffében, azt felerészben Annusnak, felerészben Jankónak ígérte anyuka...

Miközben Lánszky végignézte, hogyan fekteti le a fräulein a kicsinyeket, benyitott Helén, az asszony komornája. Mért, mért nem, de a ház urának mindig az volt az érzése, hogy ez a fonnyadt arcú, dülledt szemű vénleány őt ádázul gyűlöli. Lehet különben, hogy ezzel csak az egész férfinem sorsában osztozott.

A nagyságos asszony meghallotta, hogy a nagyságos úr visszajött és kérdezteti, a társasággal fog-e vacsorázni ?

Midőn a nagyságos úr erélyes igennel válaszolt, Helén egy lapos kis csomagot adott neki azzal, hogy ezt a nagyságos asszony küldi, egyszersmind úrnőjének azt a kérését is tolmácsolta, hogy a nagyságos úr ne frakkba, hanem szmokingba öltözzék. Hogy miért ebbe és nem abba, az nem tudódott ki.

A csomagban különben egy szmokinghoz való divatos nyakkendő volt. Lánszky minden volt, csak éppen nem divathős, felesége azonban gondoskodott róla, hogy túlságosan le ne maradjon a napi ízlés kanyargó útjáról.

Mialatt a szobájában öltözött, az ablaka alatt egymásután állottak meg a vendégeket hozó gépkocsik. Midőn később belépett abba a szobába, amelyet Márta kissé önkényesen télikertnek keresztelt el, valaki éppen egy nagybőgőt, másvalaki pedig egy klárinétot hangolt. Az asszony ma nem elégedett meg a zongorával, hanem cigányt hozatott.

IV.

Van a fővárosban egy sokat emlegetett, némelyek által irígyelt és gyakran megrágalmazott kis társaság, amely magát röviden *karusszel*-nek nevezi.

Tagjai egy magán-lovaglóiskolában szoktak össze. A barátságot, amely lóháton szövődött, belevitték a gyalogéletbe is.

A *karusszel* tagjai olyan sportemberek és sport-

ladyk, akik vagy szenvedélyből, vagy sznobságból vagy végül egészségi okokból lettek lovasokká. Szenvedélyből csak kevesen, — ők nemrégiben telepedtek át vidékről a fővárosba és az akácfasoros rétekről magukkal hozták a paripa szeretetét; többen sznobságból, ők azt hiszik, hogy a nemes állat hátán könnyűszerrel beugrathatnak a legjava társaságba; a túlnyomó része azonban egészségi okokból ült nyeregbe, ezek vagy vénülő agglegények, akiknek orvosuk azt mondta: legfőbb ideje, hogy valamit tegyenek a testi jóvoltukért, vagy úri nők, akik lóháton akarják a termetüket divatosan vékonnyá és acélossá rázatni.

A karusszel-társaság koronázatlan királynője Márta asszony. Bár alapjában véve gyáva és kényelemszerető természete van, naponként mégis egy-két órát nyeregben tölt, mert ez hozzátartozik ahhoz a «magasabbrendű élethez», amely az ő ideálja és mert Márta — miként a vagyonos pesti polgárhölgyek általában — szeret mindent, ami merész, szokatlan és előkelő és lenéz mindent, ami polgárias. Hiszen lovagolni is azért olyan nagyszerű, mert ez egy neme a hámból való kirúgásnak.

Mártát néhány fiatal asszony veszi körül: az ő úgynevezett barátnői. Barátságuk nem érzelmi alapon szövődött, az inkább érdekszövetség, mint mikor az erdőben hajtóláncba verődik néhány fiatal farkasszuka, hogy közös számlára vadásszon. A karusszel hölgyei is vadásznak, nem nyulakra és őzsutákra, hanem kellemes izgalmakra.

A férjekről nem sokat hallani. Azok különböző ipari vagy kereskedelmi nagyvállalatok elnöki irodáiban töltik el a délelőtti órákat, amikor hitveseik

angol trapban flörtölnek a Rákoson. De az is meglehet, hogy a férjek azalatt másutt vadásznak.

A karusszel-társaság meglehetős szűkében van a férfiaknak. Azt lehetne mondani: ebben a cikkben nagyobb a kereslet, mint a kínálat. Van egypár leszerelt lovassági tisztjük, akik elkápráztatják a hölgyeket bravuros lovaglásukkal és mellékesen azon fáradoznak, hogy drága pénzen rossz gebéket varrjanak a szívük királynőjének nyakába; azonkívül megfordul ott néhánya azoknak a borotvált képű, elszánt ifjaknak, akik mindenütt találhatók, ahol asszonyok járnak; ők azok, akik nagyszerűen értenek mindenhez, amihez érteni nem érdemes és akikről senkisem tudja, miből élnek.

Ennek a társaságnak Lánszkyné minden esztendőben bált szokott adni és az újpesti mulatságoknak az volt a hírük, hogy «eredetiek».

Két évvel ezelőtt túlestek a hagyományos biedermayer-bálon, tavaly volt a mellőzhetetlen apacs-mulatság. Minden nagyon stílszerű volt, a karusszel hölgyei soha életükben nem affektáltak annyit, mint a biedermayer-, férfiai pedig sohasem neveletlenkedtek annyit, mint az apacs-estén.

Az idén gyermek-bált rendezett Márta. Ez úgy értendő, ahogyan a kis Annus magyarázta: a felnőttek fognak gyerekeknek öltözni. Aki csak hallott róla, nagyszerűnek találta az ötletet. Valóságos Kolumbus tojása!

Midőn azonban a háziasszony a bál estéjén magára vette a rövid berakott szoknyát a fehér-kék matrózblúzzal, melyhez vastag harisnya, kötött fehér kesztyű, lakvászon-kalap és a polgári iskolás bakfis egyen-

ruháját kiegészítő könyvestáska járt: egyszerre igen elkedvetlenedett. Csinosnak nagyon csinos volt, de amint figyelmesen nézegette magát a tükörben, fájni kezdett a szíve. Afféle kínos és megszégyenítő érzés vett erőt rajta, mint mikor az ember véletlen ügyetlenségből halálra tapos valami kecses és finom kis állatot. Titokzatos fájdalma még fokozódott, mikor sorba megérkeztek a vendégei.

Kármánné babynek öltözött és rettenetes volt az izmos, szőrös lábszáraival, amelyeket csupaszon hagyott a rövid *zokni*. Különben nagycsontú, erős, körülbelül negyvenesztendős asszonyság volt; szemtől-szembe csinosnak is találhatta az ember, profilja azonban rossz volt, mert tatárosan kiálló pofacsontokat és laposra nyomott orrot mutatott.

Kármánék nagyvagyonú emberek voltak és a férj, aki sohasem volt ott látható, ahol az asszony, megengedhette magának azt a fényűzést is, hogy házi grófot tartson Nemetzky ő méltósága személyében.

A gróf, volt repülőtiszt, a hiányzó barkótól eltekintve, szakasztott olyan mágnás volt, mint amilyennek a régi jó idők regényírója elképzelte: lovagias, mélabús és kissé ünnepélyes. Valami foglalkozása és vele járó igazgatói címe volt Kármán vállalatainál, főfoglalkozása azonban mégis az volt, hogy elszánt kötelességtudással kísérgette a méltóságos asszonyt.

Néha elboruló arccal bámult maga elé, — Kármánné barátnői azt állították, hogy olyankor visszasírja a boldog időket, mikor még ezer méter magasságban kóválygott az ellenséges gépfegyverek tüzében.

Lippayék mint Jancsi és Juliska jelentek meg. Fiatal házasok voltak, egyébként jó családból való,

csinos, jelentéktelen és nagyon szerelmes párocska. A karusszel-társaság komikusoknak találta a forró és éhes pillantásokat, amelyekkel egymást fölfalták. Nekik kínszenvedés volt, ha emberek közé kellett menniök, szívesebben bujtak volna meg otthon, csinos, háromszobás lakásukban, Lippay azonban kezdő ügyvéd volt és úgy vélekedett, tartozik a születendő gyermekeinek azzal, hogy lóháton kliensekre vadásszon. A Lánszkyné köre jó vadászterületnek látszott, persze még jobb lett volna, ha a hölgyek helyett a férjeik jelentek volna meg a porondon.

— Nézd a kis dögöt! — mondta valaki Lánszky mellett, aki az ajtónak támaszkodva figyelte a mozgalmas képet.

Egy első áldozására készülő, fehérruhás leányka lépett a terembe: Rollandné volt. Ez az asszony csakugyan olyan kicsi és vézna volt, mint egy tizenkétesztendős gyermek. Mindenki azt várta, hogy «szenzációsan» fog festeni a gyermekjelmezében; gyulékony nagy szeme és érett, gonosz szája azonban szinte vampirszerűen hatott a nefelejtskoszorú és a fátyol alatt.

Rollandnét ezúttal is, mint két esztendő óta mindig, valahányszor a nyilvánosság elé lépett, a kuzénja kísérte, egy rózsaszínűre mosdatott, kövér nagy legény, aki a jól idomított bernáthegyi kutya vak engedelmességével kullogott az asszony nyomában.

A kuzént ma estére vesszőparipára ültette és papírcsákóval ékesítette Rollandné. Ámde egy másik papírcsákós lovag is kísérte: Baál Zoltán, a szép Baál, aki csakugyan olyan szép fiú volt, hogy a közvélemény már utálatosnak találta.

Ugyanaz a hang, amely az imént dögnek nevezte

Rollandné ő méltóságát, most újból megszólalt Lánszky mellett :

— Sokáig morogtak egymásra, de most már testvériesen megosztoznak a távollevő Rolland mester bizalmán. Ezt a két kamaszt összebarátkoztatni, a dresszura igazi csodája volt !

A szóló a gazda atyjafia és kedves embere, Arady királyi közjegyző. A háziasszony az elmult napokban azt üzente neki, hogy csakis gyermek-jelmezben ereszti be a házába és Arady etoni kisdiáknak öltözött. Megvénült Don Quijotte-figurájával elég furán festett ebben a kiskorú viseletben.

A közjegyzőnek az volt a híre, hogy asszonyok kedvence. Bizonyos, hogy a fiatal nők épp úgy, mint a kevésbbé fiatalok, szinte korlátlan bizalmukkal tisztelték meg és szisszenés nélkül zsebre rakták a szörnyű gorombaságokat, amiket őszinteségi rohamaiban szokott nekik mondani.

Neki szerencséje volt az asszonyoknál, csak a saját asszonyainál nem, mert kétszer is megesett vele földi életében, hogy egy-egy felesége faképnél hagyta. A harmadik csak azért nem, mert harmadszor már nem mert megházasodni. Ez meglehetősen elkeserítette, de nem akadályozta meg abban, hogy minden szabad idejét női társaságban ne töltse.

Márta időközben odalépett az urához.

— Mért maradt el a berlini útja ? — kérdezte.

— Közbejött valami . . .

— Olyan fontos dolog ?

— Fontosabb Berlinnél.

Az asszony kissé elgondolkozott, majd egy újabb kérdéssel rohanta meg Lánszkyt :

— Hogy tetszik a mulatság ?

Tudni akarta, csakugyan megbukott-e az ötlete, mint maga gyanította.

Lánszky vállat vont és hümmögött. De ezzel csak fölbosszantotta Mártát.

— Mért nem felel ? — kérdezte idegesen.

Pál sajnálta megrontani a kedvét, de az ellenségesen rámeredő acélkék szem mélységében volt valami, ami kiugratta belőle az igazságot.

— Nem tetszik ! Sehogy sem tetszik !

— És mért nem ?

— Mert maguk itt kicsúfolnak valamit, — valamit, amit nem lehet : — az ártatlanságot . . .

— Ugyan kérem !

Az asszony fölfortyant, mint mindig, ha beleütközött abba, amit ő az ura kispolgári fölfogásának nevezett.

— Mit nem lehet kicsúfolni ? Mindent lehet, ha akarom ! — mondta élesen.

— Igen, hogyne, mindent ki lehet csúfolni, amivel szemben fölényben vagyunk. De a saját elvesztett ártatlanságunk ? Azt jobb nem bántani, mert visszavág . . .

Márta körülnézett a teremben és megértette az urát. Igaz, az ifjúság csúffá teheti az öregséget, de az öregség tehetetlen a fiatalsággal szemben.

Lám, a megtréfált gyermekkor szörnyű bosszút állt ! Ezek az asszonyok és férfiak talán soha életükben nem voltak olyan fonnyadtak, nehézkesek és közönségesek, mint most, mikor nyávogva és gügyögve szaladgáltak a teremben.

Ez a danse macabre egyik figurája ! Fölidézték

meghalt gyermekkorukat és rettenetes táncot járattak vele, mint Holbein a csontvázaival.

Márta érezte, hogy az urának van igaza, de ez is csak fokozta a keserűséget. Mért olyan peckes és hideg ez az úr ? Mért van olyan messzi tőle és mért nem tudja vele megosztani a bosszúságát ?

— Persze, magának semmi sem tetszik, amit én csinálok !

Tulajdonképpen más valamit akart mondani. Hanem hát mindegy ! Elment mellőle.

— Te, — mondta Arady, — nagyon ideges ez az asszony. Malvin is ilyen volt, mielőtt elkezdett csomagolni . . .

Malvin volt az ő második és utolsó felesége.

A terem közepén rikoltozás támadt. A rózsaszínű bernáthegyi és a szép Baál programszerűen összemarakodtak egy tortaszeleten. Ebből párbaj lesz, amit fakardokkal fognak megvívni.

A szimbolikus kis komédiát Rollandné eszelte ki, tudni óhajtotta, mekkora a teherbírása a kuzén türelmének.

V.

Ebben a pillanatban Lánszky, aki éppen a feleségét nézte, meglepetten vette észre, milyen nagy és szép változás megy végbe Márta arcán. Az egész asszony egyszerre meleg, puha és bájos lesz, mintha gyertyákat gyujtottak volna a jégvirágos ablak mögött.

Lánszky megfordult és egy újonnan érkezett férfit látott végigmenni a termen. Rögtön tudta : ez ő, akinek

kedvéért Berlint föláldozta Újpestnek. A telefonkaland hőse!

Rumy nemzetgyűlési képviselő volt, akivel Lánszkynak már több futósagos találkozása volt Márta szalonjában. Neki kivételesen megengedte a háziasszony hogy felnőtt embernek öltözzék és Rumy élt is a jogával és magára vette a legtökéletesebb szabású frakkot, amely valaha is londoni szabóműhelyből kikerült.

A képviselő lehetett már vagy negyvenesztendős, de indokolatlanul és érthetetlenül fiatalos külsejével alig mutatott többet huszonötnél. Pompásan nőtt, karcsú férfi volt, finom metszésű, síma apródarccal és bronzvörös hajjal, amely fényes csigákban tapadt nemes metszésű koponyájához. Szokatlan, merész színei valami különös, modern érdekességet adtak neki.

Csak ha figyelmesen nézte az ember, akkor talált valamit, ami megrontotta az apródarc nemes harmóniáját: szemének jéghideg volt a tekintete, száján pedig valami kemény, gúnyos mosoly fagyott meg.

Rumyról mostanában sokat beszéltek az emberek. Ő tagja volt az egyik szélsőséges parlamenti frakciónak és miután sikerült vezető állásba nyomulnia, a demagógia legvadabb eszközeivel látott neki, hogy fokozza a nép körében lappangó elégedetlenséget és azzal együtt a maga befolyását.

Az a körülmény, hogy mindig a legújabb divat szerint öltözködött, hogy arisztokratikus életszokásokkal tüntetett és hogy izgató beszédeit választékos nyelven mondta el, csak fokozta a tekintélyét és a népszerűségét. Egy demagóg, aki selyembélésű kabátot visel és udvariasan köszön az utcán azoknak, akik

ellen a nép dühét uszítja, igényt emelhet az érdekes ember nevére.

A karusszel-társaságba csak legújabban kezdett járni, amióta orvosi tanácsra lovagolni kezdett. Kármánné, Rollandné és társaik úgy köszöntötték, mint a messiást, aki meg fogja őket váltani az unalom örökös kínjaitól. A repülő gróf és a rózsaszínű kuzén poziciója komolyan megrendült. Rumy azonban az őt jellemző céltudatossággal rögtön Lánszkyné mellé szegődött, aki a társaság legcsinosabb és legjobb hírű asszonya volt.

Midőn a házigazda tisztába jött vele, hogy Rumy az, akit ő keres, akkor halálra ijedt a saját fölfedezésétől. Ez a képzelhető legveszedelmesebb ember : okos, elszánt és szívós. A lelkiismeretére csak annyira lehet számítani, mint az erdei dúvadéra.

Arról van csak szó : komolyan akarja-e az asszonyt, vagy sem ? Ha akarja, akkor Istennél a kegyelem.

A következő pillanatban már meggyőződött róla, hogy Rumy igenis akarja Mártát. Ugyanis a képviselő, miután a ház úrnőjét köszöntötte, rögtön megkereste a teremben Lánszkyt.

— Nem is képzeled, mennyire örülök, hogy itthon talállak ! A napokban hallottam valamit, ami roppantul lekötötte a figyelmemet és amire nézve csak te adhatnál nekem felvilágosítást . . .

Pál gyanakodva nézte Rumyt. Milyen költségbe veri magát !

— A Lánszky-motorról szeretnék veled beszélni . . .

A Lánszky-motor ! Ha van valami ezen a kerek világon, ami a képviselő úr előtt teljesen közömbös, akkor a Lánszky-motor az. Hozzátartozik azonban a nővadász mesterségéhez, hogy jóbarátságban éljen a

férjjel és erre való tekintettel Rumy hajlandó lesz türelemmel végighallgatni a férj áradozó ékesszólását és kész lesz elhinni minden csudát a motorról.

Lánszky azonban nem áradozott ezúttal. Egypár száraz megjegyzéssel ütötte el a dolgot, azután másra terelte a szót. Nem, ő nem szalonka, hogy a saját tollát döfjék a fejébe!

Rumy, miután meggyőződött róla, hogy a férjjel nem tud mit kezdeni, visszatért Mártához. Táncra kérte és aki elnézte őket, amint hallgatag mosollyal a szájukon végigsíklottak a parketten, az tisztában lehetett vele, hogy ez szerelmes pár. Lánszky legalább tisztában volt vele.

Amikor a telefonban beszélgettek egymással, akkor tulajdonképpen hazudtak. Az a szemérmetlenül kötekedő, cinikus hang nem az ő hangjuk, hanem a pesti társaságé volt. De ez a néma lángolás, ez a harmónikus olvadozás, ez a lágy és ritmikus odaadás: ez az ő lelkük beszédje!

Volt türelme, hogy reggelig elnézte ezt a játékot. Hogy gyanakodóvá ne tegye Mártát, igyekezett beleolvadni és elmerülni a mulatságba. Először Rollandnénak, később Kármánnénak csapta a szelet, kísérlete azonban ijesztően jól sikerült, úgy hogy nyakra-főre takarodót kellett megint fúvatnia.

A bál különben mind lármásabb lett. Az a kínos érzés, amely ránehezedett az emberek szívére, az akasztófa-humor egy duhaj nemét váltotta ki a lelkekből. A vendégek, azzal a szesszel, hogy ők ostoba kis gyerekek, sületlenségeket követtek el, az egyik borotváltképű ifjú «pofon vágta a habos tortát», mire egy másik ifjú azzal licitált rá, hogy vörösborral öntözte

meg a virágokat. Valaki kitalálta, hogy az egy éjszakára terjedő kiskorúság jó alkalom arra, hogy az ember trágárságokat beszéljen.

Márta és Rumy egymás mellett ültek a kereveten. A terem közepén voltak és mégis olyan távol a társaságtól, mintha a Csendes-Óceán egy pálmás szigetén ülnének. Alig is szóltak egymáshoz, de ők már ott tartottak, hogy kevés szóból is megértették egymást.

— Kihozni a browningomat és hat acélgolyót a vörös ember hasába ! — mondta magában Lánszky.

— Pál, kérem a tüzelőszerszámát ! — szólt ebben a pillanatban Márta.

Észrevette, hogy Rumy cigarettát vett ki az arany tárcájából . . .

És Pál lángra lobbantotta és odanyujtotta a tüzelőszerszámát !

VI.

Féltékenynek lenni, asszony után futkosni : ez nem volt a Lánszky tanult mestersége. Hiszen az olyan volt, mint a tengeralattjárók harca : fenn béke és napsütés, lenn, a sötét mélységekben, gyilkos erők játszanak egymással bujósdit. Hamarosan azonban ebbe is beletanult.

Tudni óhajtotta, hogyan vonyítanak Márta falkájában a farkasok és a báli estén megszólaltatta a kis Rollandnét, aki — hogy megmaradjunk a négylábú hasonlat mellett — a karusszel-kompánia előcsahosa volt.

Rollandnét beszéltetni a legkönnyebb dolog a világon. A kétarasznyi asszonyság roppantul szeretett

«komoly dolgokról» elmélkedni. Az ő szája íze szerint való beszélgetések leginkább csak monológok voltak, amelyek során elmondta nézetét az élet némely jelenségeiről, legszívesebben arról, amit a regényirodalom szerelemnek nevez, — és ezt ő filozofálásnak hívta.

Lánszky minden kertelés nélkül azt kérdezte tőle: adott esetben megcsalná-e az urát? — és Rollandné, kissé vontatott hangján, Pierrot és nem Pierrette kecses esetlenségével, válaszolt neki. Ijesztően őszinte tudott lenni és «filozofálása» azt a benyomást tette, mintha akarata ellenére botlana és bukdácsolna bele az igazságba.

Mindenek előtt azonban a «megcsalni» kifejezés ellen tiltakozott.

— Micsoda férfiarrogáncia ez megint? Ha én azt találom, hogy A. úr értékesebb és vonzóbb egyéniség, mint B., még ha B. úr történetesen az uram is, — mért volna az csalás? Ha én ember vagyok, és nem piacon vásárolt állat, akkor megvan az a jogom, hogy szabadon rendelkezzem önmagammal.

Persze, hogy nem csalás! Lánszky csak hibásan alkalmazta a szót... De hát a modern terminológia szerint mi is az, ha egy férjes asszony más valakit szeret?

Rollandné szerint: semmi! Legalább nem olyan dolog, hogy felnőtt embereknek érdemes volna sok szót vesztegetni rá. A franciáknak van igazuk: la bagatelle.

Őméltósága alkalmasint sokat foglalkozott ezzel a témával, mert argumentumai a keze ügyében voltak. Azt találta mondani: a mai emberek életében *ez*

az egyetlen ártatlan dolog... Igenis: ártatlan, — kötötte magát a szóhoz!

— Mert, — így okoskodott, — ha két asszony együtt teázik, az sokkal veszedelmesebb valami, mintha mindegyik külön-külön a kedvesénél van. A teázó asszonyok végig fognak rágalmazni eleveneket és holtakat, a szerelmesek azonban nem bántanak senkit és egymásnak is csak örömöt akarnak szerezni. Mert a jó Isten legjámborabb teremtménye a szerelmes ember.

— Dehát mégis, a férj?.... Nem gondolja, hogy vele valami igazságtalanság történik?

— Szó sincs róla! Az, amit féltékenységnek szokás nevezni, alapjában véve nem egyéb, mint üvöltő irígység. Pedig olyan komisz szenvedély nem érdemel kíméletet.

— Ezek után még csak egy kérdés volna hátra: mire való a házasság?

Mire való? Ezt őméltósága maga is szeretné tudni. A házasság: abszurdum. Megoldhatatlan probléma. Egyetlen enyhítő körülményt lehet felhozni mellette: a gyermeket. (Ha ugyan van gyermek, mert Rollandnénak nincs.) A gyermek miatt el lehet tűrni az intézményt, de csak addig, míg valami okosabbat ki nem eszelnek.

— Azt nem lehet elképzelni, hogy egy asszony szeresse az urát?

— Lehetni lehet. Végre is ízlés dolga. De ritkán esik meg, mert — mi tagadás benne! — a férj handicappel indul a versenyben.

Még egy szerény kérdése lenne Lánszkynak. Sok házasember van, aki töri magát a munkában, csak

azért, hogy fényben és kényelemben élhessen az asszonya. Nem gondolja, Rollandné, hogy ezért néminemű hála, vagy mondjuk : elismerés illetné a férjet ?

Őméltósága elnézően mosolygott. Várta ezt az ellenvetést, de nem vette komolyan, hiszen tudta, mitől döglik a légy.

— Kedves barátom, a férfiak nem azért dolgoznak, hogy bundát és selyemharisnyát vehessenek a feleségüknek, hanem azért, mert a munka és a pénzszerzés éppen olyan szenvedéllyé tud lenni, mint a kártya, vagy az alkohol . . . A feleségeik toalettjeire és ékszereire pedig ugyanabból az okból költenek pénzt, amiért palotára, cselédségre és autóra : hiúságból, ha jobban tetszik : reprezentatív, vagy mondjuk esztétikai okokból... Egyáltalában, amit akár az ember hímje, akár a nősténye csinál, azt mindig a maga kedvéért csinálja, mert minden csak önzés, a szerelem is az, a szülői szeretet is, és aki meghal valakiért vagy valamiért, az is csak önzésből teszi, mert olyan a természete, hogy gyönyörűségét találja az önfeláldozásban.

Ha Lánszky itt nem vág a szavába, Isten tudja, hol köt ki akkor a filozófia beláthatatlan tengerén.

Lánszky most már tudta, hogyan vonyítanak Márta falkájában a farkasok.

VII.

— Mit csináljak, hogy meg ne csaljon a feleségem ?

Bohózatcímnek megjárná, Lánszkynak azonban nem volt kedve nevetni, ő azt a három órát, ami a gyermek-bál után alvásra maradt volna, arra használta,

hogy törje az eszét. Kereste a kivezető utat, mint a beomlott tárnába szorult bányász.

A kérdésre, amely fölsüvít a csillagos egekhez, amióta csak férfiak és nők vannak a világon, eddig még senki sem találta meg a kielégítő választ. Pedig föltétlenül meg kell találni, különben nem volna semmi értelme, hogy az ember még tovább is tervezgessen és szaladgáljon a pénz után, hogy a sok gyári kémény füstöljön és hogy egyáltalában még süssön a nap.

Úgy okoskodott : hogyha bekövetkezik az, amire ő tizenkét óra óta szakadatlanul gondol, akkor ő azt nagyon hamar meg fogja tudni. Mert ha egyszer kinyitja a szemét, akkor ő lát is, nemcsak a két szemével, de teste minden pórusával és agya minden sejtjével. Ha az ő kombináló képessége egyszer munkában van, akkor néhány adott mennyiségből mindig kiszámítja az egy ismeretlent.

És hiába ismételgeti a kis Rollandné szavajárását : la bagatelle ! — ő ismeri önmagát és tudja, *olyan* asszonnyal ő nem tudna együtt élni, mindennap az az érzése lenne, mintha újabb és újabb iszapáradat csurogna az ebédlő-asztala fehér abroszán.

És a gyerekek ?

Amint a gyerekeken keresztül gondolt Mártára, egyszerre megint ellenállhatatlanul érdekesnek és meghatóan bájosnak látta. Menyasszony kora óta nem szerette annyira, mint ma.

Nem, ő sohasem fog belenyugodni abba, hogy brutális izgalmak vágják bele saskarmaikat ebbe az asszonyi szívbe ; ő sohasem fogja eltűrni, hogy Márta agya megteljen idegen gondolatokkal.

Valamit tenni fog ez ellen, valamit, amivel megmenti. De mit ?

Szólni, könyörögni, meggyőzni, fenyegetőzni ? Ostobaság ! Ilyen helyzetben a férj annál komikusabb, minél beszédesebb és annál utálatosabb, minél jobban vérzik a szíve.

Egy komédia villant át az agyán, amelyet egyszer valamelyik párizsi színházban látott : a megijedt férj maga is fölcsap udvarlónak, hogy a saját fegyvereivel verje vissza a riválisát. De eszébe jutott, amit Rollandné mondott : A férj túlnagy handicap-pel indul a versenyben !

Ha valamit tesz, akkor úgy kell cselekednie, mint maga a Sors : váratlanul, ellenállhatatlan erővel, megföllebbezhetetlen véglegességgel.

Ha valamit tesz, akkor föl kell robbantania és össze kell törnie azt az egész világot, amelyben Márta eddig élt, akkor az asszonynak meztelenül kell átmenekülnie az új életbe, a romok között vissza kell hagynia mindent, ami nem ő maga.

VIII.

Lánszky a nagy háború derekán vette feleségül Igaly Mártát, igen rövid ismeretség után.

Nem nézhette meg az anyját, miként a magyar példaszó ajánlja, hogy azután elvegye a leányát, mert Márta édesanyja tizenöt esztendő óta külföldön élt (az esküvő idején *ellenséges* külföldön) a második ura oldalán.

A családi hagyomány szerint békességben vált el

Igaly ezredestől, botrány és keserűség nélkül. A válás oka : az asszony újból találkozott életének igazi, nagy szerelmével.

Úgy látszik, valami félreértésből eredt összeveszés volt az oka, hogy egyáltalában feleségül ment Márta édesapjához. Ezzel a házasságával meg akart valakit bosszantani. De azután jóvátette elhamarkodott lépését és hozzáment, helyesebben : visszatért az igazihoz.

Olyan alapos és őszinte volt a megtérése, hogy első házassága emlékét *kiradirozta* az életéből, mint az iskolás gyerek az irkáján ejtett pocát, vele *kiradirozta* Mártát is, akiről véglegesen lemondott, egészen az édesapjának engedvén át a leányát.

Az édesapa Igaly vezérkari ezredes volt. Szép, előkelő külsejű katona, Ferenc József-korabeli gavallér, egy modern Szent György lovag, bár inkább entellektüell, mint vasgyúró.

A leánya mátkasága idején úgy beszélt róla Lánszkynak, mint valami egyenruhába bujtatott csodáról. Nála tökéletesebb férfi talán sohasem járt még a földön. Mindent tudott, az angol kiejtése épp olyan kifogástalan volt, mint a lovaglása és csillagászathoz csakúgy értett, mint a mah-jong-játékhoz. Milyen szép *risztje* volt apának (mindig lakkcipőt szokott viselni !), milyen jól zongorázott és milyen lovagiasan viselkedett szegény jó anyukával szemben ! Szóval : lángész volt.

Az édesanyjáról úgy beszélt Márta, mint egy komor szépségű szerelmi költemény megdicsőült hősnőjéről, akit egy — közönséges emberek előtt érthetetlen erejű — szerelmi orkán távoli csillagok felé sodort és aki rászolgált arra, hogy Petrarca Laurája és Dante Beatrixa társaságában emlegessék. De azért nem

nagyon epekedett az édesanyja után, csodálata és rajongása inkább az ezredesé volt.

Igaly gondos nevelést adott a leányának. Nyelvekre, zenére, lovaglásra, irodalomra és ritmikus táncra taníttatta, vallásossá azonban nem tehette, mert maga sem volt az ; valamiféle hitet azonban mégis beleoltott : a becsületbe vetett hitet ! Ez volt a betlehemi csillag, amely Igalyékat a földi sötétségben kalauzolta és ennek csillogása mellett lett Márta szép, tiszta és büszke nagyleánnyá.

Lánszky nagy zavarból mentette ki az ezredest, midőn megkérte tőle Márta finom, ideges kezét. Békében aligha lett volna Mártából Lánszkyné. Apa és leánya nem ilyen kérőről álmodoztak. Hiszen az újpesti gyáros elég jól keresett, de nem volt az a gazdag ember, aki előtt minden címeres porta megnyílik és minden előítélet elfüstölög.

Igaly elismerte vejének eszét és energiáját, de azért mindig azt a fölényt érezte vele szemben, amit hajdan a lovag érzett a kalmárral és amit ma is érez a luxusember a használati emberrel szemben.

A háború vége felé persze a flaskózöld vezérkari kabáttal együtt megkopott Igaly önérzete is. Ez a furcsa háború, a maga beásott frontjaival, pergőtüzeivel és gáztámadásaival nagyon kompromittálta a katonai szaktudást.

A forradalom napjaiban az ezredes a melankólia előjeleit érezte magán. Feje fölött kialudt a betlehemi csillag és ő elhagyottan botorkált a sötétségben.

A budapesti proletárdiktatúra idejében azonban váratlan dolog történt : Igaly fölajánlotta szolgálatait a tanácskormánynak. Igenis !

Burzsuj ismerősei azt hitték, hogy hirtelen megháborodott. Pedig Igaly ezredes ezúttal is hű maradt önmagához.

Ő csak egyben tévedett : az áhítatos kultusz, amelyet egész életén keresztül a becsület bálványával folytatott, tulajdonképpen a hatalom istenségének szólt. Valahogyan összetévesztette a kettőt. És midőn megbukott a hatalmi rendszer, amelynek központi napja körül ő annyi más planétával együtt keringett, akkor az elszabadult bolygó az első állócsillag szolgálatába lépett, amelynek vonzási körzetébe jutott.

Őt kadétkora óta engedelmességre és törtetésre tanították és miután a főhercegek és táborszernagyok ideje lejárt, Igaly a riporterekből és mesterlegényekből lett népbiztosok előszobáiban akarta a tudományát értékesíteni. Nem is annyira önzésből, mint élni vágyásból ; mert élni és érvényesülni egy volt nála.

Egyébként ő is, mint akkoriban annyi más ember, fogyatékos ítélőképességének lett áldozata ; azt hitte, a bolsevizmus csillaga emelkedőben van és hamarosan Európa uralkodó planétája lesz.

Hiszen ha tudta volna !

Erről ő szenvedélyesen vitatkozott Lánszkyval, aki csökönyösen megmaradt amellett, hogy a vörös hólyag hamar el fog megint pattanni és az ezredes büszke volt reá, hogy őt nagyobb műveltsége és szélesebb látóköre arra képesíti, hogy belelásson a jövőbe.

Márta ugyan gyűlölte a proletáruralmat, de meg volt róla győződve, hogy az édesapjának lesz igaza. Mert mindig és mindenben neki lett igaza.

De aztán egyszerre véget ért a komédia. Később valamelyik minisztériumban, egy íróasztal fiókjában,

vastag emlékiratot találtak, amelyben Igaly elvtárs előterjesztést tesz a népbiztos elvtársaknak, harcképes vörös hadsereg szervezése tárgyában.

A nemzeti hadsereg katonai ügyésze az irat alapján vádat emelt az ezredes ellen és tagadhatatlan, hogy a vádlott szánalmasan viselkedett bírái előtt.

Azt hangoztatta, hogy ő sohasem volt kommunista és csak azért szeretett volna a vörös hadsereg élére kerülni, hogy a nemzet ügyét szolgálhassa. (Mikor már itt tartott, a teremben mindenki kicsinylően mosolygott.)

Szerencséjére a népbiztosok annakidején nem fogadták el az ajánlatát, Igaly tehát enyhe büntetéssel szabadult, amit azután kegyelmi úton teljesen elengedtek neki. Azóta megszállott területen élt és olyasmit képzelt, hogy neki haragot kell tartania Magyarországgal.

A főtárgyalás lefolyása arról győzte meg Mártát, hogy az ő istenített édesapja, a legendás Igaly ezredes, Ferenc József lovagja, a Szent György vitéz, nem okos, nem is bátor, még csak nem is önérzetes férfi.

Ami egykor ragyogott az ezredes homlokán, az nem az ő tüze, hanem a hatalom napjának visszfénye volt. A nap kialudt : szegény Igaly fejében és szívében sötétség lett.

Minden, amiben Márta hitt, szilánkokra tört. A mult szégyenletes emlékké lett. Lánszkyné belezuhant a nagy semmibe. Az általános pusztulásból valami cinikus dacosságot vitt csak magával, hogy «nem érdemes semmit sem komolyan venni».

IX.

Lánszky a gyermek-bált követő reggel nem találta helyét a feldúlt lakásban és végre is átment a gyárba. Midőn keresztülment a parkírozott kis udvaron, két megnyergelt lovat látott a nyírott bokrok közt. A lovakat lovászlegény fogta.

A felesége ki akar lovagolni . . . De miért hozatta ide a hátasát a városi lovardából ? Ő ismételten kérte már, hogy ne mutogassa magát lóháton a munkában görnyedő gyárvárosban. Nem szükséges, hogy a szakszervezeteknek illusztrációkkal szolgáljon a bőrébe nem férő kapitalizmus témájáról.

Megmászta a főépület emeletét, ahol a vaseszter-gályosok dolgoztak. (Mostanában ugyan bágyadtan folyt a munka, a gyár is érezte az általános pangást.)

Midőn később kinézett a széles ablakon, már egy harmadik lovat is látott a kettő mellett. Éppen nyeregbe ültek : Márta, a lovászlegény és egy idegen úr. Persze, ő volt — Rumy !

Alig egypár órával ezelőtt még együtt táncoltak. Úgy látszik, nagyon tetszett nekik a gondolat, hogy fölkorbácsolt idegekkel, a cincogó jazz-band hangjaival a fülükben, kilovagoljanak a párás Dunapartra.

A képviselő hátasa idegeskedett és Lánszky, aki valamikor a tábori tüzérségnél szolgált és valamit értett a lóhoz, magában azt az észrevételt tette, hogy Rumy nem valami híres lovas.

Ha nem is volt gyakorlott lovas, mégis vállalkozó kedvű férfi volt és hogy ennek bizonyságát adja, át akart ugratni az alacsonyra nyírt lombsövényen, amely

az udvar parkírozott részét elválasztotta a nagy gyári udvartól.

A sövény alacsony volt, a lovardai kölcsöntáltosnak nem kellett tőle megijednie, a mult héten azonban tüskés drótot húztak föléje és ha Rumy vagy a lova a régen nem nyírott lomb között nem veszik észre az erős drótot, akkor mind a ketten pórul járhatnak.

Rumynak némi biztatás árán, csakugyan sikerült a lovát nekivinni a sövénynek. Kényelmes tempóban ügetett és ha Lánszky az ablakon keresztül rákiált, talán még megállíthatja. De nem kiáltott. Azzal nyugtatta meg magát, hogy ez a Márta dolga, aki ott áll, öt lépésnyire a lovastól és akinek tudnia kell a láthatatlan drótakadályról.

A ló csakugyan megbotlott a drótban és lovasával együtt elvágódott az udvaron. Kétszer föl akart tápászkodni, de mindig újból visszazuhant Rumyra.

Mi tagadás benne, Lánszky szívén valami komisz kis öröm nyilalt keresztül. A farkas be akar törni a juhakolba és ugrás közben összetöri magát . . . Van pásztor, akinek fáj az ellenség balesete ? Hátha a mindenható Véletlen most keresztül vágta a férj gordiusi csomóját ?

De azután kedvetlenül leintette magát. Nem, ez nem megoldás. Nem a támadásban van a veszedelem, hanem a védekezés gyöngeségében.

Odalenn egész embercsődületet talált. A lovat már talpra állították a munkások, annak nem volt komoly baja. A lovas azonban nem tudott a lábán állani, őt úgy kellett a lakásba vinni. Külseje ijesztő volt, de azt a fekete salakpor okozta, amely elborította az arcát, és a ruháját.

Lánszky nem Rumyt, hanem Mártát nézte. Annak krétafehér volt az arca és remegett az ajka. Nem nézett Lánszkyra, még akkor sem, mikor az szólott hozzá. Nagyon utálta ebben a pillanatban az urát ; alkalmasint eltalálta annak valami titkos gondolatát.

Mikor a képviselőt lefektették a férfiszoba nagy bőrdíványára, összeharapott fogakkal mormogta, hogy fáj a lába. A bal lába félszegen, mint valami hozzá nem tartozó tárgy, feküdt mellette.

Tíz perc mulva megjöttek az újpesti mentők. Miközben ideiglenes kötést adtak Rumy lábára, Márta meleg vizet hozatott és spongyával megmosta a poros arcát. Olyan elképzelhetetlen gyöngédséggel teljesítette ezt a szolgálatot, amilyenre csak egy anya vagy egy szerelmes asszony képes.

Azután nagy vita támadt, amelyben a betegen kívül Márta és a mentők is részt vettek. Arról volt szó, hová vigyék a sebesültet ; maga Rumy azt kívánta, hogy szállítsák egyenesen szanatóriumba, a háziasszony azonban féltette a kocsikázástól és fölajánlotta, hogy a lakásán fogja ápolni. Lánszky alig hitt a fülének, mikor ezt hallotta, de nem szólt bele a disputába.

Miután a mentőorvos a szanatórium mellett döntött, hordágyra fektették Rumyt és tíz perccel később a mentőautó már Budapest felé iramodott vele.

— Jó volna, ha lepihenne, — szólt Mártához az ura. — Az éjjel alig aludt valamit.

Az asszony nem válaszolt. Az ura fagyos nyugalma kimondhatatlanul felbőszítette.

Ebéd után Márta, a nélkül, hogy szólt volna, behajtott a városba. A kis Lancián ment, senkit nem vitt magával és maga kormányozta a gépet.

Lánszky nem szerette, ha a felesége egyedül nekivágott a pesti utca-labirintusnak, hiszen ha meg is szerezte a rendőrségi soffőrigazolványt, azért mégis csak dilettáns volt a kománykerék mellett ; de Márta, amióta a Lánszky-motor lett az ura nappalainak és éjszakáinak uralkodó csillagképe, azt tette, ami neki tetszett. Végre is Rollandné soffirozott, Kármánné soffirozott, hát ő akkor hogyne soffirozott volna ?

Lánszky félóráig még tett-vett a lakásban, ekkor nagy gyereksírást hallott és átment a gyerekszobába.

Éppen jókor jött, hogy tetten érje Annuskát, amint erővel egy evőkanálnyi orvosságot akart belediktálni a kis Jankóba. Az orvosságot az asztalon találta, egyébként szemvíz volt, amelyet Grete Mayer kisasszonynak rendelt az orvos és Annus azért akarta lenyeletni az öccsével, mivel az elmult éjjel állítólag köhögni hallotta.

Ez különben egészen rávallott Annuskára ; ő mindig a mások dolgaival törődött és mindent jobban tudott.

Midőn Lánszky érdeklődni kezdett Mayer kisasszony holléte iránt, kitudódott, hogy a nevelőnő a rajzolóknál volt, ahol egy fiatal mérnökkel körülményesen megmagyaráztatta magának az újrendszerű Lánszky-ekék szerkezetét. Lánszky jóideje tudta már, hogy házában minden bomladozóban van.

Egy órával később maga is autóba ült. Egyenesen a szanatórium elé hajtott, amelyben Rumy feküdt. Már alkonyodott, mikor a kocsi megállott a vaskerítés előtt. A homályban rögtön megismerte a kis Lanciát, amely üresen vesztegelt a kapu előtt.

El volt rá készülve, hogy a kocsit itt fogja találni,

de azért most mégis keserűséget érzett a szájában és hidegséget a mellében.

A portásnál tudakozódott a beteg hogyléte után és odaadta a névjegyét, hogy vigye föl a képviselő úrnak. Ő maga megint kocsiba ült.

Sejtette, hogy a neve jeges zuhany lesz azoknak, akik együtt vannak a betegszoba langyos és édeskés levegőjében.

X.

Rolland igazgatóval akart beszélni.

A nyugtalan vérű csepp asszony urát a hivatalában találta, ahová az délután is fel szokott járni. Egyáltalában nem lehetett rábizonyítani, hogy életében más valami is érdekelte volna, mint az, amit ő munkának nevezett.

Sohasem látták a felesége társaságában, nem is szokott az asszonyról beszélni, igaz azonban, hogy annyi pénzt bocsátott rendelkezésére, amennyit akart és nem törődött vele, hogy mire költi őméltósága.

Korán megőszült ember volt; neuraszténiás arca azt a benyomást tette, mintha állandóan unná magát. Dülledt, nagy és meglepően világos színű szeme olyan volt, mintha fehér kőből faragták volna. Ennek a kőszemnek a tekintete semmitmondó és mégis nyugtalanító volt.

Az igazgatónak nem voltak barátai. Nem is akarta, hogy legyenek; az a nérói rigolyája volt, hogy ő, mint afféle erős ember, fölötte áll a csordaemberek közösségének.

Nagy tekintélye, sőt bizonyos népszerűsége is

volt. A magyar pénz leromlása idejében jókora vagyont szerzett és pénzügyi lángész hírére tett szert. Mivel a korona megszilárdulása után is meg tudta tartani a vagyonát, tekintélye csak megnövekedett.

Valami titkos szentimentális hajlamok lappanghattak benne, amelyeket szégyelt, mert állandóan védekezett a gyanú ellen, mintha neki szíve volna. Ezért olykor, a példaadás kedvéért, ok nélkül is kegyetlenkedett az alantasaival.

Ezt az embert látogatta meg Lánszky. Midőn kezet fogott vele, meglepetten tapasztalta, hogy a kőszemű embernek kicsi, puha és meleg fogású keze van és a nőies végtag utálatosan hatott ennél az embernél.

Régebben már szó volt róla, hogy a Lánszky és fia cég részvénytársasággá alakuljon át. Ez azért is kívánatos lett volna, mert a cég nagyon megsínylette az általános pénzhiányt. Mostanában már alig tudta üzemben tartani a gyárát. Rolland intézete, amelynek értesülései, és pedig kedvező értesülései voltak a Lánszky-motorról, bankárnyelven szólva: hajlandó volt érdekeltséget vállalni a gyárban.

Midőn most szóba került a részvénytársaság dolga, a kőszemű ember kivette fiókjából a kész szerződést és odanyujtotta Lánszky Pálnak.

Az belepillantott és gúnyosan elmosolyodott. A szerződés a mesterére vallott. Látszóan nagyon kedvező Lánszkyra nézve, de a valóságban összekötözött kezekkel szolgáltatja ki Rollandéknak. Ha a pénzintézet lojális, akkor meg lehet vele élni; de ha nem az, akkor elevenen megnyúzhatja Lánszky és fiát.

— Hát mit szól hozzá? — kérdezte az igazgató, akinek az is rigolyája volt, hogy egy országban, ahol

a kabátos emberek össze-vissza tegeződnek, ő következetesen magázta a hozzá társadalmilag legközelebb állókat is.

Lánszky fölkelt.

— Nem szólok semmit. És mivel többféle dolgom van még, ajánlom magamat.

Rolland megértette, hogy Lánszky sértésnek veszi az ő ajánlatát. Tudta, hogy a cég pénzbajokkal küszködik, úgy látszik azonban, a bajok még nem olyan súlyos természetűek, mint hitte.

Még egy bágyadt kísérletet tett, hogy marasztalja a vendégét.

— Ez végre is csak az alap, amelyen megindíthatnók a tárgyalásokat . . . a részletekről még beszélhetnénk.

Lánszky azonban a fejét rázta. Nem, aki arra képes, hogy neki ilyen szerződést ajánljon, azzal még kedvező szerződést sem szabad kötnie.

Elment és Rolland most már tudta, hogy ezt az üzletet elpuskázta.

XI.

Az Arady-féle közjegyzői irodának, ahová Lánszky ellátogatott, hét vagy nyolc egymásba nyíló helyisége volt és aki az előszobából be akart jutni a legutolsó szobában trónoló főnökhöz, annak végig kellett mennie az összes túlfűtött cellákon, ahol zengő szavú segédek igyekeztek gyászruhás örököseket kapacitálni.

Lánszky senkiben sem bízott annyira, mint a közjegyzőben, aki különben atyafia is volt. Nemcsak vagyoni, de családi viszonyaiba is beavatta — Arady

előtt az emberek nem voltak tartózkodóbbak, mint a gyóntatójuk előtt — és most is azért jött, hogy Mártáról beszéljen vele.

Először elmondta neki Rumy balesetét és az asszony látogatását a betegnél. Majd azzal a meztelen nyiltsággal, amely kettejük közt járta, megkérdezte tőle, tud-e valamit Mártáról ?

Arady ekkor kinyitotta acélszekrényét és kivette belőle féltett kincsét, a békebeli Henry Clay-szivarokat, amelyek bádogskatulyába voltak forrasztva, mint a szárdinia. Ezeket máskülönben csak akkor szokta elővenni, ha hitbizományos nagyurakat kellett egymással megegyeztetnie.

— Mártáról én csak annyit tudok, amennyit te. Valami krízis előtt áll. Igy szokták nevezni azt a lelki állapotot, amikor az asszonyi logika cigánykereket hány.

Rövid szünet után folytatta :

— Rumy nem lehet valami intelligens ember, különben nem vetné magát pont a te feleséged után. Az okos ember ma már tart valamit a saját kényelmére és veled rivalizálni szakasztott olyan kényelmetlen dolog, mint cipőkefékkel aludni egy ágyban.

Lánszky legyintett a kezével.

— Mit tud Rumy én rólam ? És mit törődik ő velem ?

— Hiszen éppen ez az ő baja ! Az értelmes ember előbb tisztába jön a férjjel, csak azután kezd udvarolni a feleségnek. Minden asszony megér bizonyos árat, de annyit egyik sem ér, hogy az ember miatta földulja a maga és a mások életét. Okos ember nem kezdhet ki Mártával, mert köztudomású dolog

hogy te halálos komolyan veszed az asszonyt és a házasságot, amellett éber, szívós és gyanakodó természetű vagy és utána jársz a dolgaidnak.

— Miért idegenedett el tőlem Márta ?

— Azt hiszem, a Lánszky-motor miatt. Te két évig nem voltál a feleségedé, hanem a hivatásodé. Ne csodáld, ha ő sem a tiéd, hanem a társaságé. De azt gyanítom : ha sohasem gondoltál volna a motorra, akkor is odajutottál volna, ahol ma tartasz. De akkor persze más okból.

Lánszky kezdte unni ezeket a házassági aforizmákat. Azonban Arady, aki nagyon szeretett beszélni, folytatta :

— Azt szeretném veled megértetni, hogy reád nézve nem Rumy a veszedelmes, nem is Márta, hanem az élet, amelyet éltek és amely szükségszerűen odavezetett titeket, ahol ma vagytok.

— Körbe forogsz és játszol a szavakkal, mint a kis kutya a farkával.

— Jól van, hát beszéljünk magyarul, — mondta Arady. — A te feleséged őnagyságának az a baja, hogy túl van zabálva, mint a lucernába szabadult csikó. Ami ellen ő rugdalódzik, az tulajdonképpen a jómód, amelyet nem bír el.

— A jómód !

— Az én számításom szerint te jóval többet költesz rá, mint józan fejjel szabad volna. Igaz ?

(Arady, aki kotnyeles természetű ember volt, könyvet vezetett a fejében, amelyben gondosan számon tartotta jóismerőseinek vagyoni viszonyait.)

Lánszky merően nézte a barátját.

— Az édesanyám is jómódban élt ! — mondta.

Hiszen csak ez kellett a közjegyzőnek, hogy megnyissa ékesszólásának minden zsilipjét!

— Csakhogy neki voltak babonái! Vallásos és büszke volt. Azóta a szabadgondolkodás megszabadította az embereket a vallástól, a demokrácia pedig a büszkeségtől... Azután a divat! Az édesanyád fiatalságában elegáns és kívánatos dolog volt erényes asszonynak lenni. A társadalmi fölfogás bőkezűen megjutalmazta a női tisztességet. A mai társadalom nem a tisztességes, hanem az érdekes nőt ünnepli. A tisztességes asszonyt, aki télen-nyáron, tűzön-vízen mindig tisztességes, te magad is unod, mert tudod, hogy az ő tisztessége csak temperamentumhiány és gyávaság.

— Az én édesanyám —

— A te édesanyád annyiban is különbözött a feleségedtől, hogy reggeltől estig dolgozott. Ha gazdag asszony volt, az csak annyit jelentett, hogy nagyobb háztartása és így több dolga van, mint másnak.

— Az édesapám —

— Az édesapád beavatta anyádat üzleti terveibe. Ezt így mondták: megosztotta vele a gondjait... A te feleséged azonban ki van kapcsolva az életből, illetőleg az élet komoly részéből. Legyünk őszinték: Mártának se dolga, se gondja, se reménysége, se kötelessége. Minden foglalkozása csak tréfa és játék. Egyebet sem tesz, mint testét és lelkét ápolja és csinosítja, a nélkül, hogy tudná, kinek és miért? A tapasztalás azonban azt mutatja, hogy ha valahol házat építenek, akkor ott lakni is fognak és ha a népek fegyverkeznek, akkor előbb-utóbb háború lesz belőle és ha egy nő szép és ingerlő, akkor keres magának valakit, aki erről tudomást vesz, mert a szépség

is csak fegyver és arra nógatja birtokosát, hogy kipróbálja . . .

— Nem lehet az urának szép és ingerlő ?

— Micsoda mucsai beszéd ? A férj a női szépség társtulajdonosa, nem pedig publikuma. Ő proccol vele, de nem gyönyörködik benne. A szépségnek azonban publikumra van szüksége.

— Ez nyavalyás elmélet. Hiszen ha mindaz igaz volna, amit mondasz, akkor minden jómódban élő feleség házasságtörő lenne.

— Nem mindegyik, csak az, akiben több a temperamentum és bátorság, mint az átlagban. A költészet, a művészet és a sajtó egyebet sem tesz, mint vonzó és érdekes világításba helyezi azt, amit te házasságtörésnek nevezesz, — ugyan miféle asszony volna az, akit ez nem tenne kíváncsivá ?

— Téged két asszonyod hagyott faképnél és te most általános érvényű elméletet csinálsz az egyéni pechedből !

— Kicsit nagyítok, elismerem, de csak úgy, mint a borotválkozó-tükör, — így jobban látod, mit kell magadról levakarnod. Folytassam ?

— Tőlem folytathatod.

— Minden embernek joga van az élethez. Az asszonynak is. Mi az élet ? Küzdelem. Az asszonynak tehát joga van a küzdelemhez. Te azonban langyosra fűtött télikertben tartod őnagyságát, távol minden légvonattól és minden szélvésztől, örökös tétlenségre kényszeríted — mert a tango, az öltözködés, a lovaglás, a színház és a regényolvasás csak nem foglalkozás ? — amellett olyan testi és lelki táplálékkal látod el, amely pezsgésbe hozza a vérét és fölfokozza

tetterejét. Nagyon természetes, hogy előbb-utóbb be fogja törni üvegházának ablakait.

— Természetes ez ?

— Hát mit keres a Mártához hasonló nő a házasságtörésben ? A szenzációt ! Tehát az izgalmat, a veszedelmet, a harcot, szóval az életet. Ha az ember nagyon beletéved a modern élet jelenségeinek labirintusába, akkor jó, ha visszagondol néha az ősi állapotra. Milyen a mai asszony ? Milyen volt a barlanglakó ősember asszonya ?

— Voltak a barlanglakó asszony életének szenzációi ?

— De voltak ám ! Őnagysága kiment az erdőbe gombát szedni, ott megtámadták a farkasok, mire őnagysága fölmászott a fára és addig ült odafenn, míg arra tévedt vadászok ki nem szabadították szorult helyzetéből. Ez csak szenzáció ! Vagy mondjuk, éjjel hirtelen felhőszakadás támadt, amely kimosta barlangjából őnagyságát a gyermekeivel együtt. Ez is szenzáció ! Hát az éhinségek, az ellenséges törzsek támadásai ?

— Még most sem értem, miért kellene Mártának engem megcsalnia ?

— Nehézfejű vagy ! Neki csak egy lehetősége van, hogy küzdjön, szenvedjen, győzzön vagy elbukjék és azt az egy lehetőséget a szerelem adja meg.

— Szerinted ez a diagnózis. De az orvosság ?

— Orvosság ? Az nincs ! Talán a filozófiával lehetne megpróbálkozni. Némelyek a halál ellen is a filozófiát ordinálják. Légy filozófus és próbáld megérteni, hogy a nő is ember.

— Ha a férfi egyszer megérti a sokférjűséget,

akkor már nem is férfi többé és utálatos lesz az asszony előtt, akit sikerült megértenie. Van egy másik orvosság is! Arról miért nem beszélsz?

— Melyik az?

— Vissza a szegénységbe! Ha túlzabáltuk magunkat, akkor hát koplaljunk, hogy megint rendbejöjjön a szervezetünk.

— Vissza a szegénységbe? Nem lehet ám megcsinálni. Munkája jutalmáról semmiféle asszony kedvéért nem mondhat le a férfi.

— Olyan nagy dolog a vagyon?

— Az élet után a legnagyobb. Ebben szamarak vagy képmutatók a világ összes költői, mert nem tudják, hogy a gazdagság: hatalom, szabadság, becsület.

— Nem téveszted te össze a gazdagságot a munkával?

— A munka csak azért valami, mert út a gazdagsághoz. A munka, amely nem lát maga előtt semmiféle jutalmat, rabszolgamunka. Az önkéntes szegénység nem erkölcsi megtisztulás, hanem betegség. Tolsztoj! A szegénységet gyűlölni kell, miként a ló is gyűlöli a sarkantyút, amely fokozott erőkifejtésre ösztökéli.

Lánszkyt megnevettette a hév, amellyel barátja a szegénység ellen szónokolt.

— Belőled a nyárspolgár beszél, aki a pénz vallásos tiszteletében nőtt fel. Valahányszor te a pénz szót hallod, térdet hajtasz előtte, mint a ministránsgyerek az oltár előtt. A pénz azonban minden, csak nem abszolut érték. Ha engem megtámadnak az erdőben és meg kell védenem az életemet, akkor egy jó fütykös nagyobb érték, mint egy tonna arany. A gaz-

dagság jó fegyver az élet küzdelmeiben, de fordulhat úgy is, hogy a szegénység még jobb fegyver. Honnan vetted azt a sületlen aforizmát, hogy munkája gyümölcseiről semmi asszony kedvéért nem mondhat le a férfi? Nagyon sok esetben éppen a nő maga a munka gyümölcse! A férfi leginkább az asszony kedvéért él és harcol és ha érdemes egy nőért meghalni vagy meggazdagodni, akkor az is elképzelhető, hogy az ember koldussá lesz egy asszonyért. Attól függ, melyik nagyobb érték az ő szemében, a pénz vagy az asszony? Nem szeretnék tapintatlan lenni, de azt hiszem, fukarság dolgában veled csak *egy* emlős állat versenyezhet: az ürge. Te azért vesztettél el két asszonyt, mert az asszonyaid érezték, hogy neked a pénz több minden nőnél. A nővel pedig így áll az eset: az ember vagy akarja, vagy nem akarja, de ha akarja, akkor egészen és testestől-lelkestől és életre-halálra kell akarni.

Pillanatnyi szünet támadt. Lánszky fölkelt.

— Én most megyek.

Valami volt az arcában, ami gyanakodóvá tette Aradyt.

— Határoztál valamit? — kérdezte.

— A borotválkozó-tükrében csak megnézi magát az ember, de nem disputál vele.

— Mind ilyenek vagytok, — szólt szelíd rezignáció hangján a közjegyző. — Idejöttök, elszívjátok szivarjaimat, okultok jó tanácsaimon, azután gorombáskodtok velem, hazamentek és ott folytatjátok a szamárságaitokat, ahol abbahagytátok.

Visszatette a Henry Clay-szivarjait a vasszekrénybe. Nem ment ki a fejéből, amit Lánszky már ismételten mondott neki: zsugori! A közjegyző beis-

A M. N. MÚZEUM KÖNYVTÁRA

merte, hogy az, bár ő szebb nevet szokott adni a takarékosságának.

Mindenesetre furcsa, hogy ő, akit okos embernek tartanak, milyen nagy árat fizetett azért, hogy havonként rendszeresen gyarapíthassa a bankletétjét. Nagyon szerette a művészetet, de lakásán nem volt egy rendes képe vagy szobra, sőt újabban már könyvekre és színházi jegyekre is sajnálta a pénzt. A nők szerették, elmés és Don Quijotte-külseje ellenére is vonzó embernek tartották, de még sem tudtak vele összemelegedni, mert fukarságának híre lehűtötte és elriasztotta őket. Azt mondták róla : Nagyszerű ember az az Arady — csakhogy ! Ez az : csakhogy !

A legkülönösebb az volt, hogy ő maga sem tudta, kinek-minek gyüjti a pénzét. De gyüjti és gyüjteni fogja utolsó leheletéig. Pedig minden emberi számítás szerint már elérhető közelben van az a nap, amikor utoljára fog hazamenni az irodájából.

Akkor majd hugának fiai, azok az elegáns és haszontalan kis legények, akikre nem is szeretett gondolni, fesztelenül átkutatják a nagy vasszekrényt.

Lehet, hogy még ott fognak találni egy-kettőt a Henry Clay-skatulyák közül, amelyek Arady életében és irodájában a nagy stílust jelezték. Ha a fiúk átlapozták följegyzéseit és fogalmat kapnak az örökhagyó vagyoni viszonyairól, akkor majd elkeseredetten mondják :

— Én azt képzeltem, az öreg többet kapart össze !

XII.

Lánszky Újpestre telefonált és Márta jelentkezett a hívásra. (Tehát mégis hazament!) Azt füllentette neki, hogy külföldi vendégei érkeztek és csak későn, esetleg egyáltalában nem fog ma hazamenni.

— Amint tetszik! — hagyta rá Márta.

Lánszkynak sok meggondolni valója volt és nem akarta, hogy az asszony bájos képe megvesztegesse. Hiszen most is, midőn a telefonban hallotta a hangját, forrón megdobbant a szíve.

Az éjszakát a városi irodában töltötte, ahol egy hálószobának berendezett fülkéje volt. Rideg kis barlang és mivel nem fűtötték rendesen, télen át nyirkos is.

Az egészséges és örökké elfoglalt ember szokása szerint rögtön elaludt, éjfél után azonban hirtelen fölriadt és ekkor tudta, hogy mára vége az alvásnak. Penészes odujában fekve, a felesége jószagú hálószobájára gondolt.

Azt mérlegelte magában, milyen hatással lenne reá, ha egy nap megtudná, hogy elvesztette Mártát? Ha ez bekövetkeznék, akkor élete nem volna többé élet, ő maga nem lenne többé ember... Százszor inkább a szegénység!

Reggel, mint mindig, ha a városban aludt, elment a gőzfürdőbe; délelőtt fölkereste Rollandot.

— Szeretném még egyszer látni a szerződést.

Az igazgató csodálkozva meresztette reá kőszemeit és előkereste az írást.

— Hiszen lehet rajta egyetmást változtatni — mondta szerényen.

A szerződés olyan leplezetlenül csattogtatta a fogait, hogy Lánszky már szinte naivnak találta.

— Elfogadom és aláírom — mondta csendesen.

Azzal kihúzta mellényzsebéből a Parker self-filling pen-t.

— Aláírja így, amint van ? — csodálkozott Rolland.

— Igy, amint van.

Az a kaján kis mosoly a Lánszky szájaszélén meghökkentette Rollandot.

— Pardon ! — mondta és kihúzta Lánszky ujjai közül a szerződést.

Miért akarja aláírni ? Nem szokott Lánszky nekimenni a falnak . . . Talán nyitva felejtett Rolland valami lehetőséget, mint Faust doktor a pentagramja sarkán és azon át majd bejöhet az ördög ?

De hiába olvasgatta-vizsgálgatta bizalmatlanul a saját fogalmazványát, nem talált abban egyebet, csak vermeket, tőröket és hurkokat, amelyek mind Lánszkyt lesték.

Aláírták. Lánszky határozott vonásokkal, Rolland habozva, mert még mindig kínozta a kérdés: miért írja alá a másik ?

*

Egy hétig Lánszky csak az étkezéseknél látta a feleségét. Az asszony délelőtt is, délután is felült a kis Lancia-kocsijára és kíséret nélkül beiramodott a városba, ahol úgy eltünt, mint a búvármadár a nádasban.

Megesett azonban, hogy ebédre sem jött haza, hanem telefonüzenetet küldött maga helyett. Valamelyik barátnőjénél, Rollandnénál vagy Kármánnénál

rekedt. Mindenütt jó volt neki, csak ne lássa az urát, akinek jelenléte fárasztotta és beszéde idegesítette.

Tisztességes asszony volt, az egyférjűek fajtájából, lelke már a másiké volt és fölháborítónak találta, hogy az egyik még holmi igényekkel lép föl vele szemben.

Ilyen körülmények között az *egyik* hálát adhatott az egek urának, hogy a *másik* gipszbe pólyált lábbal fekszik a szanatóriumban . . .

Egy hét mulva megtudta Lánszky, hogy ő tönkrement és ez tulajdonképpen gyorsabban következett be, mint hitte volna és némileg más formában, mint Rolland úr gondolta.

A dolog azzal kezdődött, hogy a francia frank, amely az utóbbi időben igen biztatóan romlott, váratlanul javulni kezdett, aminek az lett a meglepő következménye, hogy a bécsi piac hullamezővé változott és hogy Budapesten nem egy ember, aki eddig palotában lakott, különbejáratú hónaposszoba után nézett, néhány autótulajdonos pedig villamos bérletet váltott. Szóval: a kontremin megbukott.

Lánszky ezekben a napokban fölkereste Rollandot és éppen nagy munkában találta. Az igazgató sajátkezével rendet csinált az íróasztala fiókjaiban, ami az utóbbi idők tőzsdei válságainak tanulságai szerint semmiképpen sem tekinthető kedvező jelnek.

Az ilyen bizalmas munkát rendszerint tanuk nélkül szokták végezni az emberek, Rolland mégis beeresztette magához Lánszkyt, talán azért, mert a szerződés aláírása óta már nem vette nagyon komolyan.

— Mi újság ? — kérdezte a gyáros.

— Kiesett a világ feneke.

— Az a kérdés, hogy kiesett-e az ön intézetének a feneke ?

— Majd olvassa el az esti lapokat — szólt Rolland szárazon.

Rövid szünet után azt mondta :

— Emlékszik, mérnök úr, mi van a szerződésünk tizenötödik pontjában ?

— Az intézetnek joga van, hogy a Lánszky és fia részvénytársaságnak nálam maradt részvényeit kicserélhesse a saját részvényeivel.

— Élni fogunk a jogunkkal.

— Hogyan jegyzik ma az önök részvényeit ?

— Hattal.

— Hattal ? Hiszen akkor tegnap óta —

— Kicsit lementek, szó sincs róla.

— És mikor akarják a tizenötödik pontban biztosított jogukat érvényesíteni ?

— Két hétig ráérünk még.

— Biztos ön benne, hogy önöket egy hét mulva még egész számokban jegyzik ?

— Honnan tudjam ? Nem vagyok próféta.

Lánszky kivette a szivartárcáját, miután engedelmet kért Rollandtól, rágyujtott, majd egy futó pillantást vetett az asztalon fekvő újságokba, végül fölkelt, barátságosan kezet nyujtott az igazgatónak és azt mondta :

— Jó egészséget kívánok !

— Hová megy innen ? — kérdezte Rolland.

— A klubba. Megígértem Zilahynak, hogy száz karambolt játszom vele.

Rolland növekvő ámulattal nézte Lánszkyt. Ő a

panaszok, szemrehányások és fenyegetések áradatára volt elkészülve. Azt is tudta, hogy a páciensek az operáció bizonyos stádiumában a rendőrséget szeretik emlegetni.

De mindebből semmi! Ez az ember úgy viselkedik, mintha nem is fájna neki, ami történt. Tud ez valamit? Vár valamit? Készül valamire?

Az igazgató urat határozottan nyugtalanította a szokatlan viselkedés.

De nem sokáig törhette az eszét, mert Lánszky távozása után dühös kiáltozás támadt a külső szobában. Valaki mindenáron be akart törni Rollandhoz, a titkár azonban nem eresztette be.

— Lelövöm, mint a kutyát! — ordította az illető.

Ez is Rolland egyik «üzletbarátja» volt, aki olyanformán járt, mint Lánszky, de az ő viselkedése normális volt. Igenis, rendes ember ilyenkor azt mondja: Lelövöm, mint a kutyát!

MÁSODIK RÉSZ

AKI SZARVÁN FOGJA AZ ÖRDÖGÖT

I.

Rolland mester csakugyan kifogástalan munkát végzett és másnap már a pesti kávéházakban is emlegették, — részben sajnálkozás, de inkább mégis káröröm hangján — hogy Lánszky és fia tönkrement.

(Mert pesti ember mindig jónéven veszi, ha olyanvalaki, akit oka van becsülni, kitöri a nyakát.)

Ő maga ebéd után ment csak ki Újpestre. A villamoson utazott és mikor leszállott a háza előtt, majd hogy el nem gázolta a Lancia-kocsija, amely dudálás nélkül és meglehetős hebehurgyán szaladt ki a kapun.

Persze őnagysága ült a kormány mellett. Hirtelen lefékezett a villamos előtt és ekkor megpillantotta az urát.

— Kérem, jöjjön vissza egy pillanatra! — kérte Lánszky.

— A városba kell mennem!

— Az én dolgom sürgős, mindennél sürgősebb!

Márta arca elborult. Mit akar tőle? Miért nem hagyja békében?

Lánszky közelebb lépett és valami igen furcsát mondott:

— Legalább ne autón menjen; ez a kocsi már nem a miénk.

— Hát kié? — csodálkozott az asszony.

— A garázsé, amely megvette tőlem.

Márta arca vérvörös lett. Úgy érezte, valami szörnyű sértést követtek el rajta.

— És miért adta el ?

— Ez az, amit el kell mondanom ; de nem itt az utcán.

Az asszony leszállott és otthagyta a kocsit a gyalogjáró szélén. A férfiszobába mentek. Márta ráült a nagy bőrdíván karjára, Lánszky pedig a zöld cserépkályha mellé állott.

— Eladta a kocsimat ?

— Tönkrementem és rettenetes pénzzavarban vagyok.

— Hát ez dicső dolog ! — mondta Márta olyan hangon, mintha a szobalánya összetörte volna a legszebb porcellántálat. — És miért az én kocsimat, miért nem a magáét ?

— Azt már előbb eladtam. Tegnap óta villamoson járok.

Márta fölemelte a fejét. Egy alig látható mosoly világította meg az arcát. Nem ilyesmiről ábrándozott ő titokban ? Hogy Lánszky ország-világ előtt méltatlannak mutassa magát . . . Szóval, hogy ő legyen az oka «mindennek».

Komoran és gőgösen nézett az ura szemébe.

— Sokat veszített ?

— Mindent. A gyár már nem az enyém, a ház sem. Egyebem nem is volt. El kell innen mennem, mindent elülről kell kezdenem.

Lánszky a szőnyeg mintáját nézte a lába előtt. Márta is odanézett és észrevette, hogy az ura cipője csatakos. Persze, gyalog szaladgált a sáros utcákon !

Ez mutató volt Lánszkyék jövő életéből.

A gyáros halkabban folytatta :

— Valami állás után kell néznem. Az üzleti konjunktúra mostanában rossz, de azt hiszem, azért mégis el tudok valahol helyezkedni, mint gépészmérnök . . .

— Gépészmérnök ? — Márta szeme kerekre nyilt az ijedtségtől . . . Egy csinos és festetthajú asszonykára gondolt, aki esténként kopott színházi plüskabátban szokott az iroda előtt ácsorogni. Egyik gépészmérnök felesége volt és Márta olyan leereszkedő kedvességgel fogadta mindig a köszönését, mint valami jó kis cselédét. És ugyanakkor gőgös galopban elvonultak lelki szemei előtt Kármánné, Rollandné és összes lovasított barátai . . . Gépészmérnök ? !

— Vagy Pesten vagy vidéken — tette hozzá Lánszky.

— Vidéken ? !

Márta üres szemekkel bámult a levegőbe, mintha nem tudná fölfogni a szó jelentőségét.

«Vidék» alatt ő egy hosszú poros főutcát értett, alacsony házakkal és kockás kabátú urakkal, akik savanyúan néznek a vágtató autók után. Vidéken nem szokás élni, ott csak benzint szokás fölvenni.

Lánszky pedig tovább beszélt és hangja olyan bőszítően nyugodt volt, mint az októberi eső.

— Itt is megmaradhatnék a gyárban, de azt nem akarom régi alantasaim miatt . . . Szívesebben megyek vidékre, ott olcsóbb is az élet . . .

Az asszony olyasmit érzett, hogy ez a szerencsétlen talán nem is tudja, hová jutott ?

— És mi lesz a gyerekekkel ? — kérdezte hirtelen és hangja csupa fenyegetés és megvetés volt.

— Mi legyen velük ? Ami eddig volt. Dolgozni fogok értük és nem fognak szükséget szenvedni.

— Hogyan beszél ! — háborgott Márta. — Ha majd a gépészmérnöki fizetéséből él, akkor nem tarthat nekik sem fräuleint, sem angol kisasszonyt . . . Ki nevelje őket ?

— A gépészmérnökök gyermekeit többnyire az édesanyjuk szokta nevelni.

Nagyon szelíden mondta, Márta mégis úgy érezte, mintha pofonütötték volna. Hosszú szünet következett.

— Mit szándékozik tenni ? — kérdezte egyszerre Lánszky az előzékeny kereskedő hangján.

— Fenntartom magamnak az elhatározás szabadságát ! — mondta Márta fagyosan.

Ezzel a frázissal, amely valami újságcikkből vagy talán képviselőházi beszédből ragadt meg az emlékezetében, véget is ért a beszélgetésük.

II.

Mégis bement még aznap a városba. Villamoson ment, egy kosarakkal és bádogkannákkal megrakott kofa és egy kormosképű inasgyerek közé szorulva, keserűséggel a szívében. (A Lanciát Brádi már elvitte valahová.)

A Rumy szanatóriumába ment. Ott már annyira otthonos volt, hogy az orvosok és az ápolónők csak «a nagyságos asszonynak» nevezték.

A képviselő a fehér vászonnal bevont nagy karosszékben ült, amely hozzátartozik minden betegszoba fölszereléséhez.

Sötétzöld háziruhája volt rajta, hozzá világoszöld selyeminget viselt. A lába már szinte rendben volt. Egy látogatójával beszélgetett és szokása szerint egyik cigarettát a másik után szívta. A látogató Kármánné volt.

Ebben ugyan nem volt semmi feltünő, a karusszel amazonjai délután fölváltva ott cigarettáztak és likőröztek a Rumy szobájában.

Ők ezt betegápolásnak nevezték.

Midőn az új látogató belépett, Kármánné és Rumy meglepetten néztek reá és Mártának az a gyanúja támadt, hogy azok alighanem éppen őróla beszéltek.

— Jó, hogy jössz, — mondta Kármánné — talán üzletet köthetnénk.

— Üzletet ?

— Azt hallottam, — nem tudom, igaz-e ? — hogy a kancád eladó . . . Ha csakugyan túl akarsz adni rajta, reflektálnék reá.

Márta arca elfehéredett.

— Miért volna eladó ? — kérdezte ügyetlenül.

Kármánné angyali ártatlansággal nézett a szemébe.

— Azt hallottam, irlandi hátast akarsz helyette venni . . .

Azzal Rumy felé sandított, hogy besöpörje az elismerést, amely ügyes hazugságáért kijárt.

Márta valami bénító hidegséget érzett szíve tájékán. Ez az asszony mindent tud és cinikusan élcelődik Lánszkyék szerencsétlenségén . . . Most már sejtette, hogy az egész karusszel-kompánia olyan közömbösen fog rajta keresztül léptetni, mint a lehullott falevélen, amelyet lába elé vetett az őszi szél.

Kármánné szedelőzködni kezdett.

— Megyek; úgyis lesz megbeszélni valótok . . .

Először Rumynak adott kezet, azután két ujját nyujtotta Márta felé.

— Ha mégis túl akarnál adni a kancádon, gondolj reám!

Határozottan volt a modorában valami támadó szándékosság. Lánszkyné ekkor tapasztalta elsőízben, hogy a szerencsétlenség felkölti némely ember ellenségeskedését.

Tudnunk kell, a szegény Kármánné éveken át sokat szenvedett attól, hogy Mártának nagyobb sikerei voltak a társaságban, mint őneki. A Rumy dolga is fájt neki. Mért éppen Márta után vetette magát?!

Eddig némán viselte bánatát, sőt célszerűségi okokból Márta legbizalmasabb barátnői sorába lépett, most azonban úgy érezte, a sors külön azért rendezte Lánszkyék bukását, hogy neki elégtételt adjon. Ime, most mindenki láthatja! Rumy is láthatja!

Megerősödött az isteni igazságba vetett hitében. Az örömtől kissé mámorosan, szinte áhitatosan hagyta el a szanatóriumot.

Márta és Rumy magukra maradtak. Az asszony a barátjára nézett, várta, mikor fog arcán fölragyogni az a gyöngéd mosoly, amelyet külön neki tartogatott; a Rumy arca azonban komoly és idegen maradt, a szeme kerülte Márta tekintetét.

Nagysokára megszólalt az asszony félénk hangja:

— Hallotta?

— Mit?

— Hát *azt!* . . .

— Hallottam . . .

Megint csend lett. A szobára esti félhomály borult, az a bizonyos enyhe szürkület, amelyet Márta annyira szeretett, mert úgy képzelte, ilyenkor ők ketten hallgatagon is megértik egymást.

A félhomályban a fűtőkészülék csövei elkezdtek crescendo pattogni és sisteregni.

— És igaz ? — kezdte megint Rumy.

— Ő azt mondja : igaz. Mindene oda, a gyára . . . és mindene . . . Ő azt mondja : állás után kell néznie, gépészmérnök akar lenni, valami gyárban, talán a vidéken . . .

Rumy sajnálkozva hümmögött. A hamutálban elnyomott egy cigarettavéget és rögtön másikra gyujtott. Megint hallgattak.

— Már az autókat is eladta. Villamoson jöttem ide — mondta halkan és panaszosan az asszony.

Rumy egyszerre kinyujtotta karját a villamos kapcsoló felé, a következő pillanatban a mennyezeten levő korongból fehér fény áradt rájuk.

— Jaj, minek ? . . . — szisszent föl Márta.

Úgy megijedt, mintha testéről lerántották volna a ruháját.

— Valaki jöhetne ! — szólt Rumy komolyan.

Nem akarta, hogy bizalmas félhomályban leljék őket. Most már nem akarta . . . Neki, a férfinak, kell vigyáznia Mártára. Hogyne, de tegnap még nem vigyázott reá ! !

Az asszony nem értette meg a helyzetét és valami nagyon finom és lágy tapintó csápot nyujtott ki a képviselő felé. Azt mondta :

— Tudja Isten, nem is nagyon bánom a dolgot . . .

(«Igy könnyebb lesz szabadulni Lánszkytól», — de ezt már csak hozzágondolta, ki nem mondta.)

Rumy hirtelen az arcába nézett.

— Hát van magának külön vagyona ? — kérdezte.

Ez a kérdés olyan durván érte Mártát, mint egy idegen kéz markolása.

— Nincs — susogta elpirulva.

(De mennyire nincs ! Hisz annak idején még a menyasszonyi kelengye kérdését is a Lánszky tapintatossága oldotta meg . . .)

De hát olyan dolog a pénz, amiről egyáltalában érdemes beszélni ? Márta ezentúl fogja csak megtanulni, hogy csakugyan nem érdemes róla beszélnie annak, akinek van, — de akinek nincs, annak csakis arról érdemes.

Kétségbeesetten nézett Rumyra, annak kellene most valamit mondania vagy tennie. Nyujtaná feléje a kezét, vagy akár csak mosolyogna reá . . .

Rumy azonban némán cigarettázott. Hallgatásuk már kínos lett. Végül megint az asszony törte meg a csendet.

— Szeretném, ha valami tanácsot adna nekem, — mondta vakmerően.

Lesz, ami lesz, — élet vagy halál !

— Én adjak tanácsot ? — kérdezte Rumy, valami indokolatlan keserűséggel a hangjában.

— Hát kicsoda, ha nem maga ? — kérdezte vissza Márta, nem kevesebb keserűséggel.

A képviselő visszadőlt a heverőszékében és táguló szemmel nézte a mennyezet világító gömbjét. Egyszerre elkezdett beszélni :

— Most nem magáról, nem is az uráról, hanem a gyermekekről van szó. Magának két gyermeke van! Tanácsot kér tőlem? Én mint becsületes ember, csak azt tanácsolhatom, tegye azt, ami a gyerekekre nézve a legelőnyösebb.

Soha eddig, soha még egy szóval sem említette a gyerekeket! Mintha nem is tudta volna, hogy a világon vannak . . . Márta — ó, hogy szégyelte most az együgyűségét! — Márta mindig olyasmit képzelt, hogy Rumyt a féltékenység bántja. Fáj neki, hogy a Márta gyermekei nem az övéi is. Asszony ezt meg tudja érteni.

Rumy pedig tovább beszélt, kifogástalanul gördülő mondatokban, és amit mondott, az mind igaz és becsületes dolog volt. Azonban Márta nem felejtette el, hogy tegnap a barátja még nem volt sem igaz, sem becsületes, csak bolondul szerelmes.

Rumy beszélt, közben a jobbik kezét gesztikulálva forgatta csuklójában, «mint a falusi borbély, mikor a szappanhabot veri», — mondta magában kajánul Márta.

— A maguk családja most kritikus helyzetbe jutott, de aki úgy ismeri Lánszkyt, mint én, az nem kételkedik benne, hogy az ő nagy esze és csodálatos energiája úrrá fog lenni a mostoha viszonyok fölött . . .

Kínálgatja nekem az uramat! — humorizált magában Márta és megint maga előtt látta Lánszky sáros fűzőscipőit.

— Úrrá fog lenni, — ismételte Rumy, akinek láthatóan megtetszett az irodalmi fordulat. — Ő teljesíteni fogja a kötelességét és én bizonyosra veszem, hogy maga is teljesíteni fogja a kötelességét, édes Márta.

— És melyek az én kötelességeim ? — kérdezte az asszony a keserűségtől fuldokolva.

— Félretenni minden hiúságot és önzést és híven kitartani a gyermekek mellett. Mert eddig játék volt a maga élete, pillangótánc a verőfényben, — de most komoly fordulatot vett . . .

Márta fölkelt a helyéről.

— Igaza van és így nincs is értelme, hogy itt ülök, — mondta rekedt hangon.

Rumy megfogta a jéghideg kezét.

— Mikor látom megint ?

Ez hiba volt ! Ostobaság ! Ezzel mindent elronthatott volna ! Szánakozása gáncsolta el. Szerencsére nem lett belőle baj. Lánszkyné nem borult a nyakába, csak vállat vont.

— Nem tudom. De ez nem is fontos. Isten vele !

Sietve ment el, mert attól félt, ha még egy percig marad, akkor valami szörnyen ordináré dolgot mond ennek a szép embernek. Valamit, amitől leesik róla minden méltóság, póz és álarc. A szó ott volt a nyelve hegyén, de ő vitézül visszanyelte és elment . . .

A képviselő jó ideig nem is merte hinni, hogy ezzel már vége. Egyre az ajtó felé sandított, nem rohan-e vissza bűnbánóan, zokogva és szerelmesen a hölgy ? Komolyan elment ! És ezzel súlyos követ hengerített le a szívéről.

Milyen szerencséje is volt neki, hogy nem törte ki egy héttel előbb a lábát, vagy hogy Lánszky nem bukott meg egy héttel később ! Mert időközben Márta biztosan a szeretője lett volna és akkor a lebonyolítás nem lett volna olyan egyszerű.

Pedig nincs bosszantóbb dolog, — Rumy így

mondta: nincs unalmasabb dolog, — mint mikor egy mosolygó, parfümös kaland drámai fordulatot vesz és jön a férj, a válás, a pénz, és jönnek a gyerekek . . . Körülbelül olyan, mint mikor az ember osztrigát rendel a vendéglőben és arra állítja be az inyét, de marhapörköltet hoznak neki.

III.

Nyirkos, ködös este volt, mikor Márta kilépett a szanatórium kapuján. Valami halk, gyér eső permetezett és az utcai lámpák visszfénye egész tűzfolyamot vetett a vizes asztfaltra.

Gyalog indult neki a városnak és maga sem tudta, hová akar menni. Egy kocogó konflis után nézett és azt mondta magában: szürke ló, szürke ló. Annyiszor ismételgette, míg a szavak elvesztették jelentőségüket és furcsán csoportosított, üres hangokká lettek.

Csak nem gondolkozni! Lehúnyt szemmel, visszafojtott lélekzettel menni tovább . . .

De akárhogyan védekezett is a gondolkodás katasztrófája ellen, azért mindig érezte, hogy magával viszi a nagy baját. Vele van, mint a púpos emberrel a púpja. Ezen nem segít semmiféle szürke ló.

Tovább, tovább! Mert ha egyszer megáll, ha föllpillant, akkor ki fog sülni, hogy úgy járt, mint Háry János: eljutott a világ végére. Most már a nagy semmiben kering és forog, mint a hulló falevél . . . Csak nem gondolkozni, mert ki fog sülni, hogy minden, amire föltette magát, levegővé lett. A szerelem, a boldogság, az élet: levegő.

Sokáig járt . . . Egyszerre a Dunaparton találta

magát. Valaki követte, óvatos, csökönyös vadászléptekkel, — férfi. Hát ez is van még ?

Mártának valami kaján kis ötlete támadt : csontvázálarcot szerezni, este homályos utcába csalni a férfit és ott egyszerre rávigyorogni a halál vigyorgásával . . .

Tovább mentek, elől az asszony, hátul a férfi és az ott hátul nem sejtette, hogy az ott elől a hulló falevél haláltáncát járja.

Átment az Erzsébet-hídon. Alatta zajtalanul ömlött a víz, hórihorgas fénysávokat ringatva. A vadász már elunta a mulatságot és elmaradt. Márta a fekete Dunát nézte, — persze, ez lenne a legjobb, sőt az egyetlen lehetséges megoldás ! De érezte és tudta : ehhez neki soha nem lesz mersze. Soha.

A budai parton több szerelmes párral találkozott. Alkalmasint a rossz idő vonzotta őket. Borotvált képű ifjak, akik mind bő raglánt és zöld kalapot viseltek és vékony lábszárú nők, akik a nyakszirtjükig lehúzták a cseperke-kalapjukat.

Megint szerelmes pár jött szembe, összevágó léptekkel, szinte egymásba bújva, egyetlen árnyékká olvadva. De ezek megismerték és megállították Mártát. Igen, ez Lippay, a stréber fiskális, aki lóháton szokott kliensekre vadászni, — a párja persze a felesége.

Valami tüntetően szíves, fölösleges módon lármás és erőltetett beszélgetést kezdtek. Hogy itt milyen jó sétálni, főleg este, esős időben, mikor a többi ember otthon ül . . . Jó gummikabát kell hozzá, bár a lóden is teszi . . .

Be sem várták a Márta válaszát, hanem sietve elköszöntek és tovább rohantak . . . Ezek a derék embe-

rek már megneszelték a Lánszky és fia bukását és meg akarták mutatni, hogy ilyesmi nem befolyásolja őket. Ők ezentúl is kedvesek lesznek Mártához, mert ők nem olyanok, mint az átlag-pestiek.

Most tehát egy nemes cselekedet jóleső melegségével a keblükben vágtattak tovább. Titokban persze örültek, hogy Márta nem csatlakozott a sétájukhoz, mert ők ugyan nem vetették meg a szegénységet, de nagyon unták.

Lánszkyné a Lánchídon át visszakanyarodott Pestre. Most már nagyon fáradt volt és arra gondolt, milyen jó lenne kényelmes karosszékben ülni és forró teát inni. És minél jobban gyötrődött elhagyottságában, lelke annál vágyakozóbban közeledett megint az emberekhez.

Egy nagy ház emeletén világító ablakokat látott és ekkor elmosolyodott — hiszen ott lakik a legjobb barátnője ! Föl fog menni, ha le is sül a bőr az arcáról ; egy csésze teáért és egy sonkás zsemléért ő most eladná az elsőszülöttségi jogát.

Két perc mulva már becsöngetett odafenn a rézveretű nagy tölgyfaajtón.

— Igen, a méltóságos asszony itthon van !

Márta, a bizalmas barátnő előjogával élve, bejelentés nélkül benyitott. A kis Rollandné, pizsamában és arasznyi hosszú szipkából cigarettázva, ott állott a szoba közepén. Símán hátrafésült, rövid hajával és kifestett, vézna arcával olyan volt, mint egy undok kisfiú.

A szoba teli volt bőröndökkel, halomra rakott ruhákkal és hosszú glédába állított parányi cipőkkel. Szemmel látható volt, hogy őméltósága útra készülődik.

Márta két vendéget is talált ott : a rózsaszínű

kuzént és a szép Baált. Ezeket a háziasszony már úgy összeszoktatta, hogy inkább tudtak meglenni Rollandnétól, mint egymástól távol.

Rollandné igen meglepődött, mikor megpillantotta a barátnőjét. De azután az ő száraz és elnyujtott hangján mondta :

— Drágám, én igazán nem tehetek róla !

— Miről nem tehetsz ?

— Hogy az utálatos uram kifosztotta Lánszkyt !

— Hát ő volt ?

— Ő hát. Te nem tudtad ?

— Nem tudtam, hogy köze van a dologhoz.

— Nem értem Lánszkyt, — folytatta Rollandné, — okos ember létére hogy is állhatott szóba olyan banditával ? Hiszen Rolland egyike a leghirhedtebb csirkefogóknak . . . Mindenkit becsap, tisztességesen csak velem szemben viselkedik, annyi pénzt ad, amennyit akarok, egyébként pedig nem törődik velem . . .

Miután megértette, hogy barátnője nem jött ide sopánkodni, hanem uzsonnázni, valósággal megörült neki és szalajtotta a szép Baált, hogy rendeljen Mártának teát és ennivalót.

— Rolland hosszabb időre külföldre utazott, — kezdte megint a háziasszony, — nem tudom hová, de én azt hiszem, Svájcba. Ezt ő mindig meg szokta tenni, valahányszor megérzi az égett rántás szagát . . .

Kis szünet után nevetve hozzátette :

— Egyszer mégis le fogják fülelni. Megérdemelné és én nem is nagyon bánnám . . .

Úgy beszélt Rollandról, mint valami légtornászról, aki előbb-utóbb ki fogja törni a nyakát.

— Utána utazol ? — kérdezte Márta, a szétrakott holmit nézve.

— Rolland után ? Eszem ágában sincs ! Én a Rivierára megyek és magammal viszem a két fiút. Ha itt maradnék ezen a gyalázatos Pesten, biztos influenzát kapnék.

Márta elé tolt egy tál édességet.

— Vegyél, drágám, az uram küldte és meglehet, hogy Lánszky fizette meg az árát.

Rollandné mosolyogva nézett Márta szemébe. Kedvét lelte abban, hogy elképessze az embereket cinikus kiszólásaival.

Később azt kérdezte :

— Mit fogtok most csinálni ?

Márta vállat vont.

— Nem tudom. Majd elválik.

— El kell készülnöd egypár unalmas esztendőre, — folytatta Rollandné, — azt nem nagyon irígylem tőled. De Lánszky majd csak fölküzdi magát.

Márta szeme megakadt egy sötét olajfestményen. Azt még sohasem látta a falon.

— Igazi Everdingen, — mondta a háziasszony, — tegnap vettem . . .

Lánszkyné ekkor hirtelen valami undort érzett. Hiszen ő itt egy zsiványtanya vendégszeretetét élvezi. Fölkelt, ő most hazamegy.

— Lenn van az autód ? — kérdezte Rollandné.

— Nincs már autónk . . .

A háziasszony egy pillanatig habozott, de azután engedett egy nagylelkű szeszélyének.

— Várj egy percig, ha itt van a soffőröm, akkor hazavisz . . .

Márta a fejét rázta.

— Nem. Köszönöm.

Rollandné nem is erőszakoskodott. Mikor megint magára maradt két adjutánsával, csendesen mondta:

— Furcsa asszony ez a Márta!

— Furcsa! — hagyta rá a rózsaszínű.

— Nagyon! — bólintotta Baál.

— Sajnálom, hogy nem kérdeztem meg, mi lesz a kancájával? — elmélkedett Rollandné. — Nem tarthatja meg és nekem éppen jó volna.

Ezt azonban már a kuzén is megsokalta.

— Jó, hogy nem kérdezte meg, tapintatlanság lett volna, — mondta.

— Marha! — válaszolt a hosszú szipkája mellől Rollandné.

IV.

Amire Márta eddig gondolni nem mert, arra most mégis el kellett magát határoznia: hazamenni.

Ez a hazatérés volt életének legmélyebb megalázkodása. És ami remény, hit és szépség volt a lelkében, azt útközben mind kidobálta a rázós villamoskocsiból. Mert villamoson ment. Kopaszon és üresen érkezett haza. Jó későn.

Olyasmit várt, hogy otthon valami szörnyű leszámolás lesz. Erre készülődött egész úton, miközben keserű és pátétikus szavakat forgatott az elméjében. Erre azonban nem volt semmi szükség.

Pál a két gyerekkel a férfiszobában várta. Mártának úgy rémlett, mintha az urának az arca, amely a belépése pillanatában sápadt volt, egyszerre vérvörös

lenne, de amit Lánszky mondott, az olyan banális volt, amilyen csak egy türelmetlen férj kifakadása lehet.

— Előbb is hazajöhetett volna, — morogta, — egész délután mozogni se tudtam a gyerekektől.

— És a fräulein ? — kérdezte Márta halkan.

— Azt elcsaptam, helyesebben : ő mondott föl és mivel meglehetősen szemtelen volt, hát azt mondtam neki, mehet rögtön.

Az asszony átment a maga szobájába, tíz perc mulva megint visszajött, kalap és kabát nélkül.

— Nem tudom, hol lehet Helén ?

— Helén Vácra ment, — világosította fel Lánszky.

— Vácra ? — csodálkozott az asszony.

— Az anyjához.

— Mikor jön vissza ?

— Egyáltalában nem jön vissza többet. Elbocsátottam. Őt is, a szakácsnőt is. Nincs már módunkban, hogy drága cselédséget tartsunk. Csak a kis Pannit tartottam meg, a palóc konyhalányt. Ő lesz a mindenesünk.

— Elsejéig itt maradhattak volna a lányok, addig úgy is kikapták már a bérüket, — jegyezte meg Márta csendesen és hűvösen.

— Persze, ha nem járna nekik ellátás. De én azért bocsátottam el őket, hogy megtakarítsuk a kosztjukat.

Az aprólékos gondosság kicsit utálatos volt. Márta nem is ismerte eddig urának ezt a katuskahajlamát.

Szórakozottan babrált az írásokkal, amelyek az asztal üveglapján feküdtek. Azok bizony számlák voltak,

az ő számlái, amiket a szabónője és a divatárusnője küldtek.

Azelőtt roppantul egyszerű volt az ő gazdálkodása: ami kellett, azt megvette vagy megrendelte, a számlákat pedig «az irodába» dirigálta. Ott mindent megfizettek.

Most azonban kínosan rápirítottak a borsos tartozások, amelyek az összeomlás pillanatában az ő fényűző életmódjára emlékeztették.

— Ki fogja rendben tartani ezt a nagy lakást, ha nem lesz személyzetünk? — kérdezte Márta, hogy elterelje a saját figyelmét a számlákról.

— A lakást nem tarthatjuk meg. Néztem már másikat.

— Itt Újpesten?

— Igen, a Neumann-udvarban, két szoba. Ideiglenesen fogunk ott lakni, amíg be nem jutok valami gyárba, — azután majd meglátjuk.

— Két szoba? Hát ezzel a sok bútorral mi lesz?

— A fölösleget el fogjuk adni.

Márta valami nagy keserűséget érzett a torkában...

És Lánszky hozzátette:

— A befolyó pénzből ezeket a számlákat kell kifizetnünk.

— Ó, hát ennyire vagyunk?

Lánszky a kezébe vette és Márta felé nyujtotta a számlákat.

— Nézze át, rendben vannak-e?

Az asszony látszólag nagy figyelemmel vizsgálgatta az írásokat. Nem merte bevallani, hogy ő az utóbbi időben egyáltalában nem szokta kialkudni a rendeléseit.

— Mért küldenek most mind számlákat ? — fakadt ki elkeseredetten.

— A pénzüket féltik. Megtudták, hogy tönkrementem . . . Van ezenkívül még tartozása ?

Márta kicsit gondolkozott.

— Nincs ! — mondta. Majd hozzátette : — Ezenkívül egy fillér tartozásom sincs !

Ezt jólesett hangsúlyoznia. De ekkor rájuk nyitott Panni, a mindenessé előléptetett konyhaleány. A kis trampli olyan rosszkor jött, mint Pantalone az olasz komédiában.

— Kérem, a szűcstől jöttek.

Márta mélyen elpirult. Persze, az új autóbundáról tökéletesen megfeledkezett. Pedig biztosan nagyon drága lesz . . .

A szűcs követe elszánt képű ifjú volt, az a bizonyos ügyes fiú, (külvárosi nyelven : *link* gyerek), aki a bodzafából is tud pénzt fejni.

Igen mentegette magát az alkalmatlankodásért, de a Fábián Testvérek most rettenetes szorultságban vannak, — hiszen méltóztatik ismerni a pesti piac katasztrófális helyzetét ? — a cég hitele és fennállása most azon fordul meg, le tud-e fizetni még a mai nap folyamán bizonyos összeget — és így tovább !

Márta kivette az ifjú kezéből a számlát, — a bunda szemérmetlenül drága volt ! Midőn észrevette Lánszky kérdő tekintetét, zavartan elfordult, — nem, ezt az összeget nem meri bevallani !

De az ügyes fiú mondott még valamit, ami nagyon megütötte Márta fülét. Hogy rendelésük volna egy éppen olyan bundára, amilyet a nagyságos asszonynak szállítottak és mivel őnagyságának az átvételkor azt

méltóztatott mondani, hogy nem tetszik neki — szóval a Fábián Testvérek szerették volna visszakapni a bundájukat!

Márta kérdően tekintett az urára, de nem tudott olvasni az arcáról.

Az asszony ekkor azt mondta az ifjúnak: várjon! — avval sietve átment a gárderobba, leakasztotta a fogasról a bundát, bevitte az úriszobába és odaadta a szűcsnek:

— Tessék!

De most megmozdult végre Lánszky is, aki eddig olyan mozdulatlanul ült a helyén, mint egy hindu istenség és azt mondta:

— Elismervényt kérek!

— Egyik olyan szatócs, mint a másik, — jegyezte meg Márta magában.

A Fábián Testvérek követe ragyogó arccal és gyöngéd kézzel összehajtogatta az autóbundát, amely még illatos volt Márta testétől.

V.

Másnap eljött Szüsz úr a Teleki-térről és kocsira rakatta a bútorokat, amiket Lánszkytól megvett. Két szurtos legény, aki egymással ádáz ellenségeskedésben volt, zamatos káromkodások kíséretében sorra kihordta Márta virágos nagymama-székeit.

A berakott szekretárt is vitték, miután az asszony nagy sebbel-lobbal kihányta a fiókokból a leveleket, fotografiákat és mindazt a felesleges kacatot, amit ott őrzött. Márta úgy nézett utána, mintha egy kedves halottját vinnék ki a házból.

Bekopogtatott később egy másik zsibárus-féle is,

aki magát műkereskedőnek nevezte. Ő meg a képeket, bronzokat és régi porcellánholmit vitte el.

Ezeket nem siratta meg az asszony, mert teljesen idegenek voltak hozzá. Csak akkor telt bennük némi örömük, mikor megvették őket, de az a vérbeli vadász öröme volt, aki nagy fáradsággal elejti a vadat, egyébként azonban nem él vele.

A műkereskedő beszédes ember volt és elmondta Mártának, hány előkelő ember adott túl mostanában a holmiján. Az ezüst evőeszközök és a keleti szőnyegek már régebben elúsztak; a nagy gazdasági válság legújabb hulláma már a miniatür-képeket, a régi medalionokat és a legféltettebb családi emlékeket mosta ki rejtekükből.

Ha mindaz igaz volt, amit beszélt, akkor a budapestiek értékes ingóságai állandó körúton voltak, mint a pusztai katángkóró.

A város alatt rengett a talaj és minden megmozdulása eltemette a lakosság egy-egy rétegét és kérészéletű új gazdagokat vetett fölszínre, akik hasznukra tudták fordítani az általános pusztulást. És a faragott kredencek, a zongorák, a perzsaszőnyegek és a Mednyánszky-képek sehogy sem tudtak pihenőhöz jutni, hanem minduntalan fölkerekedtek, hogy új gazdát keressenek maguknak.

Lánszkyék egypár napot töltöttek még az üres szobákban, amelyek kísértetiesen visszhangoztatták a gyerekek lépteit. A családfő reggeltől estig a városban járt és munkát keresett. Egyelőre siker nélkül. Este fáradtan, kedvetlen arccal és sáros cipőkkel tért otthonába, ha ugyan még otthonnak lehetett nevezni a feldúlt lakást a hallgatag asszonnyal.

Rákövetkező szombaton átköltöztek a Neumann-udvarba. Kétszobás lakást béreltek a harmadik emeleten, a nyitott folyosó végében. Márta rögtön elfoglalta az egyik szobát a gyerekekkel, a másikat átengedte az urának. Lakásukon meglátszott, hogy csak ideiglenes tartózkodásra rendezkedtek be, inkább is hasonlított bútorraktárhoz, mint otthonhoz.

Az ötemeletes nagy házat, amely három egyforma nagy udvarra tagolódott, csupa apró lakásra osztották a tulajdonosai. Aki pénzt akar keresni, annak kis partájokkal kell dolgoznia, a nagyurakon nem lehet meggazdagodni.

Óriás, rideg csókatanya volt, ahol örökké ki-beröpködtek, károgtak és veszekedtek a lakók. Egyike volt azoknak a modern bérházaknak, amelyek már új korukban is mocskos benyomást tesznek és mindig penészszagúak. A *modern* jelzőre való jogcímét különben kék színűre mázolt ablakaira és a külső falakba tapasztott tarka csempéire alapította a Neumann-udvar.

Munkaidőben alig lehetett férfit látni a ház tájékán, de annál több asszonyt, gyereket. A nők háziteendőik javát a nyitott folyosókon végezték, a gyerekek pedig lármás verébcsapatokba verődve lepték el az udvarokat és röpködtek föl-alá a meredek lépcsőkön.

Azt a bizonyos Neumannt, akinek nevét a ház viselte, senki sem látta még szemtől-szembe. Ha csakugyan élt a legendás Neumann, akkor bölcsen óvakodott attól, hogy lakói körében mutassa magát, mert azok mindig a megpukkadásig teli voltak panaszokkal és kívánságokkal.

Márta olyan hirtelen zuhant bele új környezetébe,

hogy nem is volt ideje elmélkedni. De minden gondolata ijedt és makacs tiltakozás volt az ellen, ami vele történt. Nem, ő nem fogja ezt végigcsinálni! Szó sincs róla! Valami önkínzó, borzongó kíváncsiság arra ösztökéli ugyan, hogy megvárja, miként bonyolódik tovább a komédia, de az utolsó felvonást már nem fogja megvárni, hanem idejében megugrik.

Semmiféle isteni vagy emberi törvény nem kötelezheti arra, hogy együtt pusztuljon a hajótöröttel. Ha szeretné az urát, akkor más volna, de a bukás óta ő Lánszkyt, aki addig csak közömbös volt neki, megvetette.

Amint lehet, rögtön elkanyarodik a szerencsétlen mellől és megy a maga útján. Megy, igen, — de hová? Kihez?

Egypár napig törte a fejét, azután azt hitte, már megtalálta a megoldást. Csak ideiglenes megoldás ugyan, de annak kitünő. Kihez menne, ha nem az édesapjához?

Rögtön írt az ezredesnek, aki, mint tudjuk, megszállott területen lakott. Elpanaszolta, hogy az ura tönkrement, mégpedig «a maga hibájából» és megkérdezte, apa nem fogadná-e a házába? Persze a gyerekekkel együtt, mert a történtek után Pál úr ne számítson az ő kíméletére. Márta szeretné, ha nagyon hamar utazhatna, mert édesapja el nem képzelheti, milyen lealázó reá nézve, hogy együtt kell még lakni azzal az emberrel, aki a nyomorúságba taszította a családját.

A levélben megint hangot adott a hajdani Igaly Márta önérzete, a kincstári gőg. Kis híja volt csak, hogy komisz civilnek nem nevezte Lánszkyt.

Egypár napig aztán ráért terveket szőni. Úgy képzelte, egészen kellemes élete lesz Igaly oldalán. Az ezre-

desnek is jó lesz, ha Márta rendben tartja a kis háztartását. Mert ő ezentúl házias és takarékos lesz. Erre szükség is van, mert édesapa nem gazdag . . . De azért talán telni fog egy hátaslóra ?

Végre megjött a levél, amelynek borítékán Márta megismerte a vezérkari tiszt írását, amely olyan szép, lendületes és hideg volt, mintha litografálták volna. Tartalma azonban lesujtó. Kiérzett belőle, hogy Igaly írásközben dühös is volt, de félt is.

Ő nem fogadhatja Mártáékat a házába, mivel neki egyáltalában nincs is háza. Egyetlen bútorozott szobában lakik, ebédjét pedig egy másodrangú vendéglőből hozatja. — Igaly így írta körül a kocsmát.

Az ezredes régebbi leveleiben gyakran történtek optimisztikus célzások bizonyos fényes és nagyjövedelmű állásokra, amelyeket új hazájában előbb-utóbb majd el kell foglalnia, úgy látszott azonban, hogy ezek a tervek újabban mind füstbe mentek.

A levél többi része apai jótanácsokat és meglehetős hosszú lére eresztett elmefuttatásokat tartalmazott, az utóbbiak a hitvesi kötelességek és a takarékosság motivumát variálták. Márta mérgében elsírta magát, miközben darabokra tépte a levelet.

Eddig úgy viselkedett, mintha a Lánszky és Fia cég bukása férjének magánügye volna, most azonban megtudta, hogy ő is részes a hajótörésben. Ketten úsznak egymás mellett, fölöttük a közömbös ég, körülöttük az ellenséges tenger. Innen bajos lesz megugrania.

És sejteni kezdte, hogy csak egy ember él a csillagok alatt, aki őt megmentheti a végleges pusztulástól : Lánszky. És ez a sejtelme keserűséggel és félelemmel töltötte el.

VI.

A gyerekek általában lelkes barátai minden fölfordulásnak és rendetlenségnek és Annus meg Jankó is őszinte örömmel fogadták az életükben beállott változást.

Nagyon tetszett nekik, hogy a fräulein végleg eltünt a láthatárról és nem kell már annyit öltözködniök, mint azelőtt. Az is kedvükre volt, hogy újabban sokat lehettek együtt anyukával.

Az új lakást nagyszerűnek találták, mert a hálóból egyenesen be lehetett lépni a konyhába és a folyosóra nyíló ablakban idegen gyerekek vágtak torzpofákat.

Annus boldogsága akkor lett volna teljes, ha kiengedték volna a szépen fésült és vékonyan öltöztetett kislányokhoz, akik fontoskodva és pletykálva ácsorogtak a nyitott folyosókon és játékbabák helyett sivalkodó gyerekeket ringattak a vézna karjukon.

Apát ritkán látták, de ő azelőtt is keveset volt otthon. Napközben a gyári irodákat járta és meg akarta oldani a nehéz problémát, hogy munkát találjon olyan városban, ahol napról-napra újabb gyárak oltották el kazánjaikat és az alkalmazottak újabb rajait eresztették az utcára.

* * *

A szépen fésült kisleányok a Neumann-udvar nyitott folyosóin Zerkovitz-dalokat kezdtek énekelni, a maszatos kisfiúk az udvarokban még a rendesnél is hangosabban ordítoztak, az égen fényes kerek felhők vitorláztak, szóval: kitavaszodott.

Hüvös és borús márciusban történt, hogy a kis Jankó egypár napi nyűgösködés után megbetegedett. Édesanyja nagyon megijedt, a fiúnak magas láza volt.

El kellett hivatni Weinberger doktor urat. Tudós és emberszerető gyermekorvos hírében állott, de megvolt az a kellemetlen szokása, hogy rettenetesen gorombáskodott az emberekkel. Ő azt úgy nevezte, hogy megmondani az igazat.

A Felvidékről szakadt ide, valami palócos tájszólásban beszélt, amellett kedvelte a zamatos, népies fordulatokat, sokat ebadtázott, télvíz idején pedig parasztos bekecset, csizmát viselt.

Ez nem lett volna baj, Weinberger doktor úr azonban gyönge tenorhangú, madárcsontú kis zsidó volt, a szerény, udvarias és síma polgártársak fajtájából való és a káromkodás annyira nem illett a szájába, mint a tajtékpipa a szopósgyerekébe.

Nem lehet tudni, hogyan esett bele ebbe a modorba, talán a tekintély kedvéért, de az is meglehet, hogy így akarta elrémíteni az asszonynépet a felesleges fecsegéstől.

Azon kezdte, hogy Márta majd akkor beszéljen, ha kérdezik. Pedig jól tudta, hogy ez az asszony nemrégiben még autón és hátaslovon járt és egyetemi professzorokat hozatott a gyerekeihez, de ő — a saját nyelvén szólva — az istennek sem engedett volna a negyvennyolcból.

Alaposan kivallatta önagyságát a gyerekek táplálkozását illetően. Majd hirtelen benyitott a konyhába, rákiáltott Pannira és megnézte, mi fő a sparherten. Sőt meg is kóstolta a tűzön rotyogó ételt.

A vizsgálat nem elégítette ki. Azt mondta Mártának :

— Ha moslékkal eteti a gyerekeit, akkor ne csodálja, ha megbetegszenek.

Márta ijedten nézett a doktorra.

— Moslékkal ?

— Ez a főzelék nem érdemli meg a főzelék nevét. Ha az én feleségem ilyet tenne az asztalomra, a fejéhez vágnám.

Hát ebben volt valami túlzás, mert Weinbergerné egész fejjel nagyobb volt az uránál, pelyhes bajuszt is eresztett és egyáltalában nem volt az a hölgy, akinek akárki fia, de különösen a kis doktor, a fejéhez merne valamit vágni.

De a Márta dolgában is volt valami hiba. Ő eddig egyáltalában nem törődött a konyhával. Az ura nem evett otthon, maga Márta madárétvágyú volt és beérte egy félzsemlével meg egy szelet sonkával és Panni tulajdonképpen csak magának meg a gyerekeknek főzött, már úgy, ahogy tudott.

Az asszony azt mondta :

— Mi nem tudunk szakácsnőt tartani, kérem !

— No és letörne a két keze, ha maga főzne a gyerekeire ?

Igy esett, hogy a karusszel-társaság királynője beállott önmagához szakácsnőnek. A takarítást és Annuska sétáltatását Pannira bízta, ő maga megosztotta idejét a konyha és a betegeskedő kis Jankó között.

Ő se volt valami híres konyhaművésznő, de amit nem tudott, arra megtanították a szomszédasszonyok, főleg a minden lében kanál Farkasné, aki állandóan ott

lebzselt a konyhaajtaja előtt. Ezeknek a derék asszonyságoknak két közös hibájuk volt : nagyon kíváncsiak voltak és igen sokat beszéltek.

Az ő szemükben Lánszkyék háztartását még mindig bizonyos arisztokratikus nimbusz ragyogta körül ; Lánszkyék cselédet tartottak és ez elég ritka fényűzés volt a Neumann-udvar tájékán.

Mért, mért nem, de amióta Márta maga főzött, azóta megnövekedtek a háztartás költségei. A kis Jankó betegsége is sokba került.

Lánszky időközönként hozott haza pénzt, — úgy látszik, kisebb mérnöki tervezgetéseket végeztettek vele, — olykor azonban elapadtak a források, akkor azután el kellett adogatni a régi holmiból azt, amit mostani életmódjuk mellett fölöslegeseknek találtak.

Márta még külön üzleteket is kötött Lánszky háta mögött, túladván a díszes ruháin és divatos csecsebecséin. Mire ő azokat megint viselhetné, úgyis más lesz a divat ! Szeretett volna titokban egy kis tőkéhez jutni, hogy minden «eshetőségre» elkészüljön, a pénz azonban nem maradt meg a fiókjában, hanem hamarosan elment a gyógyszerészhez, a szenes emberhez meg a mészároshoz.

* * *

Az egyik szomszédasszony, az a bizonyos Farkasné, egyébként az elektromos művek egyik kishivatalnokának a felesége, egyszer mondott valamit, ami gondolkodóba ejtette Mártát.

— De kár a szép kezéért ! Egészen tönkretette a munka.

Mikor Márta később magára maradt, sokáig el-

nézte a kezét. Az bizony tönkrement. Vörös és kemény lett, a körmei pedig szörnyűk!

A Márta szemébe lassanként könnyek szivárogtak, majd elkezdett keservesen sírni. Sajnálta a kezét, amely valaha híres volt a szépségéről. Most már mindennek vége!

Eddig titokban nyitva tartott egy ajtót, amely a szabadba vezetett, de most az is becsapódott előtte. Az ajtó: a férfi tetszése, egy *más* férfi tetszése, amely egy új világot nyithatna meg előtte. De most vége. Ő már nem tetszhetik azoknak, akiknek tetszeni érdemes. Örökre cseléd lesz. Egy ellenszenves férfi szolgálója. Életfogytáig rab, akit befalaztak a kispolgári élet étel- és penészszagú börtönébe.

Odabenn, a szobában, nyöszörögni kezdett a beteg. Besietett és láztól lángoló arccal és kalapáló erekkel találta a kisfiát.

VII.

Weinberger doktor másnap kétszer is eljött. Mikor reggeli látogatása után a betegszobából a konyhába lépett, igen savanyú arcot vágott és újból föltette mindazokat a kérdéseket, amelyekre Márta egyízben már megfelelt.

Az esti látogatása alkalmával minden előzetes bejelentés nélkül magával hozta egyik doktorkollégáját. Ez egy hatalmas nagy, testes ember volt, akinek dülledt szeme volt, arca pedig olyan sárga és merev, mint a birsalma.

Ketten sokáig nézegették a kis beteget.

— Infekció, mondom, infekció, — erősködött Weinberger.

A sárgaképű óriás hozzátette :

— Rossz táplálkozás ; kevés ellenállóképesség.

Jankónak rossz éjszakája volt. Éjfléig szakadatlanul hánykolódott és nyöszörgött, hajnal felé pedig nyöszörgése olyan kínosan egyhangú lett, hogy hörgésnek is lehetett volna nevezni.

Ettől a szörnyű hangtól egyszerre valami vad rémület ütötte meg a Márta szívét, — meg fog halni ! ?

De azután elhessegette magától a gyanúját. Nem, — az lehetetlen ! A kis Jankó ? Lehetetlen ! Szinte mosolygott a saját gyávaságán, de persze a mosolya mögött ott didergett az anya rettenetes félelme.

Reggelig ott ült a betegágy mellett. Kezét ott tartotta a Jankó homlokán, mert úgy tetszett neki, hogy ezzel könnyebbségére van. Lánszky a másik szobában volt, ahol Annuska aludt. Ő sem feküdt le, hanem csendben ült az ajtó mellett.

Odakünn már kékleni kezdett a reggel, a távolból az első villamoskocsi közeledett gyorsan dagadó zúgással és vágtató csörömpöléssel, midőn az álom mégis csak lenyomta Márta pilláit.

És ekkor neki, aki egyébként mélyen és nyugodtan szokott aludni, különös álomlátása lett. Megint Igaly Márta volt és az édesapjával lakott, a kassai tiszti pavillonban.

Leány volt, két gyereke azonban vele volt a fehér-kék szobájában, amely teli volt zsúfolva színes párnákkal, fotografiákkal, falkavadász jeleneteket ábrázoló angol metszetekkel és azzal a sok lim-lommal, amit csak vidéki sportladyk tudnak összegyüjteni.

Álmában is érezte, hogy a gyerekek dolga nincs egészen rendben és azon törte a fejét, hogyan titkolhatná el őket az édesapja és a fiatal tisztek előtt ?

Az édesapjától nem nagyon félt, hiszen Igaly ezredes csak elvétve szokott Márta szobájába jönni ; kérdés azonban, hogy a hadnagyok elől, akik délutánonként egy-egy cigarettára és egy pohár cseresznyepálinkára szoktak Mártához bekopogtatni, el lehet-e sikkasztani Annust és Jankót ? Úgy gondolta, ha csendben meglapulnak a két szekrény között levő kuckóban, akkor titokban maradhatna a dolog.

Az ezredes ebben az órában a hadtestparancsnoknál whistezett. Márta azért kihozta a két gyereket a kuckóból és aludttejet meg erdei szamócát adott nekik uzsonnára. Annus evett, Jankó azonban nem akart ozsonnázni és nevetve menekült az édesanyja elől.

— Ide gyere, ha mondom ! — szólt reá Márta.

A fiú azonban nem jött, hanem évődve és csodálatos könnyedséggel fölpattant a nagy karosszék támlájára, onnan a cserépkályha tetejére, onnan pedig az aranyozott facsillárra. Ott pihegve megült, mint a szobába betévedt fecske.

— Nem jössz le rögtön, kis haszontalan ? — dobbantott a lábával Márta.

Most vette csak észre, hogy Jankónak szárnya van. Két kicsi szárnya, olyanféle, mint a bőregéré, csakhogy rózsaszínű. Ez a fölfedezése meglepte, de nem ijesztette meg ; álmában úgy tudta, hogy fiúgyerekeknél, főleg tehetséges fiúknál, elég gyakori eset, hogy szárnyuk nő. Érettebb korukban megint leszáradnak.

A kis Jankóról pedig pólyás kora óta tudta, hogy kivételesen intelligens fiúcska.

Márta ekkor székre állott, hogy elfogja a gyereket, de az vigyázott magára, vihogva kisiklott a keze alól és az ablakfüggöny rézrúdjára szállott.

— Csak ki ne szökjön az ablakon! — aggodalmaskodott az anya. Az ablak ugyanis tárva-nyitva volt.

Már künn is volt! Márta az ablakhoz szaladt: a fiú magasan csapongott az utca kövezete fölött, szeszélyesen cikkázó vonalban, mint a káposztás pillangó.

Csodálatos volt, hogy olyan hamar megtanult repülni, de hiszen ő mindig nagyon tehetséges fiúcska volt. Ha kétszer elmondtak neki egy gyerekverset, már betéve tudta.

Most csavarvonalban fölemelkedett a kék magasságba és sebesen elrepült a szemben levő ház teteje fölött. Mind kisebb és kisebb lett és egy-kettőre végleg beleveszett a napfényes égboltozatba.

Márta dermedten nézett utána; a szíve nagyon fájt.

— Jankó, kis Jankó, ne menj el! — kiáltotta.

Egy kéz nehezedett a vállára.

— A szegény gyermek nagyon rosszul van — mondta halkan egy mély hang.

A Lánszky hangja.

Márta csodálkozva tekintett körül és ekkor megakadt a szeme Jankó sötét kis arcán, amely nyugtalanul hánykolódott a fehér párnán. A gyermek csupa tűz volt. A melle rettenetesen zihált. A szegény kis ember szörnyű harcot vívott valami túlhatalmas ellenséggel.

Egyszerre elnémult a hörgése. Úgy tett, mintha föl akarna ülni az ágyában. Édesanyja az ágy mellett térdepelt és két karja között fogta a remegő kis testet. És magában egyre ismételte, amit az imént álmában mondott: Jankó, kis Jankó, nem menj el!

A fiú beszélni kezdett. Zavaros dolgokat mondott, édesanyja csak ennyit értett meg: «A másik! A másik!»

Ki az a másik? Mit akar Jankó a másikkal?

Most már nyugodtan feküdt. A lélekzete csendesen pihegett.

— Jobban van! Meg fog gyógyulni! — ujjongott magában Márta.

És ekkor megint megszólalt mellette az a bizonyos mélyzengésű férfihang:

— A szegény gyermekünk meghalt.

— Mi az? Micsoda?

Az asszony vadul forgatta a szemeit. Több harag volt a szívében, mint rémület. Megh —! Micsoda őrült beszéd?

De bizony Jankó némán és mereven feküdt ágyacskájában, két hideg kis keze keresztbe volt téve a mellén.

Annuska ebben a pillanatban ébredt föl a szomszéd szobában.

— Apuka, hogy van Jankó?

— Nagyon jól van, kislányom — felelt Lánszky.

— Szabad bemennem hozzátok?

— Nem szabad. Még aludjál egy órát.

Odakünn, a nyitott folyosó már döngött a munkába sietők emberek léptei alatt. Az utcáról pedig éles csengetyűszó hallatszott föl. A szemetes kocsi.

VIII.

Lehúnyni a szemet, visszafojtani a lélekzetet, végigomolni a földön, nem mozdulni többet, nem gondolkozni — meghalni! Vagy ha nem lehet, akkor sikoltozni, sikoltozni élesen, vérfagyasztóan, ész nélkül, fejjel neki a falnak — megőrülni!

A halál különben nem is olyan szörnyű, mint az, ami előtte és utána van. A gyertyák, a koporsó, az idegen emberek, a szörnyű út a temetőbe, a sír . . .

Azon a rettenetes napon Lánszky félrevonta a feleségét.

— Van valami pénze?

— Pénzem?

— A temetésre . . .

Márta szó nélkül kinyitotta a szekrényt, amelyben a fehérneműt tartotta és kiszedett belőle egy kis bádogdobozt. A dobozban egypár gyűrűjét és karperecét rejtegette, nem nagyon értékes ékszereket, amelyeket még akkor is meg akart tartani, mikor már mindenük elveszett. Részben örökölt, részben leánykori emlékei voltak. De most szó nélkül odaadta.

Most pedig ott állott a nyitott kis sír előtt . . . Ó, az a szörnyű pesti sír, a szegény ember kietlen nyugvóhelye, az omladozó sárga homokba vájt gödör, amelyet tucatjával ásnak ki, amely oly kijózanítóan ideiglenes benyomást tesz és amely híréből sem ismeri a halál méltóságát és komolyságát!

Ki lehet ezt bírni? Úgy látszik: ki. Márta nem ájult el, még csak nem is sikoltozott. Fakó arccal,

de némán és száraz szemmel állott a sír előtt, a távoli égboltozaton vitorlázó felhőt nézte és azt mondta magában, amit már annyi együgyű anyaszív mondott a gyermeke sírja fölött : Nincs Isten !

És gépiesen megtette mindazt, amit tennie kellett és elment mindenhová, ahová mennie kellett. Mégis jó volt, hogy Lánszky mindig ott volt mellette. Jó volt, mert ha szédülés kerülgette, akkor megkapaszkodhatott az ura karjában, amely olyan erős volt, mint a tölgyfaág.

De még csak azután jött a dolog nehezebbik része ! Az üres hely az asztalnál, a felesleges ágy a szobában, a gazdátlanná lett cipőcske és ingecske . . .

És a szomszédasszonyok, a jólelkű varjúcsapat, amely olyan otthonosan érzi magát minden halottasházban . . .

És Annuska örökös kérdései, a rendkívüli események által fölizgatott gyermek tapintatlan és lelketlen kérdései, amelyek késpengékként vágnak bele az anya szívébe.

— Nem fél Jankó egyedül éjjel a temetőben ? Akkor is bennhagyják a földben, ha esik az eső ?

*

A tavasz és a nyár elmult, a nélkül, hogy Lánszkyék sorsában valami megváltozott volna.

Pál úr még most sem tudott álláshoz jutni. Egyik régi ismerőse jóvoltából olykor valami munkát bíztak reá, amit otthon is elvégezhetett, de azért elég gyakran kifogyott a pénzéből.

Lánszky egyébként azt a megfigyelést tette, hogy

ebben a szomorú városban sokan osztoznak az ő sorsában. Az álláskereső örökös bolyongásai közben elég gyakran találkozott régi ismerősökkel, akik nemrégiben még ragyogtak a jómódtól és a büszkeségtől és most kopottan és alázatosan osontak el mellette, alkalmasint ugyancsak álláskereső útjokban.

Márta úgy érezte magát, mint a rab a sötét pincebörtönben: az idő megállott körülötte. Szinte öntudatlanul élt, gépiesen végezte a maga mindennapi cselédmunkáját, nem számlálta a napokat, életének sem tartalma, sem célja nem volt. Tulajdonképpen már vágya sem volt, hacsak az az egy nem, bár vége lenne már ennek az ízetlen tengődésnek.

A nyár végén megint nagy ijedtségen mentek keresztül. Annuska egy este főfájásról panaszkodott. Erős láza lett.

Szülei fölváltva virrasztottak a beteg mellett. Mikor Márta lett a soros, a kisleány láza fokozódott és kezdett félrebeszélni.

Mindig Jankót emlegette.

— Nem bírom, Jankó, ne forgass olyan gyorsan! — lihegte.

Márta rettenetesen megijedt. Ezt is elveszítse? Az ijedtség, amely keresztülnyilalt az idegein, fölriasztotta apátiájából. Most már belátta, hogy van még mit veszítenie, van még miért imádkoznia. Most már remegő meghunyászkodással térdepelt az Örök Élet trónusa előtt.

Reggel végre elő tudták keríteni Weinberger doktort. Megnézte Annuskát és szokása szerint gorombáskodni kezdett. Hogy a gyereknek kutyabaja, egy kis náthalázért okos ember nem veri félre a haran-

gokat és egyáltalában, őt ilyen szamárságokkal hagyják békén!

A kisleány csakugyan hamarosan talpra is állott.

*

Lánszky egyszer azzal hozakodott elő, hogy neki két-három napra vidékre kell utaznia. Üzleti ügyekben.

Miután kevés ruhaneműt és sok írást csomagolt a kézitáskájába, karjára vetette a kopott raglánját és elköszönt. Nem mondta, merre veszi útját; igaz, hogy Márta nem is kérdezte.

Egyike volt azoknak a tündöklő, édes melancholiával telített őszi napoknak, amelyekkel a magyar ég olykor meglepi és elragadja az embereket. Márta arra használta a szép időt, hogy hosszabb gyalogsétára vitte Annuskát.

Mostanában egyáltalában sokat foglalkozott a leányával. Olyasmit érzett, mintha valami elégtétellel tartoznék neki. A szegény kis Jankó halála után ugyanis valami titkos ellenszenv kezdett rügyezni Márta szívében a leányával szemben. Ösztönös ellenszenv, amelyet önmagának sem mert bevallani és amely alapjában véve kiegészítő része és mintegy negatívuma volt a kis halott iránt érzett fájdalmas szeretetének.

Azon az éjszakán, amikor a lázbeteg Annus mellett virrasztott, megint egyensúlyba jutott a lelke és azóta valósággal kényeztette a leányát.

Dunakeszi irányában sétáltak és miután jó darab útat megtettek a folyam partján, fáradtan és éhesen

megtelepedtek egy útszéli akácosban és elővették az ozsonnájukat.

Javában falatoztak, mikor egyszerre patkócsattogástól lett hangos az országútja. Úri lovascsapat jött Alag felől. Vagy tízen lehettek, nők és férfiak vegyesen. Az amazonok persze mind fiúsan ültek a nyeregben.

Mártának egyszerre megdobbant a szíve: a karusszel-társaság! Igen, ők voltak. Kármánné, a kis Rollandné, a szép Baál, a rózsaszínű kuzén, Lippay ügyvéd és a többiek, mint a mult hazajáró lelkei vonultak el az akácos mellett.

Egyikük sem ismerte meg Mártát. Ki is törődött volna a kopottas asszonysággal, aki poros cipőjű kisleányával az országút szélén ült és papírról ette a vajas-zsemlét?

Csak az utolsó lovas fordult vissza kétszer is a nyergében. Ő volt: Rumy! Valami különös érzés nyugtalanította ... Az az asszonyság az akácfák alatt emlékeztette valakire ... De vajjon kire?

IX.

Pál úr még úton volt, midőn Farkasné asszonyom, a bőbeszédű szomszédnő, benyitott a konyhába és vallatni kezdte Mártát, melyik vonattal utazott el az ura. Márta persze nem tudott fölvilágosítást adni. A családfő üzleti utazgatásai egyáltalában nem mentek eseményszámba.

Farkasné némi kertelés után egy esti lapot tett a konyha-asztalra. Vonatkisiklásról volt szó az ujság-

ban : a szerencsétlenségnek két olyan áldozata is volt, akiknek személyazonosságát nem sikerült még megállapítani.

Márta sohasem gondolt még arra, hogy az urának valami baja lehetne útközben, de most ráragadt Farkasné idegessége. Igen, némely külső körülmények összevágtak, de a szerencsétlenség egyik áldozatának felületes személyleírása is ráillett valahogyan Lánszkyra. Barnahajú, a fejebúbján kopaszodó, borotváltarcú, körülbelül negyvenesztendős férfi . . . Ruhája úrias, de kopott . . .

Az éjjel nem sokat aludt. Mindig maga előtt látta Lánszkyt, amint mereven és félszegen fekszik a vasúti raktár padlógerendáin, ahol a tudósítás szerint, az áldozatokat egyelőre elhelyezték. És tudja Isten miért, de ruhájának a kopottsága fájt neki. Hiszen Lánszkyt se fogta meg kesztyűskézzel az élet !

Mi lesz vele, ha az ura nem jön vissza erről az útjáról ? Mi lesz vele és Annuskával ? Szemlét tartott rokonai és ismerősei fölött és megértette, hogyha ő most kis leányával a karján az északi sarkon állana, akkor sem lenne távolabb minden emberi segítségtől, mint itt, az újpesti Neumann-udvarban.

Azelőtt, a régi jó időkben, olyan dúsan termett a föld, hogy a jó Isten minden éhes kis madarának jutott a magjából. Azonban a háború óta az emberek elfásultak és fuldokló társaik vergődése már nem izgatta őket.

Egy úriasszony, aki pénzért cselédszolgálatokra vállalkozik, mindennapi jelenség. Ha beül a cseléd-szerző irodájába, jobbról-balról is úriasszonyok ülnek mellette.

Minél többet tépelődött Márta, annál nagyobb lett a félelme. Reggel már kétségtelennek tartotta, hogy ők ketten Annuskával árvaságra jutottak.

Valami szörnyű gyávaság és elbágyadás vett erőt rajta. Annus már fölébredt és fészkelődni kezdett az ágyban, de ő meg sem mozdult, nem akart beszélni, céltalannak találta, hogy fölkeljen, reggelit készítsen és újból megkezdje mindennapi reménytelen robotját.

Végre mégis gépiesen felöltözött és kiment a konyhába vizet melegíteni. A tűzhely mellett megállott, elfelejtette, hogy tulajdonképpen mit is akar és egy kormos foltot nézett a falon. Eszébe jutott, hogy el kellene mennie a vasúti igazgatósághoz, ott talán megtudhatná az igazságot.

És ekkor megnyilt az ajtó és az éjjeli utazástól gyűrötten, de jókedvűen, belépett Lánszky.

Kezet adott a feleségének — az üdvözlés bizalmasabb formái már divatjukat multák náluk — majd bement Annuskához és leült az ágya szélére. Márta kihallotta a konyhába a kisleány vidám sipítozását ; az édesapja bizonyára valami ajándékot hozott az útról.

Panni később bevitte a reggelit a szobába. Az asszony szeretett volna az urával az utazásáról beszélni, de attól félt, a hangján nyomot hagytak az éjszaka izgalmai. Kiöntötte tehát a teát és némán öltöztetni kezdte a gyermeket, aki egy fából faragott, arasznyi ördögmotolát tartott a kezében.

Lánszky egy nyugatmagyarországi bányatelepet nevezett meg és azt kérdezte Mártától, járt-e már arra ?

— Nem, soha. Mért kérdezi ?

— Állást ajánlottak.

Csend lett. Márta arca vérvörös volt.

— Jó állás ? — kérdezte bizonytalan hangon.

— Tisztességgel meg lehet utána élni. Kérdés, maga itt akarja-e hagyni a fővárost ?

— A Neumann-udvart ?

Márta nem volt benne bizonyos, nem mulat-e rajta Lánszky. Hát volt miben válogatnia ? De ők különben sem a fővárosban, hanem a Neumann-udvarban laktak és az nagy különbség, mert akit idevetett a sors, az olyan messzire esett a fővárosi élvezetektől, mintha Kutyabagoson laknék.

Mind a ketten komédiáztak egy keveset, mindegyikük félt bevallani, mennyire szeretne menekülni a fővárosból, nehogy a nagy mohóságával kiszolgáltassa magát a másiknak.

Mégis az asszony sodorta tovább a fonalat.

— Azt hiszem, Annuskának jó lenne a vidéki levegő . . .

Tehát határozatba ment, hogy vidékre mennek.

Márta egyszerre nagyon jókedvű lett. Olyan megkönnyebbülést érzett, mintha kinyitották volna az ablakokat és friss tavaszi levegő meg verőfény áradna be az ő megdohosodott életébe. Vagy mintha már rendre kidobálta volna lelkéből a mult emlékeit, amelyek egykor olyan színpompásak és illatosak voltak és azután megrohadtak, mint a lehullott virágok.

Lánszky lassanként belemelegedett a beszédbe. A b—i kőszéntelep gépgyárához szerződtették. A b—iak minden iparággal experimentáltak és mostanában gazdasági gépek gyártására is berendezkedtek. A mérnöki állással különben lakás is járt : négyszobás kis családi ház.

— Kert is van hozzá ?

— Van. Négyszázötven kvadrátöl. De nagyon elhanyagolták. Olyan, mint a szemétdomb.

— Rendbe lehet azt hozni — vélekedett az asszony. B-ban azt mondták Lánszkynak, akár holnap is elfoglalhatja a hivatalát. Minél előbb, annál jobb. Lakása üresen várja. Valami előleget is kaphat a hurcolkodásra.

— Akkor ma délután nekilátok a csomagolásnak — mondta Márta elszántan.

Azelőtt, a régi jó időkben, furcsa lett volna, ha a mérnök úr másfélszobára való bútorral költözik be a négyszobás lakásba. De Lánszkyék azzal biztatták magukat, hogy újabban a sok menekült hozzászoktatta az embereket a kopott urasághoz. Romániából, Jugoszláviából egy szál kabátban jöttek föl az ezerholdas földesurak.

HARMADIK RÉSZ

LÁNSZKY-MOTOR

I.

B. városa nem mondható éppen érdekesnek, de az általános benyomás, amit az utasra tesz, nem is kellemetlen.

Az óváros a domb tetején terül el, házai szűk és görbe utcákban szoronganak a régi nagy templom körül, az újváros kerti házai pedig elszéledt gulyaként lepik el a Duna felé ereszkedő síkságot. Az újváros végében vannak a bányatelep épületei.

Vagy négy-ötezer ember lakik az újvárosban, valamennyi a részvénytársaság különböző üzemeiben dolgozik. Meglehetős nagy területen csupa egyforma kerti ház. A tisztviselői lakások annyiban különböznek a munkásházaktól, hogy minden család egy egész házacskát foglal el, míg a sokgyerekű bányászcsaládok kettesével osztoznak egy-egy épületen.

A telep széles és egyenesre léniázott utcáival, alacsony és egyforma házacskáival és kopár, fiatal kertjeivel olyan ásítást okozó módon józan és világos, mint egy szoba, amelynek ablakairól leszedték a függönyöket.

Az utcákat többnyire a részvénytársaság pesti hatalmasságainak nevére keresztelték és például az utcát, amelyben Lánszkyék háza áll, Lovag Brunner Vilmos-sugárútnak hívják.

Az egész nagy telep minden embere, lakóháza, gyára, kohója és földalatti tárnája, Veszely igazgató úr kormányzása alatt áll. Ő itt miniszterelnök, polgármester, vezénylő tábornok és háziúr egy személyben. Sőt több azoknál, mert neki hatalom adatott, hogy jómódúakká tehesse, vagy nyomorba taszíthassa az alattvalóit.

Vagy harminc esztendővel ezelőtt lépett a részvénytársaság szolgálatába. Akkor mindössze csak egypár nyurga kémény és néhány kormos pajta állott a mai telep helyén. Harminc esztendő folyamán Veszely hihetetlen csökönyösséggel és csodálatos sugalló erővel rá tudta szorítani a budapesti igazgatóságot, hogy azzá fejlesszék a vállalatot, amivé lett.

Pedig ennyi idő alatt sovány esztendők is vonultak el B. fölött, de Veszely akkor sem hagyta abba a «fejlesztést», neki mindig volt valami ötlete, amelynek megvalósításától a telep egész jövője függött. Hiszen, ha rajta fordult volna, ő azt az egész barnaszén tömeget, amit B-ban kibányásztak, a helyszínén égette volna el és csak gyári árúk, legföllebb villamos erő alakjában küldte volna föl Budapestre.

Legújabb rögeszméje az volt, hogy ki kell terjeszkedni a gazdasági gépek gyártására. Emlékiratokban bebizonyította, hogy a gépgyár aktívvá fogja tenni a társaság összes beteg üzemeinek mérlegét.

A budapesti központi igazgatóság nagyságai, akiket családi részvénypaketjük súlya tett meg a nemzeti nagyipar korifeusaivá, alapjában véve annyit értettek a mesterséghez, amelyet folytattak, mint a hajdú a harangöntéshez és azért babonás hittel csüngtek az «európai tekintélyű» Veszely szaktudásán.

Lánszky új főnöke személyében egy beteges külsejű, savanyú kedvű különccel ismerkedett meg. Vén agglegény volt és egyedül élt az igazgatói lakás khaotikus rendetlenségében. Semmiféle társaságba nem járt és tisztjeivel csak hivatalosan érintkezett.

Csakugyan óriás tudású ember volt, de szelleme különös konstrukciójánál fogva csak új alapítások iránt érdeklődött. Terveit nagy elmeéllel és fáradhatatlan buzgalommal dolgozta ki, az üzemben levő vállalatai iránt azonban csak valami blazirt félérdeklődést mutatott.

Voltak azonban a savanyú Veszelynek is napjai, mikor édes lett és ragyogott a jókedvtől. Olyankor történt az, ha a központ valamelyik befolyásos képviselője tisztelte meg látogatásával a telepet. Az igazgató akkor mulhatatlanul magára vette a fekete kabátját, fejébe nyomta a borzas köcsögkalapját és kisietett a pályaudvarra, hogy örömtől és meghatottságtól sugárzó arccal fogadja az előkelő vendéget.

II.

Lánszkyt reggeltől késő estig elfoglalta a gyára, amely egymásután beleesett a fiatal vállalatok összes gyermekbetegségeibe, — az új otthon berendezése tehát az asszonyra maradt.

A ház négyszobás vityilló volt, de a kis család egyedül lakott benne, nem úgy, mint utolsó szállásukon, ahol alattuk, fölöttük és mellettük éjjel-nappal ott lappangott az idegen emberek kíváncsisága. És volt a házacskának még valami fejedelmi előnye,

amelyet a Neumann-udvar csak híréből ismert : kényelmes nagy fürdőszobája.

Az egyik szoba Márta és Annus közös tanyája lett, a másikban Lánszky húzta meg magát, a harmadikba az Újpestről hozott ebédlőbútorokat állították, a negyedik egy-két hétig üresen állott, mivel parádés bútoraikon túladtak az inség napjaiban, de azután kéz alatt szalongarniturát szereztek be.

Erre szükségük volt, hamarosan a látogatók egész tömegét kellett fogadniok. Mert B-ban az volt a regula, hogy az újonnan érkezett sorra látogatja összes tisztviselő-társait, akik természetesen nyolc napon belül visszaadják a vizitát.

Lánszkyék közvetlen szomszédja a Lovag Brunner Vilmos-sugárúton egy Korláth nevű mérnök volt, aki igazgatói címmel vezette a telep elektromos erőműveit.

Korláth házasember volt és Lánszkyék az emberek tömegéből, amellyel egypár napon belül ismeretséget kellett kötniök, a Korláth-párhoz vonzódtak leginkább.

Közvetlen modorú, egyensúlyozott lelkű fiatal emberek voltak. Nagyon jól megférték egymással és amennyire lehetett, távol maradtak attól, amit a társadalmi élet forgatagának szokás nevezni, bár a b—i forgatag elég szerény méretű volt.

Jolán — ez volt Korláthné keresztneve, — már másnap reggel betoppant Mártához, aki egyedül és tehetetlenül állott a bútorai között és ráerőszakolta a segítségét. Vidám és erélyes asszony volt és az ő társaságában mulatsággá lett a munka.

Félig tréfás, félig komoly formában bekonferálta

a b-i nagyfejűeket és óvta Mártát a zátonyoktól, amelyek a társas élet vizeiben lappanganak.

A dolog nem is olyan egyszerű, mint hinné az ember, mert például Veszely igazgató megharagszik, ha ebédre hívják. Fülöp főmérnök pedig akkor haragszik meg, ha másokat hívnak, de őt nem. Az öreg Endrey bányatanácsostól nem kell sajnálni egy kis flörtöt, neki jól esik, nekünk pedig nem árt; viszont Liszter bácsitól óvakodni kell, bármilyen nyájasan vigyorog is, mert felesége a féltékenység bolondja és képes arra, hogy egy mosoly kedvéért skandalumot csináljon.

Mártának már jó ideje nem volt barátnője — a Neumann-udvarban csak «szomszédasszonyok» tenyésztek — és most valósággal lángra kapott a fiatal nő kedvességétől. Még kellemesebbé tette a barátságukat, hogy Jolánnak volt egy hétéves kis Manci leánya, aki bevezette Annust a b-i gyermektársadalomba.

Mindenben Korláthné tanácsait követve, Márta jó szakácsnőt fogadott, akire rá lehetett bízni a konyhát. Egy kis bányászleány is járt a házukba, az a takarításnál segített és elkísérte az asszonyt a piacra. De maradt még elég dolga. Annyi, hogy alig ért rá könyvet venni a kezébe.

Nagy nyugtalansága azonban lassan elült, sebei beheggedtek.

III.

Február végén volt a bányászok nagy kultúrestéje. Természetesen tánccal. Jolán azt mondta Mártának, hogy erre a mulatságra föltétlenül el kell

menniök. Ha más okból nem, hát azért, hogy a «büszkeség» gyanúja ellen védekezzenek. A fővárosból jött embereket nyomon kíséri ez a gyanú.

Tehát elmentek. Liszter bácsi valami szakszerű és igen hosszadalmas értekezést olvasott fel; Fülöp Nelli énekelt, több szívvel, mint zenei hallással; az Endrey-fiú mint hasbeszélő és állathang-imitátor szerepelt a műsoron — és így tovább. Végül kihordták a padokat a teremből és táncolni kezdtek.

Márta éppen azon tanácskozott a barátnőjével, nem lehetne-e szépszerével ellépniök, midőn egyszerre egy tüzes-fekete szempárba nézett. Csak most ébredt annak tudatára, hogy ez a fekete szem már egész este rajta csüngött.

A szempár egy feltünően magas növésű, csinos és elegáns külsejű fiatalember tulajdona volt. Valami arisztokratikus önbizalom és fesztelenség jellemezte a fiatal úr minden mozdulatát és minden tekintetét; olyanforma benyomást tett, mint a földesúr, aki leereszkedett és résztvesz a jobbágyai mulatozásán.

Most odalépett Korláthhoz, aki a feleségével Lánszkyék mellett állott és azt mondta:

— Doktor úr, mutasson be új barátainak!

Korláth ugyan nem volt doktor, de a feketeszemű a humor kedvéért annak szólította.

Korláth bemutatta először Mártának, azután Lánszkynak.

— Lovag Brunner Vilmos úr.

Márta először azt hitte, az utcájuk keresztapja áll előtte, de azután megtudta, hogy ez a névadó vezérigazgató fia.

Némelyek azt tartották, hogy a fiatal Brunner

nagyon haszontalan legény, mások, főleg a publikum kiskorú és nőnemű része, érdekes embernek nevezték. Annyi bizonyos, hogy ifjabb Vilmos teljes ellentétje volt idősebb Vilmosnak és minden igyekezetével azon fáradozott, hogy még fokozza és humorosan kiélezze az ellentétet.

És az is bizonyos, hogy az öreg Brunner, bár úgy beszélt a fiáról, mint valami elveszett emberről, alapjában véve nagyon büszke volt reá.

A fiatal úr táncra kérte Mártát. Márta azonban nem táncolt. Pedig Brunner, mint maga mondta: «nagyszerű» táncos volt. Egyáltalában mestere volt mindennek, ami az élet dekoratív részéhez tartozik.

A Brunnerek eredetileg osztrák nagyiparosok voltak és a magyar kormány iparpártolási politikája csalta őket az országba. Brunner Vili «kedélyességét» bécsi őseitől örökölte; ez a tulajdonsága arra képesítette, hogy vad-idegen emberekkel úgy beszéljen, mintha évtizedes barátság fűzné őket össze. Huszáros merészsége azonban barna szemével együtt anyai ágon szállott reá. Brunner mama ugyanis kassai leányzó volt.

Vili jól tudta, hogy őt senki sem veszi komolyan, de ezt nem nagyon bánta, hiszen ezáltal privilégiumot nyert, hogy annyi ostobaságot kövessen el, amennyi jól esett neki. Léha ember volt, de legkevésbbé sem ostoba, sőt elmés is tudott lenni, főleg olyankor, ha önmagát figurázta.

A különös az volt, hogy nem volt ellenszenves ember, aminek talán az a magyarázata, hogy alapjában véve békés és jószívű fiú volt.

Márta mellett ült és azt mondta:

— Hogy fog magának örülni idősebb Brunner Vilmos!

— Nem értem? — csodálkozott Márta.

— Megmagyarázom! Az édesapám mindenképpen azon van, hogy engem eltávolítson Budapestről. Azt állítja, az én pesti séjourom rengeteg pénzébe van. Azért valami hivatalfélét is kreált a számomra itt helyben, a bányaigazgatóságnál. Én eddig nem akartam kötélnek állani, de mától fogva állandó b-i lakos leszek és a részvénytársaság föllendítésének szentelem magamat.

Szünet után hozzátette:

— Nem is kérdezi, miért akarok most itt lakni?

— Nem, — mondta Márta.

— Akkor kénytelen vagyok kéretlenül is megmondani. Itt fogok lakni, mert maga itt van.

Nevetve nézett Márta szemébe.

— Igazán megtehetné az öreg úr kedvéért, hogy egy kicsit flörtöljön velem.

— Szellemesség számba megy itt az ilyen? — kérdezte Márta szárazon.

Vili úr nevetett ezen. Neki az volt a kipróbált taktikája: ajtóstul rontani a házba. Ő már mindenkinek megmondta, hogy Márta neki «borzasztóan» tetszik. A vén Veszely igazgató is tudta már, Korláthék is, de maga Lánszky is.

Ez is hozzátartozott az ő módszeréhez: mindent csak félig komolyan csinálni és baj esetére nyitva tartani a tréfás szándék vészkijáratát.

A fiatal úrnak tomboló jókedve volt. Sorra táncoltatta a nőket, letérdepelt Lánszky előtt, mikor az

haza akart menni és bár a műsorral már végeztek a tánc kezdete előtt, fölment a pódiumra és kuplékat énekelt, majd tréfás bűvészmutatványokkal mulattatta a közönséget. Másnap róla beszélt az egész újváros.

Vili csakugyan elhatározta, hogy ezentúl a bányatelepen fog lakni és hogy meggyőzze az embereket szándékának komoly voltáról, sietve lehozatta Pestről a hátaslovát.

Egyelőre azonban különböző okokból minduntalan föl kellett rándulnia a fővárosba, úgy hogy hetenként négy vagy öt napot mégis csak odafönt töltött. Korláth előtt azzal mentegette magát, hogy többrendbeli eljegyzését kell fölbontania. A vörös kis sportautója mögött állandóan porzott az országút.

Ha megjött Budapestről, rögtön Lánszkyéknál jelentkezett. Nem is titkolta, hogy Márta kedvéért jön, bár a kis Annussal is, akit elhalmozott ajándékaival, egykettőre jó barátságba keveredett, sőt Lánszkyval is meg tudta magát kedveltetni.

Egészben véve olyanféle poziciója volt a háztartásban, mint egy ügyes és kedves ölebnek. Lánszkyéknak jól esett ragaszkodása, de kicsit mindig ügyeltek reá, hogy el ne szemtelenedjék.

Márta azonban, ha nem is vette komolyan, ezentúl megint többet törődött a saját külsejével.

Volt idő, mikor már egészen lemondott önmagáról és az életről, a Brunner Vili hangos és naiv lelkesedése azonban eszébe juttatta, hogy neki csak akarnia kell és megint fiatal és csinos lehet.

IV.

Ebben az esztendőben elhamarkodottan jött meg a kánikula és a b—iak kijártak fürödni a nagy Dunára. A homokos parton strandfürdőt csináltak maguknak, amelyet Lidónak kereszteltek és július elején már csokoládébarnára sült az egész intelligencia.

Az öreg Veszely igazgatónak hirtelen udvariassági rohama támadt és délutánonként Korláthék rendelkezésére bocsátotta a saját hivatalos autóját, hogy elvitessék magukat a Lidóra.

Korláth okos ember volt és tudta, hogy az igazgató gavallér ötlete nem neki szól, hanem Lánszkyéknak, akikkel együtt szoktak fürödni, helyesebben: ifjabb Brunner ideáljának.

Veszely jó kormánypárti volt és amióta tudomásul vette, hogy a vezérigazgatóék Vilije él-hal a szép mérnöknéért, maga is nyájas mosolyra kényszerítette savanyú ábrázatát, valahányszor meglátta Mártát.

Vili úr akkoriban láthatatlan volt, hír szerint Gasteinba, a bankelnökök és vezérigazgatók fürdőjébe kísérte az édesapját. Fiúi gyöngédségét alkalmasint fokozta az a körülmény, hogy megint ijesztően fölszaporodtak az adósságai.

Egyik délután azonban váratlanul megjelent a telepen. Mártát nem találta otthon, az künn volt a Lidón. Akkoriban divatba jött, hogy a szomszédság hölgyei és urai otthon vették magukra a fürdőruhájukat és úgy autóztak le a Dunához.

Vili, a stílus kedvéért, maga is fürdőtrikóba öltözködött, azután fölült a nyergeletlen lovára és utánuk sietett.

Mindössze csak hárman voltak a Lidón : Márta és Korláthék. Lánszkyt aznap a budapesti központ elé idézték.

Márta éppen a vízbe lépett, mikor odafönn, a meredek agyagparton, fölbukkant a lovas. Egy másodpercig mozdulatlanul nézték egymást. A fiúnak karcsú atlétatermete volt és biztosan ülte meg a lovát. Mintául szolgálhatott volna egy athéni ifjú lovasszobrához.

Az asszony — kihez is hasonlított ? Nem Vénuszhoz, ó nem, karcsú termetét, amelyet arany zománccal futtatott be a nyári nap, szűzies báj jellemezte. Ha egészen ruha nélkül volna, akkor se tenne szemérmetlen benyomást.

Ozsonnáig együtt fürödtek, akkor úgy ahogy jöttek, hazamentek megint. Vili egész idő alatt szokása ellenére keveset beszélt.

— Mi lelte magát ? — kérdezte Márta.

A fiatal úr nem felelt, zavartan mosolygott, szeme azonban tüzet szórt.

Korláth vezette az autót, a két asszony bolyhos fürdőköpenyegében hátul ült. Hamar elhagyták a lovast.

— Kár volna ! — mondta egyszerre Jolán. (Inkább magának mondta, mint Mártának.)

— Mi volna kár ? — kérdezte a barátnője.

— Ha Vili megbolondulna . . .

— De mért kellene megbolondulnia ?

— Nem tudom . . . Csak eszembe jutott . . . Valami furcsa volt a szemében, mikor téged nézett . . .

Márta vállat vont.

— Én azt hiszem, a fiatal úr azért volt melancholikus, mert az adósságaira gondolt.

Most megszólalt Korláth:

— Jól megüli a lovat!

Az út hajlásánál, a nagy nyárfák alatt, ott állott Vili. Toronyirányban vágtatott és így eléje tudott kerülni a kanyargó úton szaladó autónak. A ló lihegett; a lovasnak homlokába csapzott a haja... Az athéni ifjú!

Hanem a Jolán előérzete bevált, Vili viselkedése megváltozott ettől a naptól fogva. Lármás jókedve elpárolgott; komor lett és szófukar, — az asszonyok azt mondták: unalmas!

Egyszer, mikor egyedül találta otthon Mártát, egy félszeg mozdulattal megfogta a karját.

Az asszony csodálkozva nézett az arcába.

— Mi baja?

— Én ezt nem bírom... így nem lehet, — hebegte.

Arca krétafehér volt, álla remegett.

— Nem, — mondta Márta, — így csakugyan nem lehet... Vegye tudomásul: ezentúl csak akkor fog itthon találni, ha Lánszky is itthon lesz.

Ebben a pillanatban megnyílt az ajtó és belépett ő, akiről éppen szó volt: Lánszky. Egy tervrajzra volt szüksége a gyárban.

Valami föltünhetett neki, mert egy komoly, kérdő pillantást vetett Mártára, azután kinyitotta a székrétert, kivette a rajzot, megint elzárta a fiókot és el akart menni.

Márta majd hogy el nem sírta magát mérgében. Éppen ez kell neki, hogy gyanúba keverje magát ennek az éretlen Vilinek a kedvéért!

— Visszamegy a gyárba? — kérdezte az urától.

— Vissza.

— Magával megyek, — ma még nem jártam semmit, de a gyárat is szeretném már egyszer látni.

Vili kénytelen volt velük tartani. Egész úton nem beszélt egy szót sem, arca céklavörös volt a visszanyelt méregtől. Lánszky is hallgatott. Egyedül Mártának járt a szája, az új gépgyárról beszélt, de annak, amit mondott, nem volt sok értelme.

Későn este, mikor Lánszky éppen vetkőzni kezdett volna, Márta megjelent a szobája küszöbén. Nem jött be, hanem nekitámaszkodott az ajtófának és halkan beszélt, hogy föl ne ébressze Annuskát.

— Valamit szeretnék mondani . . . Brunner Vili — igen — az a fiú megbolondult . . .

— Megbántotta magát ? — kérdezte Lánszky.

— Nem, dehogy ! Csak éretlenül viselkedik egy idő óta . . . Ma azt mondtam neki, ezentúl csak akkor jöhet hozzánk, ha maga is itthon lesz . . . Azt akarom, hogy maga tudjon erről.

Lánszky figyelmesen nézte az asszonyt.

— Kívánja, hogy én is szóljak neki ?

Márta a fejét rázta.

— Nem szükséges. Nem érdemes. Hiszen jelentéktelen dolog.

Egy ideig még ott állott, azután minden átmenet nélkül jóéjszakát kívánt. Lánszky azonban nem eresztette még.

— Szeretnék valamit kérdezni, de attól félek, félreért . . .

— Attól ne féljen.

Lánszky kissé habozott, de aztán mégis kimondta :

— Tetszik magának Brunner ?

Márta meglepetten nézett reá. Azt hitte, nem jól hallotta . . . Hogy tetszik-e neki — ?

— Hát maga azt hiszi, én az imént komédiát játszottam ?

— Dehogy hiszem ! A világért sem ! El tudom azonban képzelni, hogy egy tisztességes asszony eltilt magától egy embert, akit — igen — akit veszedelmesnek tart . . .

Márta tágranyitott szemekkel nézte Lánszkyt. A szíve egyszerre megfájdult.

— Mit akar tőlem ? — kérdezte ellenségesen. És egyszerre elvesztette a fejét és most már nem törődött az alvó Annuskával, hanem kiabálni kezdett :

— Én nem ismerek veszedelmes férfit, tudja ? És amióta elment az én szegény Jankóm, azóta utálok minden férfit !

Kiment a szobából és betette az ajtót . . . Lefeküdt, de olyan izgatott volt, hogy szó sem lehetett alvásról. Mit akart tőle Lánszky ?

Egyszerre eszébe ötlött, amire eddig még sohasem gondolt : talán szabadulni akar tőle ! ? Hiszen ahány vászoncseléd van a telepen, az mind őt lesi. Igen, Lánszkyt. A pesti asszonyok nem igen törődtek vele, de ezek itt úgy beszélnek róla, mintha Gábor arkangyal volna egy főmérnök bőrében.

Még Korláthné is boldog, ha összebújhat vele . . . De nem : Jolán nem ! Ez ostobaság . . . Márta a sötétségben is érezte, mint melegszik ki az arca a szégyen pírjától.

V.

Nagyon kellett volna már valami új nyári ruha, de most lett esedékes a szalónbútorok második részlete és Márta megint csak elővette a régi rongyait, azokat próbálta szabdalni, alakítani.

Egyébként ragaszkodott ahhoz, amit egyszer kimondott: Vili csak akkor jöhet hozzájuk, ha otthon van az ura.

Attól persze nem tilthatta el szerelmes lovagját, hogy az utána ne menjen a Lidóra, Korláthékhoz, a tenniszgrandra. Az ifjonc sohasem próbálta még, hogy ellene szegüljön a saját szenvedélyének és most megint erőtlenül úszott a szerelmében, mint a ködgomoly a sirokkó sodrában.

Ebben a pillanatban is Márta mellett ült a kerti padon és forró és zavaros dolgokat beszélt, miközben Korláthék, akik mind a ketten joggal féltek a hízástól, szuszogva ugráltak a háló előtt.

— Ha Lánszky boldoggá tenné magát, akkor nem szólnék egy szót sem, hanem elmennék és csendben megdögölnék valahol... De maga nem boldog és a maguk házassága nem is házasság... Lánszky cselédet csinál magából. Szabad ilyen asszonyt ilyen ruhában, ilyen cipővel járatni ? ! És milyen a szegény keze ! Cselédkéz ! Én királynőt csinálnék magából ! Nevessen, de hallgasson ide ! Én vagyok az édesapám egyetlen fia, pedig az öreg úr vagyona az európai nagy vagyonok közé tartozik... Ilyen asszony, mint maga, nem töltheti el az életét ebben a porfészekben. Ki lakjék Párizsban, Montecarloban, Velencében, ha nem maga ? Ki-

nek legyen palotája, autója, cselédje, ha nem magának ? Mire való a művészet, a költészet, a divat, mire valók a természeti szépségek, ha nem arra, hogy magát ékesítsék és gyönyörködtessék, hogy a maga szépségének méltó keretül szolgáljanak ? Magát öltöztetni egy nagy művésznek való feladat . . . Nem akarja ? Hát mit akar ? Itt maradni és télire uborkát savanyítani Lánszky úr számára . . . Lehet ez ? Szabad ez ? És ha én belebetegszem és belepusztulok, azzal sem törődik ?

Brunner Vili nagyon szenvedett. Gyakran beszélt a halálról. De a házasságról sohasem beszélt.

Miközben ezek történtek, Lánszky megint sokat foglalkozott az ő fatális motorával. Olykor féléjszakán elült a rajztábla mellett, közben szorgalmasan levelezgetett valami külföldi érdeklődőkkel.

Márta nem örült a Lánszky-motor föltámadásának. Tudta, hogy a kísérletezések pénzbe kerülnek, pedig a szalónbútorok esedékes részletét is milyen keservesen tudták csak megfizetni ! — A végső eredmény pedig újabb csalódás lesz. De azért nem beszélt a dologról ; a férfiaknak kell valami, amibe beleölhetik az energiafölöslegüket.

Egyszerre azután egy Mackintosh nevű angol mérnök jelent meg a telepen. Előbb már a budapesti központban járt, ahol magát mint az angolországi érdekeltség embere igazolta. A részvénytöbbség a tavalyi szanálás óta brit kezekben volt és Mr. Mackintosht alkalmasint azért ültették vasútra, hogy belenézzen Veszelyék kártyáiba.

Az angol mérnököt nemcsak a mindig lojális Veszely, de a központi matadorok is fejedelmet megillető hódolattal fogadták. Fényes ebédeket adtak neki és

állandó kísérőül melléje rendeltek egy vivőr-igazgatót, amiből nyilvánvalóvá lett, hogy lovag Brunnerék megszeppentek.

Mikor Mr. Mackintosh meglátogatta a bányatelepet, a pánik, amelyet okozott, már enyhülőben volt.

Nagyon furcsa angol volt ; szigethazája hagyományainak kigúnyolásával lomposan öltözködött, amellett késsel ette a spenótot és azt állította, hogy az angolok általában gyöngeelméjűek. A mérnök úr ugyanis skót ember volt és kisebbségi ellenszenvet érzett az angolszászokkal szemben, akik az ő meggyőződése szerint semmire sem vitték volna, ha nem állanak mellettük Mackintoshék.

Egyébként derék és ártalmatlan ember volt, olyan, mint egy óriási baby : lassú eszű és könnyenhívő ; a pikáns adomákat háromszor is el kellett neki mondani, amíg megértette ; amit pedig a pesti matadorok meséltek neki a magyar viszonyokról, azt szentírásnak vette és lelkiismeretesen fölírta magának.

Hamarosan kisült, hogy a pestiek még az angol gazdasági helyzetről is jobban vannak tájékoztatva, mint Mr. Mackintosh és a második héten már a «link» kőszén- és vasügynökök is gúnyosan mosolyogtak a skóton.

A b-i új gépgyárat töviről-hegyire megnézte Mr. Mackintosh, estefelé pedig elment Lánszkyval, aki elég tűrhetően beszélt angolul, a Lidóra fürödni. Péntek este visszautazott Budapestre, de szombat reggel már megint telefonon a fővárosba kérte Lánszkyt.

Márta egész nap magára maradt és ebédre átment Jolánékhoz. Kisleánya, Korláth Mancival együtt, valami iskolai kiránduláson volt.

Kellemetlenül meglepődött, mikor Jolán szalónjá-

ban ott találta Brunner Vilit. A fiatal úr aznap találkozott Budapesten Lánszkyval és mivel olyan legény volt, aki üstökön óhajtja ragadni a jó szerencsét, vörös sportautójával tüstént leloholt a szép szalmaözvegyhez.

Most tehát hárman ültek volna a Korláth-ház szalónjában, ha a háziasszony minduntalan ki nem szaladt volna a mosókonyhába, ahol aznap nagymosás folyt. A Jolán távolléte mindig hosszabb ideig tartott. Korláthék, ha egyébként derék emberek és Márta jóbarátai voltak is, mégis sokkal inkább voltak vérbeli beamterek, semhogy elmulasztottak volna valami alkalmat, amikor lekötelezhették maguknak a mindenható vezérigazgató kedves fiát.

Beszélgetés közben Brunner Vili azt kérdezte Mártától, miért fordul meg olyan ritkán a fővárosban? Az asszony azt mondta, ez tévedés, ő gyakran rándul föl Budapestre és ezen a héten is föl kell még mennie. Az ifjú most már minden áron tudni akarta, melyik napon lesz a városban, Márta azonban kitérő választ adott: ebben a pillanatban ő maga sem tudja, hogyan lesz, mint lesz.

— Igérje meg, hogy telefonálni fog, ha feljön, — könyörgött Vili.

— Eszem ágában sincs — utasította vissza Márta.

Vili a háziasszonyt hívta föl tanunak, hogy ez ártatlan dolog, még azon sem akadhatna fönn senki, ha Márta egyik pesti kirándulása alkalmával ott ebédelne vele a vendéglőben, — a mindig óvatos Jolán azonban nem nyilatkozott, csak mosolygott, közbe eszébe jutott, hogy szappant kell kiadnia a spájzból és megint hosszabb időre eltünt a szalónból.

Brunner Vilmos ekkor elérkezettnek látta a pillanatot, hogy egy merész és nagyszabású cselekedettel megint talpra állítsa a maga megrokkant tekintélyét. Mert ő jól érezte, hogy Márta már nem veszi komolyan. Azelőtt legalább félt tőle, de most már csak unja. Reménytelen attakjai és örökös vereségei lejáratták.

— Én ezt nem bírom tovább ! — mondta minden bevezetés és átmenet nélkül. — Igy nem érdemes élnem. Inkább véget vetek az egész komédiának !

Egy mellényzsebbe való kis browning-pisztoly volt a kezében.

— Nem szégyeli magát ? — fakadt ki az asszony.

— Igérje meg, hogy értesíteni fog, ha Budapestre megy . . .

— Semmit sem igérek !

— Akkor itt a szeme láttára agyonlövöm magamat !

Márta ugyan egy percig sem hitte, hogy komolyan beszél, a zsaroló kísérlet azonban felbőszítette.

— Előbb kimegyek a szobából, azután csinálhat, amit akar, — mondta aláhúzott cinizmussal.

Ha most kimegy, akkor minden elveszett ! — rémüldözött Vili. És tüntetően a mellének irányította a pisztoly csövét.

— Becsületemre mondom, ha egyet lép, én lövök !

Márta rá sem hederített . . . Két lépéssel az ajtónál termett és rátette kezét a kilincsre.

Vili nem akarta, dehogy is akarta ! — és mégis megnyomta a ravaszt . . . Forró ostorcsapásfélét érzett a mellén és szörnyen megijedt . . . A rettegés attól, ami most történni fog, azután a szánalom, amit önmaga

iránt érzett, olyan hatalommal szakadt rá, mint a Niagara-zuhatag.

— Segítség ! Agyonlőttem magamat !

Ebben a pillanatban nyitott rájuk Korláth igazgató. A villamosművektől jött és a feleségét kereste. Brunner ott állott előtte, két öklét az íróasztalnak támasztva, fakó arccal, kerekre nyitott szemekkel, amelyekben vad rémület vibrált és furcsán összecsücsörítette a száját.

— Agyonlőttem magamat !

Korláth majdhogy maga is hanyatt nem esett ijedtében. A vezérigazgató úr fia ! És nála, az ő házában !

Márta egy szót sem beszélt, hanem kiment az ajtón és hazasietett. Ott ledobta magát a torontáli szőnyeggel letakart kerevetre és keservesen elkezdett sírni. Sírásában több volt a harag és az undor, mint a fájdalom. Gyűlölte ezt az éretlen Brunner Vilit . . . Hol van az ura ? Miért nincs itt Lánszky ?

Az újvárosban azalatt nagy sopánkodás, futkosás és telefoncsilingelés támadt. A különböző igazgatók és bányatanácsosok, a vén Veszelyvel az élükön, kísérteties menetben vonultak el Márta ablaka alatt, mint egy görög tragédia kórusa. A vezérigazgató úr fia !

Végül előkerítették a doktort. Az mindenáron a telep kórházába akarta vitetni Vilit, alkalmasint azért, hogy ifjabb Brunner életének megmentése egyedül az ő érdeme maradjon — (mert hiszen az bizonyos, hogy a fiatal úr hamarosan ki fogja heverni a tüdőlövését). Azonban Korláth, a feleségével folytatott rövid tanácskozás után, megkötötte magát, hogy a beteg maradjon az ő házában.

Ha valamivel, akkor Vili hű és odaadó ápolásával védekezhetnek idősebb Brunner diszgráciája ellen, amely fenyegetően és sötéten, mint a zivataros felhő, vonul föl a budapesti központ palotája fölött.

Mártával senki sem törődött. Abból, hogy Korláthék, akiknél ebédelnie kellett volna, ugyancsak nem vettek róla tudomást, arra következtetett, hogy a bányatelep közvéleménye ő ellene fordult.

VI.

Délután nagy fekete autó állott meg Korláthék háza előtt. Márta, aki az ablakredőnyök mögött leselkedett, rögtön tudta, bár még soha életében nem látta, hogy az alacsony termetű, őszhajú úriember, aki az autóból kilép, idősebb Brunner Vilmos, a mindenható vezérigazgató.

Rövid törzsével és széles, egyenes vállával tulajdonképpen púpos ember benyomását tette, bár nem volt púpja. Törpe testén imponáló, komor Jupiterfej ült. Arca barnapiros volt, szinte olyan, mint a kiszívott tajtékpipa, de nem a nap hevétől, hanem valami különös bőrbetegségtől. Egy nagyhírű pesti sebészprofesszort hozott magával.

Megint eltelt egypár óra, akkor Veszely igazgató kopogtatott be Mártához. Olyan volt, mint a főudvarmester, akinek királya ellen merényletet követtek el. Meglátszott rajta, hogy erősen megrendült a Gondviselés bölcseségébe vetett hite.

Nem is köszönt Mártának, csak ennyit mondott:

— Szörnyű dolog! Szörnyű!

De azután mégis megemberelte magát.

— Jöjjön velem! — mondta.

— Hová? — csudálkozott Márta.

— A beteghez! A vezérigazgató úr van odaát és beszélni óhajt önnel!

— Nem megyek! — szólt gondolkodás nélkül az asszony.

Veszely nem értette ezt a nyelvet.

— Nem...? És mért nem...?

— Mert nekem éppen elég volt a Brunnerék dolgából és szeretném, ha most már békében hagynának.

Az igazgató fonnyadt arca paprikavörös lett.

— De kérem, ön talán nem is tudja, miről van szó? A vezérigazgató úrral nem lehet így beszélni! Ne feledje, az ön urának exisztenciája az ő kezében van!

— Ezt végezze el az urammal, ne velem!

Az egész asszony, a feje búbjától a lába hegyéig, csupa dölyfösség és renitencia volt. Végül Veszelynek is be kellett látnia, hogy nem bír vele. Elment.

Márta jóideig egyedül maradt, akkor hazajött Annuska. A kisleány rengeteg erdei virágot hozott és nem törődve édesanyja levertségével, a boldog gyermekkor tapintatlanságával elmondta az iskolai kirándulás részleteit és hogy mit tett Korláth Manci és mit szólt hozzá Schneider Zizi.

Később telefonhoz hívták Mártát. Az ura kereste Budapestről.

— Mikor jön haza? — volt az asszony első szava.

— Sajnos, csak holnap este. Mackintosh már csak holnap marad Magyarországon és addig még rengeteg sok elintézni valónk van.

Márta egyszerre nagyon elszomorodott.

— Olyan fontos dolgok azok ? — kérdezte.

— Nagyon fontosak !

— Akkor persze . . . Pedig jó volna, ha itthon lehetne . . . Brunner Vili mellbelőtte magát . . .

— Hallottam. Megtelefonálták Mackintoshnak. Nincs semmi veszedelem.

— De itt megbolondult az egész telep. Úgy látom, mindenki engem okol. Az imént itt járt Veszely, azt akarta, menjek a beteghez. A vezérigazgató nevében beszélt . . .

— És maga . . . ?

— Nem mentem. Semmi közöm hozzájuk.

— Okosan tette.

— Nem lehet ebből baj ?

— Miféle baj ?

— A maga állásáért aggódom. Ezek hatalmas emberek !

— Ha elvesztem az állásomat, majd keresek másikat.

— Nem fél a Neumann-udvartól ?

— Nem ! És maga . . . ?

— Én sem !

— Akkor tegye azt, amit a lelkiismerete és józlése diktál. És ha fejtetőre áll az egész telep : ne törődjék velük !

Márta megkönnyebbülten kacagott bele a telefónba. Milyen jó ez, milyen szép : azt tenni, amit az ember lelkiismerete diktál és fütyülni a telepre ! Nem úgy, mint Veszelyék, Korláthék és a többiek, akik mindig a budapesti központtól kérdezték meg, nevessenek-e vagy sírjanak ?

Vacsora idején megint berobogott Veszely. Ezúttal mint fullajtár jött.

— A méltóságos úr! A vezérigazgató úr!

A barnaarcú kis ember már ott állott a küszöbön és komoly nagy madárszemével figyelmesen nézte Mártát.

— Nagyságod nem akart átjönni, tehát magam jöttem nagyságodhoz.

És hogy hihetővé tegye a hihetetlen dolgot, magyarázatképpen hozzátette:

— Én végre is apa vagyok!

Kínálás nélkül leült, mint a király, aki otthon van országának minden házában. Azután Veszelyre tekintett, aki megértette és azonnal kivonult a szobából.

Az öreg úr, törpe termete ellenére is, imponáló jelenség volt. A parancsosztás megszokása, a tudat, hogy az ő akarata ezrek számára a sorsot jelenti, nagyúrrá tette. Egyébként finom angol ruhát viselt, amelyből kölnivíz szaga áradt.

— Nagyságod tudja, mi történt? — kérdezte fülledt szünet után.

— Tudom, igen.

— Én nem teszek szemrehányást — az most már céltalan lenne...

A délutáni telefonbeszélgetés azonban annyira megkeményítette Márta gerincét, hogy a vezérigazgató nagy megdöbbenésére így válaszolt:

— Azt hiszem, a fiatal úr tettének csak egy oka van: a nevelése. Azért pedig *én* nem vállalok felelősséget.

Jó sokáig tartott, amíg idősebb Brunner le tudta

nyelni ezt a kemény galuskát. Feltünő szelíden mondta :

— Nekem nincs senkim, csak ez a fiú. Lehet, hogy túlságosan gyönge voltam vele szemben, de hát ő az egyetlen gyermekem. Neki dolgoztam és neki éltem . . .

A szava elakadt és megindulása átragadt Mártára is. Brunner úr azután halk és tompa hangon beszélt tovább :

— Vili azt mondja, ő nem tud nagyságod nélkül élni. A becsületszavát adta, hogy meg fogja magát ölni, ha le kell mondania nagyságodról. Ennek nem szabad megtörténnie ! Kérem jöjjön velem a beteg ágyához és nyugtassa meg néhány szóval. Igérje meg neki, hogy a felesége lesz.

Márta fölriadt — mi az ? !

— A felesége ? !

— Mivel most már itt tartunk, magam is kérem nagyságodat, egyezzék bele ebbe a megoldásba.

Lám, a halálos veszedelem mégis csak kimondatta velük a szót, amitől annyira fáztak : házasság !

— De vezérigazgató úr, nekem uram van !

Brunner lovag nyugodtan bólintott.

— Róla nem fogunk megfeledkezni. Mi most nagyobb személyváltozásokat tervezünk a telepen . . . Veszely úr legközelebb nyugdíjba megy . . .

(Az előszoba ajtaja megrendült, mintha valami súlyos tárgy esett volna neki. Talán egy ember, aki kívül hallgatódzott ?)

— És azt hiszi, — kérdezte Márta — azt hiszi, hogy az uram kapható ilyen vásárra ?

— Ha önök szeretnék egymást, akkor nem lehetne

szó róla. De én jó forrásból tudom, hogy az önök házassága nem is házasság . . .

Márta arca vérvörös lett. Ah, Jolánnak járt a szája! — azt mondta:

— Válaszolnom kell? Nos hát: nem!

Brunner kérdően nézett a szemébe. Úgy látszik, ez a nő föl akarja verni a maga árát . . . De hát van a házasságnál nagyobb ár is egy asszonyért? Keserű harag szivárgott az öreg úr szívébe.

— A fiamról van szó! Értse meg, a fiam életéről!

— Nemcsak az övéről, de az enyémről és a Lánszky életéről is — szólt az asszony.

Brunner úgy gondolta, semmiesetre sem árthat, ha ennyi engedékenység után megmutatja az ő sokat emlegetett vasöklét is.

— Én most elmegyek és nagyságod ráér gondolkozni. Nagyon szeretném, ha ez a dolog símán elintéződnék. Mert ha ez nem volna lehetséges, akkor az ön tisztelt ura nem maradhatna tovább a társaság szolgálatában. Szerződéses jogai természetesen nem fognak rövidséget szenvedni, de nagyságtok nem maradhatnak itt tovább, én végre is apa vagyok és nem akarom a fiamat további izgalmaknak kitenni!

Minden szava olyan keményen csengett, mint a kalapácsütés. El akart menni, de Mártának még volt hozzá szava.

— Ha az én uram el is veszítené a kenyerét, ha Lánszky mint rongyos csavargó járná is az ország útját, nekem ő akkor is többet érne, mint az ön fia.

Azzal otthagyta az öreget és bevonult a hálószobájába.

Brunner is elment, azzal a fájdalommal a szívében, amelyet a jó király érez, mikor látnia kell, hogy legnemesebb szándéka is hajótörést szenved alattvalóinak kicsinyességén és csökönyösségén.

VII.

Az éjjel nem jól aludt Márta. A délutáni izgalmak folytatást nyertek álmaiban és hajnalig állandóan az öreg Brunnerrel harcolt. Az a forradalmár tűz lobogott benne, amely a walesi bárdok ereit fűtötte, midőn szörnyű igazságokat vagdostak a zsarnok Edward király fejéhez.

Reggel Annuska hiába várta Korláth Mancikát, akivel együtt szokott iskolába menni. A szakácsnő, aki a mészárostól jött vissza, azt ujságolta, hogy látta Mancit, amint táskájával a hátán, egyedül tipegett a kolostor felé.

Bojkott! Márta megijedt ... Ha *azok* így kezdik, akkor ők hamar fölszedhetik megint a sátorfájukat. Hová vezet innen az út? Talán vissza a Neumann-udvarba.

Később a szép Hunyady Nóra állott meg az ablak alatt. A rajzot és a tornát tanította az apácaiskolában és állandóan úgy mosolygott, mint a fogkrémhirdetés, ezzel jelezvén, hogy titkos mozisztár-ambíciókat melenget keblében.

Nóra meglátta Annust a nyitott ablakban és fölajánlotta, hogy magával viszi az iskolába.

— Nagyobb szívességre is kérném — mondta Márta. — Nekem föl kell utaznom az uram után és nem tudom megmondani, mikor érkezünk vissza.

Nórával lehet beszélni. Ő itt fog ma ebédelni és addig marad, amíg a szülők haza nem jönnek. Annus pedig boldogan fogadta ezt a hírt, mert Nóra neki «ideálja», — egyszer papírcédulára írta és lenyelte a nevét, ami az apácaiskolában a rajongó hódolat kifejezése.

Márta gyalog sietett ki a pályaudvarra. Utazása tulajdonképpen menekülés volt ismeretlen veszedelmek elől. Minden, ami körülötte történt, zavarba ejtette és félelemmel töltötte el.

Női szakaszba ült, de egy nevető képű kereskedelmi utazó, aki mindenáron meg akart vele ismerkedni, oda is utána jött. Márta az ablakba könyökölt és csökönyösen nézte a vidéket. Egy útkeresztezésnél fekete nagy autót látott, amely a leeresztett korlát mögött várta a vonatot. Tüstént megismerte Brunner kocsiját. Tehát ő is a fővárosba siet!

Budapesten elment a kis fogadóba, ahol Lánszky lakni szokott. Ezúttal is ott vett szállást, de a portás, aki Mártát személyesen ismerte, úgy vélekedett, hogy a mérnök úr aligha fog ebéd előtt hazajönni. Márta megint fölkapaszkodott a villamosra és elvitette magát a bányatársaság palotájáig.

A műmárvány előcsarnokban nem talált altisztet, aki útbaigazíthatta volna, tehát kinyitotta a rézveretű nagy üvegajtót és bemerészkedett a széles folyosóra.

Két úr jött vele szemben, az egyik lovag Brunner volt, a másikban fölismerte Kármánt, az ő egykori barátnője urát, aki az igazgatótanács tagja volt.

Az urak nem vettek tudomást a szürke asszonyságról, hanem szótlanul és csikorgó cipőkkel, cigaretta- és kölnivíz szagot terjesztve, haladtak tovább a vastag szőnyegen. Néhány lépéssel odább az öreg Brunner hirtelen ég felé emelte a két karját és mélységes fölháborodás hangján mondotta :

— Nur das hat mir noch gefehlt !

Azzal eltüntek egy olajzöldre párnázott szárnyasajtó mögött.

Most egy ismerős Don Quijotte-alak jött szembe Mártával : Arady közjegyző. Hivatalos járatban lehetett, mert kopott fekete bőrtárcát hozott a hóna alatt.

Márta megállította.

– Nem tudja, hol van Lánszky ?

— Tudom, de neki most dolga van.

— Fontos beszédem volna vele.

— A fontosság relatív fogalom. Képzelje el, Márta, hogy maga most olyan hajón van, amelyet orkán sodor a zátonyok felé. Elég fontos dolog a magáé, hogy azért a hajóstiszt elhagyja a helyét ?

— Na, annyira nem fontos.

Arady cédulát iratott az asszonnyal.

Pesten vagyok. A szállodában fogom megvárni. Végezze nyugodtan a dolgát.

Az összehajtogatott lapot átvette egy szolga, akit a közjegyző előteremtett.

Együtt mentek le a széles lépcsőn.

— Mi történik itt ? — kérdezte Márta.

— Hallott már az angol mérnökről, aki mostanában idejött ?

— Mackintosh ? Mi van vele ?

— Ma reggel pont kilenckor bemutatta a lon-

doni érdekeltség levelét, amely teljhatalmat ad neki a részvénytársaság minden ügyében. A kedélyes Mackintoshból kíméletlen diktátor lett. Ebben az órában azzal foglalkozik, hogy megtizedelje a társaság hierarchiáját. Helyesebben: megfelezze, mert minden második embert elcsap. A helyzet most az, hogy maga Brunner sem tudja, ki lesz egy óra mulva vezérigazgató.

Márta visszament a szállóba. Abban reménykedett, hogy Lánszky ebéd után talán odajön pihenni. Úgy látszott azonban, hogy az Arady orkánja még egyre tombolt, a hajóstiszt nem szabadulhatott.

Miután két óráig unatkozott a kapu alatt, öblös kosárszékben ülve, (a kapualj itt a hotelhallt pótolta) elment a városba kirakatokat nézni.

Ozsonna tájékán eszébe jutott, hogy ő ma elfelejtett ebédelni és mivel majd elszédült az éhségtől, bement egyik cukrászboltba.

Teáját kanalazta, midőn valaki mosolyogva reá köszönt. Rumy képviselő volt. A harmadik asztalnál ült, szemmelláthatóan megörült Mártának, de nem közeledett hozzá. (Alkalmasint azért nem, mert Márta trotteuse a két év előtti divat szépségeit hirdette.)

Az asszony lopva és nagy kíváncsisággal nézte, ahogyan idegen embert szokás nézni, akinek arca valami kedves halottunkra emlékeztet. Kicsit meghízott, amióta nem látta és síma arca ezáltal valami félig papos, félig asszonyos kifejezést nyert . . .

Mártának úgy rémlett, mintha soha még emberi ábrázaton nem látta volna ennyire tisztán az önzés, az önhittség és a kegyetlenség bélyegét, mint a Rumyén. Hát ez volt ő? Ilyen volt ő — ?

Nem folytathatta fiziognómiai tanulmányait, mert a kis Rollandné lépett a boltba. Most is a rózsaszínű kuzén és a szép Baál volt a sarkában.

Rögtön fölfedezte Mártát. Odalépett hozzá, előbb azonban a bolt másik végében elhelyezte a két kísérőjét, akiket csak végső szükség esetén szokott idegen nők közelébe ereszteni, mert — mondta — ő tudja, mire képesek az asszonyok!

— Szervusz Márta! — szólt az ő vontatott, száraz hangján.

Mind a ketten egy-egy gyors pillantással végigmérték egymást, megállapítván, hogy utolsó találkozásuk óta mennyit pusztított rajtuk az idő. A kis Rollandné termete nem változott, az arca igen: vézna gyermektestén egy római anyacsászárné élesen rajzolt, impozáns profilja ült. Viszont ő is édes megnyugvással állapíthatta meg, hogy Márta híres parázsszeme már nem parázslik úgy, mint régen, halántékán pedig finom pókhálók mutatkoznak... Vajjon mitől bomlott meg Brunner Vili?

— Nem kellemetlen neked, ha egy pillanatra ideülök? — kérdezte.

— Mért lenne kellemetlen?

— A Rolland-féle botrány miatt. Vagy te nem szoktál ujságot olvasni?

— Mostanában nem jutottam hozzá...

— Tudniillik Rollandot letartóztatta a rendőrség. Én ezt már régóta jósolgatom neki. Okos ember, de ha a keze benn jár más ember zsebében, akkor megbolondul. Most is az volt a baja, hegy eltúlozta a dolgokat. Az ügyvéd azt mondja, egy esztendőt is kaphat.

— Tulajdonképpen te érted fog ülni, — mondta Márta.

Rollandné ezt erélyesen tagadta.

— Szó sincs róla! Őneki a fosztogatás szenvedélye volt, mint más embernek a ping-pong vagy a kokain. Ő l'art pour l'art-bandita. Más szenvedélye nem is volt soha és mivel a pénzével mégis csak kellett valamit kezdenie, hát reám költötte. Ma különben egy egész óráig nála voltam a Markóban.

— Látod, ez szép tőled!

— Rábeszéltem, hogy váljunk el egymástól. Bele is ment. Én megint férjhez akarok menni.

— Melyikhez a kettő közül? — kérdezte Márta.

Rollandné elnevette magát.

— A rózsaszínű kuzénhoz. Ő a gazdagabbik. Különben sohasem volt a kuzénom, csak ráfogtam, így szabadabban mozoghattunk.

Olyan nyiltan és egyenesen ment a prédája után, mint valami kis ragadozórovar. Csodálatosképpen nem is kellett attól félnie, hogy gavallérjai kiábrándulnak belőle, mert akik őt szerették, azok meztelen cinizmusával együtt szerették.

A kőszemű ember sápadt képe a fekete vasrács mögött Mártát tovább nyugtalanította, mint Rollandnét . . .

— Hanem neked gratulálni lehet! — kezdte megint a kis szörnyeteg.

— Ugyan mihez?

— A Brunner-esethez! Most csakis rajtad múlik, hogy Brunnerné légy.

— Eszem ágában sincs!

— Egyetlen fiú és az öreg igazán gazdag!

Márta vállat vont. Nem akarta Lánszky nevét belekeverni a beszélgetésbe, azért nem egészen jóhiszeműen mondta :

— Brunner Vilit én üres embernek tartom.

— Nem üres, van benne egy pisztolygolyó, amit a te tiszteletedre lőtt a mellébe. Azt különben nem ajánlatos megnézni, hogy mi van a férfi belsejében. Akár kóc, akár fűrészpor — mindegy ! A fontos az, hogy arannyal tudja kikövezni az utadat. Ha azonkívül még olyan dekoratív legény, mint Brunner Vili, akkor már hét ország csodája.

És hozzátette az ő elképesztő nyiltságával :

— Én bizony azt a két legényt ott a sarokban szívesen elcserélném az egy Brunner Viliért !

Márta szájaszélén gonosz kis mosoly vonaglott, de nem szólt semmit. Megint Rollandné volt a támadó.

— Te, én a te helyedben félnék Lánszkytól !

— Ugyan miért ?

— Rolland azt állítja, Lánszky annak idején csak azért bízta őreá a vagyonát, mert tönkre *akart* menni. *Akart* — érted ? Szándékosan ugrott volna a szegénységbe, mint az öngyilkos a Dunába . . .

— Hülyeség ! — mormogta Márta, de egyszerre nagyon elkomolyodott.

— Hülyeség, mondtam magam is, de a minap a Kármánék vacsoráján Arady is mondott valami gyanusat. Azt mondta : «Soha még ember azért, hogy megmentse magának a feleségét, akkora árat nem fizetett, mint Lánszky».

— Arady vén pletykaszatyor — szólt Márta, de az arca elfehéredett. Jó volt, hogy háttal ült az ablaknak.

— Vén pletykaszatyor, de hazudni nem szokott és bizalmasa Lánszkynak. Meg is bánta rögtön az elszólását, harapófogóval sem lehetett többet kiszedni belőle.

Márta idegesen magához intette a cukrászkisasszonyt, hogy ő most elmegy, fizetni akar.

— Én félnék Lánszkytól, — folytatta Rollandné, miközben a kisasszony az aprópénz után járt — aki *arra* képes, az sok mindenre képes, azt is tudja, miféle kártya van a kezedben, pedig ha egyszer már ott tartunk, akkor nem lehet tovább játszani, mindig az asszony lesz a vesztes és Lánszky úr úgy kifoszt, mint a parancsolat.

A kisasszony kis tálcán hozta az aprót és Márta sietve fölkelt.

— Bocsáss meg, sok utam van még . . .

Kezet adott Rollandnénak, a fejével biccentett Rumy felé és elment.

VIII.

A fogadóba ment, ott kinyittatta magának Lánszky szobáját és azt mondta, meg fogja várni az urát.

Már alkonyodott. Lehúzta cipőit és lefeküdt a széles ágyra. Még tegnap óta nagy fáradtság volt a tagjaiban.

Aludni azonban nem tudott. Gondolatai, mint a megriadt galambok, minduntalan nagy robajjal szárnyrakeltek és elkalandoztak.

Lehetséges az, hogy Lánszky őérte ment a szegénységbe ? Habozás nélkül felelt reá : lehetséges !

Pál előre látta azt, amit az asszony most utólag maga beismer : ha megmaradnak ott, ahol voltak, akkor nincs az a földi hatalom, amely meg tudja menteni az ő házasságukat.

Egy pillanatra megjelent előtte a régi Márta képe, — oly idegen volt hozzá, mint valami regényalak, akiről valamikor olvasott, — ó igen, az az asszony, ha nem kerül idejekorán a Neumann-udvarba, tönkreteszi mindkettőjük életét.

Az önkéntes szegénység Lánszky utolsó próbálkozása volt. Mindent föltett erre az egy kártyára. És ha nem sikerül ? Akkor elkergette volna Mártát. Biztos, hogy el ! Aki meg tudja tenni azt, amit Lánszky tett, annak van hozzávaló ereje, hogy asszony nélkül megéljen.

Lánszky ! Márta rögtönzött szemlét tartott az összes férfiak fölött, akiknek valami szerepük jutott az ő életében. Kezdve az édesapján, a nagyszerű Igaly ezredesen, végezve a dekorativ Brunner Vilin . . . A lelki rokkantak micsoda groteszk díszfölvonulása volt ez ! Fallstaff hadserege ! Igazi férfi, egész ember csak egy volt a láthatáron : Lánszky !

Az asszony most már elővette a zsebtükrét és a saját arcát kezdte nézegetni. Tulajdonképpen Lánszky szemével szerette volna látni . . . Hát bizony az idő nem mult el nyomtalanul fölötte ! Még csinos volt, inkább érdekes, mint szép, de legyünk őszinték : ilyenek tucatjával szaladgálnak a pesti utcán.

Annyi bizonyos, most már nem is tagadta : Lánszky, a férfi, többet ér, mint Márta, a nő. De mégis kell benne valaminek lennie, valami értéknek, egy titokzatos vonzóerőnek, amely fogva tartja azt az

erős és józan embert. Mert ő a Lánszky asszonya, azt tudja és nincs asszony az öt világrészben, akiért Lánszky ma odaadná . . . Ma . . . És hálát kell adnia a Gondviselésnek, hogy így van.

Mért nem tudták egymást megérteni ? Valami titoknak kell itt lappangania, talán a természetnek valami titka az.

És miközben Márta arra gondolt, ami volt, és arra, ami lehetett volna, könnyek szivárogtak a szemébe és álomba búsulta magát, mint a megvert gyermek.

Sokáig és mélyen alhatott. Mire fölébredt, teljes sötétség volt a szobában, csak odafenn a mennyezeten kergetőztek fantasztikus fényalakok : az utcán iramodó autólámpák visszfénye. Márta kissé fájlalta a fél arcát, amellyel a durvaszövésű ágytakarón feküdt.

Egyszerre megérezte, hogy rajta kívül még valaki van a szobában. Szobornémán ül az ablak mellett és várja, míg ő megmozdul.

Az asszony halkan megszólalt :

— Maga az ?

— Kialudta magát ?

— Jöjjön ide, kérem.

Lánszky odatelepedett az ágy szélére.

Mindaz, amiről megfeledkezett álmában, megint rázuhant Márta szívére. A szegénység, a függés, a tegnapi pisztolylövés, a vezérigazgató haragja, minden.

— Mi lesz most már velünk ? — kérdezte szorongva.

— Mi legyen ?

— Visszamegyünk a Neumann-udvarba ?

— Csak nem bolondultunk meg ! ?

— Hol fogunk lakni ?

— A telepen, esetleg Pesten, ha jobban szeret itt.

— Hát kibékült Brunnerrel ?

— Eb ura fakó ! Brunner vezérigazgató már nem vezérigazgató !

Márta ijedten fölszisszent, mintha az ura felségsértést követett volna el.

— Hogy lehet az ? Olyan hatalmas ember . . .

— Mit akar ? Mostanában úgy buknak a fejedelmek, mint októberben a hulló csillagok.

— Ez nagy dolog ! — álmélkodott Márta. — És maga megmarad mérnöknek ?

— Nem egészen, én az öreg Veszely helyére kerülök, ő is nyugalomba megy . . .

— Maga lesz a b—i direktor ? — kérdezte Márta szinte ijedten. Akárcsak azt kérdezte volna : Maga lesz az esztergomi hercegprímás ?

— Hatásköröm nem egészen ugyanaz, nekem a központi vezetésben is lesz valami dolgom.

— Mondja, ezt mind ma végezték el Mackintoshsal?

— Hónapok óta leveleztünk már egymással.

— És az angol annyira megszerette magát ?

Lánszky nevetett.

— Nem engem, a motoromat szerette meg. Az angolok rá akarják magukat vetni a Lánszky-motor gyártására.

Tehát mégis a motor ! Akármilyen hidegvérűnek tette is magát, az egész ember mégis lángolt és reszketett a diadaltól. Láza átragadt az asszonyra is. Most már nem vágyódott egyébre, csak ennek a férfinak az oldalán akart menni, menni vele és örülni, ha hull a virág és a pénz !

De azért semmit sem mutatott ki abból, ami betöltötte a lelkét, hanem halkan kérdezte :

— Mikor menjünk haza ?

Lánszky kissé elgondolkozott.

— A legközelebbi vonat éjfélkor indul. Bumli ! Hajnalig elzötyög. Ha Annus nem volna egyedül . . .

— Nincs egyedül. Hunyady Nóra van vele.

— Akkor jobb lesz itt aludnunk. Megnézem, azt hiszem, megkaphatjuk a szomszédszobát.

— Minek ? — kérdezte Márta. — Van itt hely !

Lánszky egy pillantást vetett a széles ágyra, de nem szólt semmit.

Jaj, csak arról ne beszéljen ! Csak ne a multról ! Semmi kimagyarázkodás ! — szepegett magában Márta.

Fölült és harisnyás lábával a cipő után kezdett halászni.

— Nem éhes, Márta ? — kérdezte Lánszky.

Márta elmosolyodott. Nem — ez nem fog a multról beszélni !

— Éhes ? De mennyire ! Hiszen ma nem is ebédeltem !

— Én is alig ettem valamit. Menjünk vacsorázni !

Márta meggyujtotta a lámpát, Lánszky meg hunyorgó szemmel nézte, hogyan hozza rendbe összeborzolt haját a tükör előtt.

Azután lenn voltak az utcán. Mind a ketten örültek a gondolatnak, hogy csillárfény mellett, hófehérre terített asztalnál fognak ülni.

Mire kiértek a körútra, valahol véget ért egy színházi előadás és kellemesen fölizgatott embertömeg hullámzott velük szembe. Emberek, akikkel a színészmókák egypár órára elfeledtették gondjaikat és félelmeiket.

Az asszony belekapaszkodott az ura karjába. Régóta nem jártak már így.

Lánszkynak olyan volt a karja, mint a tölgyfadonga. Midőn a melléhez emelte az öklét, hogy begombolja kabátját, olyan rettenetesen megszorította a keskeny női kezet, amely a karja hajlásába szorult, hogy Márta sikoltozni szeretett volna.

De csendben maradt, mert alapjában véve édesnek találta ezt a forró fájdalmat. Csak később szólalt meg, lágy, remegő hangon, amelynek nem volt sok köze ahhoz, amit mondott :

— Tudja, mi a legjobb étel a világon ? Pêche Melba !

És már érezte forró ínyén a fagyasztott őszibarack finom ízét . . . Lánszky magasra emelte a szabad karját és megállított egy cserkésző autótaxit.

— Gyerünk valahová, ahol pêche Melbát kapunk !

VÉGE.

HERCZEG FERENC

MESÉK

B U D A P E S T
SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI INTÉZET R.-T.
KIADÁSA

Fenntartunk minden jogot, a fordításét is.

Copyright by Singer & Wolfner, Budapest.

43950. — Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

A bujdosó bábuk.

Az idő már erősen éjfélnek hajolt. A sötét gyermekszobában mély csönd honolt, csak a kályhában pattogott még néhány haragos parázs, az öreg fali óra meg fontoskodó hangon ütötte el a tizenkettőt.

Tibor és Linka édesen szunnyadtak ketreces ágyaikban. Hogyisne ! Egész délután lihegve gázoltak a friss hóban, lenn az udvaron, künn a kertben, no meg a kert alatti réten is, bár apa szigorúan megtiltotta.

Mikor az óra most elütötte az éjfélt (ráadásul még zümmögött is egyet), a hálószoba csöndjében egyszerre titokzatos hangok emelkedtek. Apró léptek tipegése, mintha egerek futkároznának a padlón, halk hangok sipolása, melyek csodálatosan hasonlítottak emberi beszédhez.

— Jaj, a karom, ó, a karom ! — sipította egy vékony hang. S az ágy alól egy kétaraszny Paprika Jancsi mászott elő, kit Tibor karácsony estéjén kapott. Piros csörgősapkát és kék bugyogót viselt. Tehetséges Paprika Jancsi volt : ha az ember megnyomta a gyomrát, összezörrentett két réztányért, melyet két kezében tartott.

— Jaj, a karom ! — sopánkodott az apró legény.

— Mi baj, János gazda ? — kérdezte egy másik hang. A közel álló kosárból csinos kis huszár szökött

elő, ki két nap óta szintén Tibor szolgálatában állott és aranysujtásos atillát viselt.

— Nagy a bajom, vitéz uram ! — jajgatott Jancsi ; — képzelje : a gazdánk tegnap kicsavarta a karomat, a kezem most is a hátamon áll.

— Ezen talán segíthetünk, — mondta a huszár. Azzal megfogta Jancsi karját és szépen visszagörbítette drótcsuklóját.

— Köszönöm alássan, — szólt Jancsi, ki a műtét alatt kissé fölszisszent.

— Aj, — kiáltotta a vitéz, — hiszen a hasad is ki van lyukasztva !

— Nini, arról meg is feledkeztem. A gazdánk tegnap látni akarta, hogy milyen belülről és kivágta ollóval.

Jancsi savanyú arccal tekintett végig magán, amint azonban észrevette, hogy testéből közönséges kóc kandikál elő, hirtelen eltakarta a vágást két réztányérjával. (Ő azt szokta mondani, hogy finom lószőrrel van kitöltve.)

— Mi ugyan rossz kezekbe kerültünk ; — mondta a huszár búsan, — engem is megmosdattak tegnap a hóban, a bajuszom egészen összemázolódott.

E pillanatban halk zokogás ütötte meg fülüket : a szoba sarkából újabb alak közeledett feléjük. Linka új bábuja volt, ennivaló csinos baba, vállára hulló aranyhajjal, búzavirágkék szemekkel, melyeket le is tudott húnyni, ha lefektették.

A vitéz katonásan szalutált. Régóta ismerte a babát, már a játékkereskedésben is egy állványon laktak, porolások alkalmával hébe-korba találkoztak is.

— Miért sír, kisasszony ? — kérdezte résztvevően.

— Nagyon szerencsétlen vagyok, — zokogta a baba. Annyira örültem, hogy végre elhagyhatom a kereskedést, hol egész nap sötét skatulyában kellett feküdnöm, — úgy vágyódtam a csillogó karácsonyfa s a kacagó gyermekek után! — de most jobb szeretném, ha újra ott lehetnék régi helyemen . . . Szívtelen gyermekek kezébe kerültem. Képzeljék: Tibor úrfi leharapta az orromat, azt hitte, hogy csokoládéból van . . .

A boldogtalan baba görcsösen fuldoklott, — hallgatói iszonyodva kiáltottak föl. A huszár elfelejtette, hogy nőtársaságban van, s azt találta mondani: teringettét! Aztán vigasztalni kezdték a babát: a huszár azzal, hogy babánál is fő a jó szív, Jancsi pedig azzal, hogy vannak művészek, kik egy kis viaszból új orrot tudnak csinálni.

— Ha már első nap így bánnak velünk, — mondta a baba, — mi lesz később, ha ránk úntak?

— Fogadni mernék, — jegyezte meg Jancsi, — két hét mulva már dirib-darabra leszünk tépve.

— Én nem félek a haláltól, — szólt a vitéz, — de mégis szomorú dolog egy vásott gyermek keze alatt elpusztulni.

Mindhárman elhallgattak, végre a huszár elszántan mondta:

— Barátaim! Ezt nem türhetjük, indítványozom, hogy meneküljünk innen. Szökjünk vissza a játékkereskedésbe, ott feküdjünk szépen régi skatulyáinkba; meglehet, hogy jövő karácsonykor jobb kezekbe kerülünk.

Jancsi rögtön beleegyezett a tervbe, a baba kissé ellenkezett. Végül azonban ő is rávétette magát.

A szoba ajtaja csukva volt. Jancsi, aki tudott tornászni, fölmászott a kilincshez és belecsimpaszkodva,

addig rángatta, míg az ajtó halk zajjal meg nem nyilt.

A szökevények dobogó szívvel lesték, nem ébredt-e föl valaki, aztán lábujjhegyen kisompolyogtak a folyosóra.

Alig haladtak néhány lépést, midőn a baba, aki előre ment, ijedten fölsikoltott. Az utat amaz éjjeli fenevadak egyike állotta el, melyeket az emberek egereknek szoktak nevezni. Az egér csillogó szemekkel, haragos cincogással csapott eléjük. A huszár kardja után nyúlt. Ó ! most jutott csak eszébe (amit ismerősei előtt gondosan titkolni szokott), hogy a kardot nem lehet kirántani : egy darabból van készítve. Szerencsére ott volt Paprika Jancsi, az az egér orra előtt hirtelen összecsapta két réztányérját — csin ! A fenevad megrökönyödött és hosszú szökésekben iramodott barlangjába.

A bujdosók, a huszárral élükön, tovább mentek. A folyosón találtak egy elejtett kötőtűt ; a huszár magához vette, jó lesz lándzsának.

Most már csak egy valakitől féltek : Kokótól, a papagálytól. Az öreg a folyosóajtó mellett lakott állványán ; árulkodó, zsémbes madár volt, néhány gorombaságot tudott emberi nyelven rikácsolni, ezért azt képzelte, hogy ő a föld legnagyobb tudósa. A bábukat ki nem állhatta, s ha csak szerét ejthette, feléjük vágott kampós csőrével. A menekülők attól tartottak, hogy Kokó, ki álmatlanságban szenvedett, mint a legtöbb öreg úr, föl találná lármázni az egész házat.

— Ohó ! Ohohó ! Szöktök ? Szöktök ? ! — kiáltotta most egy hang a homályból. Nem Kokó volt, hanem egy förtelmes kis néger, ki egyéb csecsebecsék társaságában a sarokállványon állt. A bujdosók látásból ismerték, de

nem barátkoztak vele, nagyon közönséges gipszfigura volt, egyebet se tudott, mint vigyorogni.

A kormos fickó most majomügyességgel lekúszott állványáról, aztán cigánykerekeket hányva karikázott a három szövetséges körül.

— Hallod, Ali basa, — mondta Jancsi a feketének, — csak nem fogsz ránk árulkodni ?

— Dehogy ! — vigyorgott a szerecsen, — én is veletek szököm !

Mit volt mit tenni, magukkal kellett vinniök a fekete fickót. Jancsi talált a földön egy régi levélboritékot, ebbe lyukat vágtak, s belebujtatták a szerecsent, hadd legyen valami ruhája.

Kokó aludt, így szerencsésen kiértek a pitvarba. A baba ijedten tekintett végig a nagy udvaron : — Istenem, hát ilyen nagy a világ ! ?

— Még sokkal nagyobb, — bizonykodott Jancsi, — én egyszer végigröpültem a félvilágon, mikor Tibor úrfi ledobott a padlásablakból.

A fellegek közt óriási aranykorong úszott, sápadt fénnyel árasztva el az udvart.

— Mi az odafönn ? — kérdezte a baba.

— Az éjjeli nap, — magyarázta Jancsi, ki szeretett tudományával kérkedni.

— Istenem, én félek, jobb szeretnék visszafordulni — mondta a baba.

A huszár azonban kezén fogta.

— Legyen nyugodt, kisasszony, én megvédem utolsó csipet lószőrömig.

Az udvaron mély hó volt, a baba vigyázva tipegett a huszár után. A szerecsen hátul ment és mezítelen lábain ugrálva, dideregve kiáltotta : ohó !

Melegebb égaljhoz szokott.

Jó ideig haladtak, a szegény baba térdig gázolt a hóban és halálra fáradt.

— Nem tudok tovább, — mondta, pedig még csak az udvar végén voltak.

Szerencsére volt a közelben ház: nagy nyitott kapuja mellett hosszú vaslánc függött.

— Sobri komondor szállása, — mondta Jancsi, — oda betérhetünk, a komondor jó ismerősöm.

Sobri nem volt honn, éppen hivatalos szemlét tartott a kert-kerítés mellett.

A társaság befészkelte magát a meleg, zizegő szalmába, s amint fáradt tagjaikat jóltevő meleg kezdte átjárni, csakhamar visszatért bátorságuk is.

A szerecsen jó kedvében valami négertáncot kezdett járni, furcsán kalimpálva lábával és rekedt hangon dalolva, Paprika Jancsi előkereste réztányérját s muzsikált hozzá. A baba ezüsthangon kacagott.

Aztán az indulásra gondoltak.

— Ő nagysága bajosan fog gyalogolhatni, — mondta Jancsi, — majd körülnézek a közelben, hátha találok bérkocsit vagy legalább omnibuszt.

A ketrec mellett most hirtelen hatalmas, fehér alak ágaskodott föl . . .

— Uram Isten! — kiáltott Jancsi rémülten, — jegesmedve!

Nem volt jegesmedve, hanem fehér nyúl, Tibor úrfi tengeri nyula. A füles maga is megszeppent és hátsó lábaira ülve, ijedten mozgatta hosszú fülét.

Paprika Jancsi illedelmesen jó estét kivánt neki, aztán elmondta, mi járatban van. A nyúl kiváncsian végighallgatta, majd búsan mondta: bizony, János úr,

nem csodálom, hogy elhagyja a házat, nekem is nehéz sorom van : Tibor úrfi mindig a fülemnél fogva hurcol . . .

— Akkor tessék velünk tartani, — indítványozta Jancsi, — jöjjön a játékkereskedésbe.

— Vannak ott nyulak ?

— Hogyne volnának ! — fehér, fekete nyulak, apró kocsin ülnek, előttük egy dob, ha az ember húzza a kocsit, ütik a dobot . . .

— Az szép lehet, — mondta a nyúl. — Nem is lehet nehéz megtanulni. Mit kapnak enni ?

— Enni ? — szólt Jancsi, — azok nem éhesek, mert ki vannak tömve szalmával, ön is kitömetheti magát . . .

A nyúl nem értette ugyan meg teljesen a dolgot, de azért ráállt. Jancsi elvezette a kutyaólhoz és bemutatta társainak. Mikor a nyúl meglátta a babát, csodálkozva meresztette rá nagy üveges szemét, a szerecsentől kissé megijedt s izgatottan mozgatta orrát.

A huszárnak jó ötlete támadt.

— Ha Nyúl úr szíves lenne megengedni, hogy a hátára üljünk, akkor szépen lovagolhatnánk.

A nyúl jószívű fiú volt és nem ellenkezett.

A huszár a nyakába ült, a két hóna alá fogva a hátas füleit, aztán jött a baba, Jancsi és végül a néger, szorosan egymás derekába fogódzva,

— Mehetünk ! — kiáltott a huszár. A nyúl néhány jó nagy szökést tett.

— Ohó ! — kiáltott a néger, ki a hóba pottyant. A nyúl bocsánatot kért és megigérte, hogy lassabban fog menni, aztán hason kúszva, hosszú léptekben haladt előre.

Pompásan ment. Gyorsan haladtak végig a kerten

és mivel a rétre vezető rácsosajtó szerencsére nyítva volt, csakhamar künn voltak a hóval borított síkon.

A hátas egyszerre megállt és szimatolni kezdett, hosszú fülei idegesen mozogtak.

— Mi baj ? — kérdezte a huszár.

— Azt hiszem, Sobri komondor jön.

És valóban, a kerítés mögül csaholva vágtatott elő a komondor. Érezte, hogy kerületében valami rendetlenség történik. A nyúl egyszerre elvesztette minden bátorságát, megfeledkezett mindenről és hanyatthomlok neki iramodott a rétnek . . . Az egész társaság mindjárt az első szökések után a hóba szédült. Megdermedve a félelemtől, visszafojtott lélekzettel feküdtek ott, míg Sobri, aki nem ismerte a tréfát, ha hivatalában volt, sorra szaglálta őket. Aztán elvetette magát s a nyúl után vágtatott és hosszú ívben visszakergette a kertbe. A többi szökevénnyel nem törődött többet.

A huszár volt az első, ki ismét talpon volt, aztán fölsegítette a babát és Jancsit.

— Hol van a szerecsen ? — kérdezték.

Az szegény rosszul járt, esés közben egy mérföldkőre zuhant és gyászos halálát lelte, gipszdarabjai ott feketéllettek a hóban. A baba elfedte szemeit az irtóztató látvány elől . . .

A bujdosók belátták, hogy legjobb lesz visszatérni a házba.

Mentek, mentek, sokáig mentek, egy-két óra is elmulhatott már és még egyre nem láttak mást, mint havat, kétségbeejtő fehér havat.

— Úgy látszik, eltévedtünk, — mondta a huszár. A baba szomorúan jelentette ki, hogy ő nem tud már tovább menni, de kérte társait, hogy mentsék meg

saját életüket, és hagyják magára. A huszár hallani sem akart erről.

— Együtt éltünk, együtt halunk!

Paprika Jancsi komolyan hagyta rá, hogy legyen úgy! A baba nagyon fázott és remegve támaszkodott a huszár karjára. Később elgyengült és térdre esett. A vitéz melléje térdelt és testével védte az éles hófúvás ellen. Jancsi is nehéznek érezte már fejét s leült a hóba.

Sok idő mult el így, a hó már félig eltakarta a három barátot, Jancsinak már csak a piros sapkája látszott ki . . .

A baba sápadt mosollyal nézett barátjára, beszélni már nem tudott. A huszár kétségbeesetten tekintett végig a végtelen hósíkon, mely halottas lepelként borult a rónára.

Odafönn az égen az öreg Tél hajtotta jegesmedve nyáját, amint lomhán összetorlódtak, mérgesen csördített közéjük viharkarikásával, a fehér pelyhek csak úgy porzottak.

— Havazik — mondták az emberek.

Már virradni kezdett, a huszár nehéz pillákkal tekintett körül. Semmi segítség? E pillanatban zavaros hangokat hallott a távolból, a fehér síkon ugrándozó, fekete foltok közeledtek.

Varjuk voltak; egy lármás varjutársaság, mely kiáltozva és veszekedve indult zsákmány után. A szegény huszár szíve összeszorult: ha a vad martalócok észreveszik, el van veszve. Egy vén varju, kinek feje már kopaszodni kezdett, most meglátta a baba aranyhimzésű ruháját. Tolvaj szemei csillogtak a kapzsiságtól, s örömkrákogással esett neki . . .

Alig hogy rút csőre megérintette a babát, hatalmas

ütés koppant a fejére. A huszár fölemelt lándzsával állt előtte. A rabló visszaszökött, aztán széteresztett szárnyakkal csapott támadójára. Rekedt káromlására elősiettek cinkosai is, most az egész falka megrohanta a vitézt, aki testével védte a kiszenvedett babát.

Az egyenlőtlen harcnak csakhamar vége lett : egy csőrvágás elzsibbasztotta a hős karját, egy második halálosan érte homlokát . . . A huszár haldokolva esett a baba mellé.

A rablók éppen fosztogatásnak akartak látni, midőn közeledő lépteket hallottak, erre lomha szárnycsapásokkal föllendültek a ködös magasba . . .

Az úton egy asszony jött, a tejes asszony, aki a reggeli tejet vitte a házba. Az anyóka most lehajolt s csodálkozva tekintett a hóban fekvő bábukra, aztán fölszedegette őket, megtisztította a hótól és kötényébe rakta. Kissé távolabb ismét megállt s egy kis négerfiú eltört gipszszobrát emelte föl.

* * *

Linka és Tibor az asztalnál ültek és nyugodt lelkiismerettel aprították reggeli tejükbe a vajaskenyeret, midőn apa szigorú arccal lépett a szobába.

— Gyerekek, hol jártatok tegnap délután, mikor a mamával a néninél voltam ?

Linka és Tibor ijedten tekintettek össze.

— Csak az udvaron játszottunk egy kicsit . . . — mondta Tibor elvörösödve.

— A réten nem jártatok ?

A két testvér lesütötte szemeit, mindkettőnek szája sírásra állt.

Apa szigorúan mondta :

— Engedetlen, rossz gyermekek vagytok. Tilalmam ellenére kifutottatok a rétre, — a kis gipsznégert összetörtétek, — a játékszereiteket meg elszórtátok. A drága bábuk mind tönkrementek az éjjel a hóban. Ezért bűnhődni fogtok. Nem kaptok semmiféle játékszert mindaddig, mig be nem bizonyítottátok, hogy érdemesek vagytok rá. Úgy lesz !

Mikor apa kiment, Linka és Tibor keserves sírásra fakadtak. A mama vallatóra fogta őket, — beismerték, hogy jártak a réten, de a bábuikat nem hagyták ott, biztosan tudják, hogy nem hagyták ott . .

Mivel én nem hihetem, hogy egy gyermek saját anyja arcába hazudni tudjon, föl kell tennem, hogy igazat mondtak s hogy a bábuk csakugyan maguktól mentek a rétre, amint azt elmondtam.

Mit gondoltok, gyerekek ?

Bögöly három felesége.

A régi jó időkben, mikor a cigányok még széptornácú, cserepes házakban laktak, élt egy kondorhajú, füstösképű, fehérfogú cigánylegény, akinek Bögöly volt a neve. Ez a Bögöly cigány elment egyszer ürgét fogni. Tudjátok, gyerekek, hogyan fog ürgét a cigány ? Kimegy a rétre, magával visz egy vödör vizet és ha ürgelyukat lát, teli önti vízzel. Amint színültig van a lyuk, kimászik belőle az elázott ürge és a cigány könnyű szerrel elcsípi. Igy tett Bögöly is. A lyuk megtelt vízzel, az ürge haragos csicsergéssel kipattant a föld alól, a cigány pedig nagyhirtelen ráborította a süvegét, hogy elfogja.

— Megvagy, ürge koma ! — kiáltotta.

— Eressz, cigány, nem vagyok én ürge ! — visította egy vékony hang a süveg alól.

Bögöly vigyázva pislantott a kalapja alá és ekkor ámulva látta, hogy amit fogott, az valóban nem ürge, hanem araszny kis földi ember. Az emberke barna bundát viselt, azért is hasonlított némileg az ürgére.

— Mit adsz, ha eleresztelek ?

— Feleségül adom neked a Szikra leányomat és megtöltöm a vödrödet arannyal, — válaszolt a földi emberke.

— Áll az alku ! — kiáltotta Bögöly. — Lássuk az aranyat meg a kisasszonyt !

A földi emberke összeütötte parányi két tenyerét és ekkor a vödör hirtelen megtelt csillogó arannyal. A kis ember másodszor is tapsolt és ekkor egy gyönyörű szép, mosolygó hajadon szökött ki a föld alól. A leány piros selyem viganót viselt, a hosszú haja is vörös volt. Bögöly fölkapta a vödröt, kezén fogta Szikra kisasszonyt és széles jókedvében fütyürészve haza felé ment.

Otthon így szólt a feleségéhez :

— Én most megolvasom az aranyaimat, te asszony addig élessz tüzet és főzd meg az ebédemet.

— Kis tüzet élesszek vagy nagyot ? — kérdezte a menyecske.

— Nagy tüzet, mert máma lakodalom lesz, — parancsolta Bögöly.

Szikra kibontotta a vörös haját, meglengette a feje körül és ekkor egyszerre lobogó tűzláng csapott ki belőle. A cigány úgy megijedt ettől, hogy jajgatva ugrott ki az ajtón. A tűz azalatt belekapott a tetőbe és a ház egy szempillantás alatt hamuvá égett. Később visszajött Bögöly és kapirgálni kezdett a hamuban, hogy megkeresse a feleségét meg az aranyát, az asszonynak és a kincsnek azonban örökre nyoma veszett.

Bögöly cigány nagybúsan új házat épített magának a faluvégen, azután egy ócska kosarat vett a hátára és elment a tóba csíkhalat fogni. Fogott is valami halfélét, de amint belevetette a kosárba, a hal megszólalt és hápogó hangon beszélni kezdett.

— Eressz el, cigány, nem vagyok én csíkhal ! — hápogta.

Amint jobban szemügyre vette Bögöly, azt tapasztalta, hogy halfarkú kis vízi asszony.

— Mit adsz, ha eleresztelek ? — kérdezte a cigány.

— Feleségül adom neked Hullám leányomat és megtöltöm a kosaradat igazgyönggyel.

— A gyöngyeidet szívesen veszem, — mondta Bögöly, — de a leányodra gyanakszom. Nem-e nagyon forró ? Mert az első feleségem is majd hogy meg nem pörkölt.

— Ami azt illeti, nyugodt lehetsz, az én leányom inkább hideg, mintsem meleg, — válaszolt a vízi asszonyka.

— Akkor hát áll az alku ! — kiáltotta a cigány.

Az asszonyka egyet csapott a halfarkával és a cigány kosara megtelt mogyorónyi hófehér igazgyönggyel, azután még egyet csapott és a tóból egy gyönyörű szép, mosolygó leányzó lépett a partra. Zöld selyem viganót viselt, a hosszú haja pedig fekete volt. Bögöly vállára vette a kosarát és hazavitte a leányt.

Otthon a szoba padlójára öntötte a gyöngyöket és így szólt az új asszonyhoz :

— Én most megszámlálom a gyöngyszemeimet, te addig hozz friss vizet.

— Kevés vizet hozzak, vagy sokat ? — kérdezte Hullám.

— Sokat, mert igen kimelegedtem az első feleségem mellett.

A menyecske kibontotta sötét haját, meglengette a feje körül és ekkor hirtelen zuhogó patak áradt ki belőle. A víz elárasztotta a szobát és Bögöly ijedten ugrott ki az ablakon. Az udvart is elöntötte az árvíz és ha a cigány nagysebesen föl nem mászott volna a

kútgémre, még rosszabbul is járhatott volna. A kút tetején ülve nézte, mint dönti föl és söpri el új házát a víz. Mire elapadt az ár, Bögöly leereszkedett a kútgémről és kereste a feleségét. De bizony csak iszapot és kavicsot talált, az asszony és a kincs örökre eltünt.

Bögöly harmadszor is megépítette a házát, azután nyakába kanyarította a tarisznyáját és kiment az erdőbe madárfészket szedni. Egy korhadt bükkfa törzsén kerek odút látott.

— Ott harkályfészek van! — örvendezett a cigány. Óvatosan belenyúlt az odúba és érzett is valami elevent, amint azonban megfogta, csipogó hangú beszéd ütötte meg a fülét.

— Eressz, cigány, nem vagyok én madár!

Nem is volt madár, hanem tollas emberke, akkora, mint a harkály.

— Mit adsz, ha eleresztelek? — kérdezte Bögöly.

— Neked adom a Szellő leányomat, a tarisznyádat pedig megtöltöm diónyi gyémántokkal.

— Gyanakszom a lyányodra, — mondta a cigány, — nem-e nagyon forró, nem-e nagyon hideg?

— Ami azt illeti, nyugodt lehetsz, az én lyányom se hideg, se meleg, — nyugtatta meg a tollas ember.

— Akkor áll az alku!

A tollas emberke kettőt csapott a szárnyával, ekkor megtelt Bögöly tarisznyája diónyi gyémántokkal, a levegőből pedig gyönyörű szép, mosolygó hajadon ereszkedett alá. Égszínkék selyem szoknyát viselt, a szeme úgy ragyogott, mint a drágakő, a hosszú haja pedig ezüstszürke volt. A cigány igen megörült az alkunak és hazavitte Szellőt.

— Én most megszámlálom a gyémántjaimat, te

asszony, addig szárítsd meg a ruhámat, — mondta otthon Bögöly.

— Kicsit szárítsam meg, vagy nagyon ? — kérdezte mosolyogva Szellő.

— Nagyon meg kell szárítani, mert a második feleségem igen eláztatta.

A menyecske kibontotta és meglengette a szőke haját és ekkor egyszerre olyan rettenetes szélvész kerekedett, hogy elhordta az egész házat, akár a papírsárkányt. A cigányt is elhordta volna, ha röptében meg nem kapaszkodik egy nagy eperfán, melyen azután kalimpáló lábakkal függve maradt. Az eperfa tetejéről látta, hogy a gyémántjai csillogó szikraesőként röpködnek és tűnnek el a levegőben, a felesége pedig lobogó hajjal vitorlázik a felhők között. Nem is látta többet sem az asszonyt, sem a drágaköveit.

Bögöly cigány azután nem házasodott meg többet és nem is épített házat. Azt mondta, hogy nem érdemes, mert ha le nem ég a ház, akkor vagy elmossa az árvíz, vagy elhordja a szél. A többi cigány is okult a Bögöly kárán, ők sem építenek rendes házat, hanem nyáron sátorban, télen pedig kis vityillóban laknak.

A régi ház pincéje.

Egy felvidéki kis bányavárosban, közel a lengyel határhoz, élt egy Mihálka nevű ember. Mihálka írnok volt a városházán. Szorgalmas és rendes életű tisztviselőnek ismerte mindenki. Magányos ember volt, nem volt sem felesége, sem hozzátartozója, és ha elvégezte a hivatalos dolgát, akkor hazament, elővette a lombfűrészét és dolgozott. Vékony fából szép képkereteket, kosárkákat, óratartókat fűrészelt ki. A szobája már teli volt ilyenféle holmival.

Történt egyszer, hogy egy öreg asszonyság halt meg a városban. Az asszonyság keresztanyja volt Mihálkának. Élete utolsó éveiben süket volt szegény és nem érintkezett senkivel; a halála után azonban Mihálkának hagyta házát, meg a megtakarított pénzét. Az írnok egyszerre vagyonos ember és háziúr lett.

A ház, melyet Mihálka örökölt, olyan volt, mint a város legtöbb háza. Csupa kicsi, egyemeletes, ódon házikó áll ott a piacon, a templom körül. Némelyik háromszáz esztendővel ezelőtt épült, némelyik még régebben. Az ablakukon cifra vasrács van, a faluk fekete a vénségtől, a bolthajtásos folyosóik olyan homályosak, mint a pincegádor, a nyirkos, zegzugos udvarukba sohasem süt a napfény.

Első éjszakán, melyet Mihálka a házban töltött, nem igen tudott aludni. Itt minden olyan ünnepélyes és komor volt. Keresztanyjának öblös szekrénye és nagy karosszéke szinte haragosan néztek reá, az oszlopos óra pedig mérgesen ketyegett, mintha azt akarta volna mondani:

— Mit keres itt ez a kopott írnok?

Másnap reggel alaposan végignézte az egész házat, hogy megbarátkozzék vele. Fölmászott a padlásra is, és lámpással a kezében lement a pincébe is. A pince teli volt régi hordókkal, azokat Mihálka sorra kopogtatta, de bizony egyikben sem volt bor.

Mialatt a pincében ődöngött, valami távoli neszt hallott. Fülelni kezdett és valahonnan a vastag bolthajtások mögül muzsikaszó, meg rekedt ének szűrődött a fülébe.

— Úgy látszik, a szomszéd pincéjében mulatság van, — mondta magában az írnok.

Egypár nappal később Mihálka megint lement a pincéjébe. Úgy emlékezett, hogy egy dézsát látott lenn, azt akarta felhozni. Ekkor megint muzsikát hallott odalenn. Este véletlenül összetalálkozott a szomszédjával és szóba hozta előtte a dolgot.

— Szomszéduram pincéjében ugyancsak vígan vannak! — mondta.

Nagy meglepetésére a szomszéd így válaszolt:

— Az én házam alatt nincs is pince. Az egész utcában csak egyetlenegy pince van, az öné.

Mihálka nagyon elcsodálkozott ezen. Akkor hát hol szól a zene meg az ének? Mert mindig szól. Éjjel, nappal, reggel és este, valahányszor csak lemegy a pincébe, mindig hallja a távoli mulatság zaját. Különös a dolog-

ban az, hogy egyre ugyanazt a nótát húzzák az ismeretlen mulatozók.

Az írnokot nagyon fölizgatta ez a tapasztalás. Egy nap fölkereste az öreg plébánost, akivel jó barátságban élt és elmondta neki a dolgot. A pap nem igen akart hinni a szavainak. Hogy meggyőződjék az igazságról, azonnal fölkerekedett Mihálkával és lement vele a pincébe. Most már ő is hallotta a földalatti muzsikát és éneket. Persze ő sem tudta magyarázatát adni a dolognak.

Közbe egy hónap is eltelt. Az öreg plébános, akinek kíváncsiságát ugyancsak fölizgatta a titokzatos eset, sűrűn látogatott el Mihálkához. Valahányszor együtt lementek a pincébe, mindig hallották a zenét. Legtisztábban akkor hallották, ha a pince legvégére mentek és a fülüket a falhoz szorították. Akkor kivehették, hogy a falon túl egy síp meg egy hegedű játszik. Egy vastaghangú ember szakadatlanul énekel a zenéhez. Olykor, szabályos időközökben, belevág egy vékonyabb férfihang is.

Lámpafény mellett megvizsgálták a fekete falat és egy régi ajtó kőkeretét fedezték föl rajta. Az ajtó el volt falazva. Nagyon régen falazhatták el, mert a téglák már megfeketedtek a kortól és a réseik között penész meg pincegomba sarjadzott.

— Ha ezt az elfalazott ajtót kibontanók, akkor megismernők a titok nyitját, — mondta a plébános.

A két férfi elhatározta, hogy áttörik a téglafalat. Abban állapodtak meg, hogy nem avatnak be a dologba idegen embert, hanem maguk végzik a munkát. Egy nap le is mentek a pincébe, csákánnyal és feszítővassal fölszerelve. A pap az óvatosság kedvéért egy szent könyvet és szentelt vizet is hozott magával. Magukra zárták a

pinceajtót, a plébános a lámpást tartotta, Mihálka pedig kezébe vette a csákányt.

Hosszú és fárasztó munka után az írnoknak sikerült néhány téglát kifeszítenie a falból. Nagy, fekete lyuk támadt a falon és mikor odatartották a fülüket, most már sokkal tisztábban hallhatták a titokzatos mulatók duhaj lármáját. Mihálka a feszítővassal kezdte mélyíteni a lyukat. Jóideig dolgozott. A vasrúd egyszerre keresztül szaladt a falon. Keskeny rés támadt a téglák között. Ugyanakkor a lámpás hirtelen kialudt a pap kezében és a két férfi sötétségben maradt.

Eleinte nagyon megijedtek, de aztán megfogták egymás kezét és a falhoz közeledvén, benéztek a résen, melyből piros tűzfény csapott a szemükbe és hangos lárma hangzott feléjük. Különös dolgot láttak. A falon túl még egy pince volt. A pincét égő fáklya világította meg. Két éneklő férfi ült egy kupákkal megrakott, fölborított hordó mellett és két szál cigány hegedült nekik. A férfiak fölváltva énekeltek és ittak, a cigány pedig mindig ugyanazt a nótát húzta, melyet Mihálka egy hónap óta már annyiszor hallott.

A mulató férfiak közül az egyik ősz volt, a másik javakorbeli férfinak látszott. Mind a kettő félelmetes külsejű ember volt. Katonáknak látszottak, de olyan ruha volt rajtuk, aminőt ma már nem viselnek semmiféle hadseregben. Sastollas, prémes süveget viseltek. hosszú hajuk a vállukra hullott, piros dolmányuk fölé farkasbőrt kapcsoltak. Az öregebbik, akinek hosszú, ősz bajúsza a füléig ért, ordítozva énekelt és a csákányával hadonászott. A másik füstölgő pipát tartott a kezében. Különös volt, hogy úgy a mulatozó katonák, mint a muzsikáló cigányok arca viaszfehér volt, mint

a halotté. A plébános és Mihálka később egy ötödik embert is láttak a pincében. Szakasztott olyan egyenruhát viselt, mint a másik kettő, de jóval fiatalabbnak látszott náluk. Szép, sápadt arcú ifjú volt. Ő nem ivott, nem is énekelt, hanem haragos türelmetlenséggel járt föl-alá a hordók között. Olykor meg-megállott a mulatók előtt és rájuk szólt :

— Gyerünk már, hajnalra Munkácsban kell lennünk !

A másik kettő ilyenkor összekoccintotta a boros kupáját és ordítozva énekelt. A sápadt ifjú pedig szomorúan és türelmetlenül folytatta sétáját a hordók között.

— Miféle emberek lehetnek ezek ? — kérdezte a falon túl suttogó hangon Mihálka.

— Nem tudom, de úgy látom, hogy nem jó emberek, — válaszolt ugyancsak suttogva a pap.

— Mit csináljunk most már ? — kérdezte tovább az írnok.

— Majd szólunk hozzájuk . . .

A plébános átkiáltott a pincébe :

— Jó napot kívánok, tisztelt és kedves uraim !

Azok odaát ügyet sem vetettek rá, hanem folytatták a mulatságot.

— Hahó, katona uraim ! — kurjantotta most már nekibátorodván Mihálka is.

Ő sem kapott választ. Fölváltva, majd együttesen kiáltoztak a lyukba, de a mulatók nem vettek róluk tudomást. Végül már be is rekedtek mind a ketten.

— Ez nem igaz dolog, — mondta a plébános.

— Mit csináljunk most már ? — kérdezte újból az írnok.

— Kitágítjuk a rést annyira, hogy átmászhassunk rajta, — mondta a plébános.

Mihálka nagyon megszeppent.

— Azok gonosz lelkek, — suttogta. — Hátha széttének dühükben, hogy megzavarjuk istentelen mulatságukat ?

— Attól ne féljünk, — válaszolt a plébános. — Az Úr nevével köszöntjük őket és akkor nincs fölöttünk hatalmuk.

Az írnok kénytelen-kelletlen dolognak látott. Most már gyorsabban haladt a munka. Egy rövid óra mulva akkora lyuk volt, hogy egy ember átbujhatott rajta.

A plébános kezébe vette a szent könyvet és a szenteltvíz-tartót és átmászott a résen.

— Dicsértessék a Jézus Krisztus ! — mondta.

A mulatók nem válaszoltak, rá sem pillantottak, hanem tovább ordítoztak, a cigány pedig dühösen fújta a nótájukat. Az ifjú katona azonban, aki egész idő alatt a hordók között barangolt, most odalépett a pap elé. Hófehér arcából két végtelenül szomorú és ködös tekintetű szem tekintett a plébánosra.

A pap bátor aggastyán volt, de ettől a tekintettől mégis megborzongott.

— Gyerünk már, hajnalra Munkácson kell lennünk ! — mondta panaszos és rimánkodó hangon az ifjú.

A pap összeszedte minden bátorságát.

— Az élő Istenre kérdem, vitéz uram, mondja meg, mi dolga Munkácson ?

Az ifjú katona mereven és értelmetlenül bámult rá. Szép, halovány arca fájdalmasan eltorzult, mintha szenvedést okozna neki a gondolkodás.

— A fejedelem parancsolta . . . A fejedelem vár . . . — hebegte szomorúan.

— Isten nevében kérdem, miféle fejedelemről beszél, vitéz uram ? — kérdezte fölemelt hangon a pap.

Az ifjú gyötrelmes erőlködés közepett mozgatta a száját. Végül mégis megszólalt :

— A mi urunk, a mi fejedelmünk . . . Rákóczy . . .

Azzal hátat fordított a plébánosnak és támolygó léptekkel folytatta nyugtalan bolyongását. A pap ekkor elővette szent könyvét és hangos szóval egy imádságot kezdett olvasni, mely alkalmas a gonosz szellemek megfékezésére. Az imádságnak azonban nem lett foganatja. És bár szentelt vizet is hintett a mulatókra, azok azért csak tovább ittak és üvöltöztek. Éppen csak az arcuk torzult el egy kissé, mikor rájuk hullott a szenteltvíz.

A pap végül belátta, hogy nem bír a duhaj kísértetekkel és visszamászott Mihálkához. Barátját a földön elnyúlva találta. Az írnok elájult nagy félelmében. Miután a főtisztelendő nagynehezen magához térítette, kivezette a friss levegőre. Ott leültek a csöndes ház udvarán és beszélgetni kezdtek :

— Én most már sejtem, hogy mifélék azok a boldogtalanok odalenn, — mondta halkan a plébános. — Kétszáz esztendővel ezelőtt Rákóczy katonái voltak . . Mikor a fejedelem már belefáradt a harcba, melyet a balszerencse ellen viselt, Lengyelországba vonult . . . Akkor valami fontos paranccsal Munkács várába küldte három katonáját . . . Azok azonban, mint afféle kuruc korhelyek, megfeledkeztek a kötelességükről és ivásnak adták magukat . . . Nagy bűnt követhettek el a fejedelem ellen, mert a büntetésük is nagy . . . Közel

kétszáz esztendeje, hogy szakadatlanul folytatniok kell korhelykedésüket . . .

— De hogyan kerültek a pincébe ? — kérdezte az írnok.

— Nem tudom, de úgy sejtem, hogy az kétszáz esztendővel ezelőtt valami csapszék pincéje lehetett . . Valószínűnek tartom, hogy egyik kuruc vezér büntetésül falaztatta be őket . . . Azokban a vad időkben sok ilyen dolog esett . . .

Az írnok és a pap abban állapodtak meg, hogy tovább is titokban tartják a dolgot. Nem tanácsos az ilyet a piacra vinni. Majd keresnek rá módot, hogy fölszabadítsák a boldogtalanokat a szörnyű átok alól.

A plébános meg is próbált sok mindenfélét. Imákat mondott a pincében, megáldotta és megfüstölte a kurucokat, csodatevő szent ereklyéket vitt le nekik. De bizony azok tovább ittak és ordítoztak. Most, hogy a fal át volt törve, csöndes éjszakákon a házba is fölhallatszott duhaj lármájuk és az írnok nem is mert többet a lakásban aludni, hanem a plébánián töltötte az éjjeleket.

Végre egy szerencsés gondolata támadt a papnak. Bűnbocsánatot csak ő tudna adni a katonáknak, aki ellen oly nagyot vétkeztek : Rákóczy fejedelem. A fejedelem hamvait akkor már hazahozták Törökországból és a kassai nagytemplom kriptájában tették nyugalomra. A plébános tehát vett egy fekete selyemkendőt, azt az oltárra tette és misét mondott fölötte. Másnap elküldte a kendőt Kassára egy pap barátjának. A kendő huszonnégy óráig feküdt a fejedelem koporsóján, azután visszaküldték a plébánosnak.

Az öreg pap ezzel a kendővel a kezében lement

a pincébe. A kisérteties kurucok akkor is ittak és daloltak. A plébános bátran hozzájuk lépett és meglobogtatta a kendőt. Ekkor hirtelen elhallgatott az ének és a zene, a fáklya elaludt és a pincében mély sötétség támadt. A vak sötétségben valami kínos sóhajtozás hallatszott, majd mély csöndesség lett.

A plébános hívására elősietett Mihálka, égő lámpással a kezében. A két jóbarát meglepetve tekintett körül. Kurucoknak, cigányoknak sehol semmi nyomuk. A hordók is eltüntek. Egy dohosszagú, düledező pincében találták magukat, melynek talaját korhadt fadarabok, rongyok és megsárgult csontok borították. Néhány rozsdás kardpengét is találtak a hulladék között.

E naptól fogva Mihálka nyugodtan élhetett a régi házában. Senki sem zavarta többé álmát.

A majom.

Lakott Budapesten egy özvegy asszony, annak volt egy Gyurka nevü kis fia. Az özvegy asszony egyszer húsz fillért adott a fiának és elküldte a boltba, hogy hozzon sajtot. Gyurka a boltba ment. Útközben a pénzzel labdázott, földobta a levegőbe és elkapta megint. A húszfilléres azonban egyszerre leesett a földre, tovább gurult a kövezeten és eltünt az utcai csatorna rostélyában. A fiú ekkor nagyon megijedt és elkezdett keservesen sírni.

Arra jött a rendőr.

— Miért sírsz ? — kérdezte Gyurkától.

A fiú elpanaszolta, hogy a húsz fillérje beleesett a csatornába.

— Ha nagyobb bajod nincs, azon még segíthetünk — mondta a rendőr.

Azzal kézen fogta Gyurkát és magával vitte. Jó sokáig mentek együtt, girbe-görbe utcákon át, végül beléptek egy ócska nagy ház kapuján. A homályos nagy udvar teli volt ládákkal meg hordókkal. Az udvar végében volt egy vasajtó. A rendőr kinyitotta az ajtót és így szólt a kisfiúhoz :

— Ebben a raktárban megvan minden, amit az emberek elveszítenek. Egy vak öreg ember őrzi a holmit ; ő majd visszaadja neked a húsz filléredet.

A rendőr elment, Gyurka pedig belépett a rak-

tárba. Nagyon hosszú, homályos terembe jutott. A terem famennyezetét fekete gerendák támogatták. A kopott fal mellett garmadaszámra hevert a sok elveszett holmi. Esernyők, botok, kabátok, melyeket az emberek elhagytak valahol. Kalapok, amelyeket elhordott a szél. Hosszú polcokon ékszerek és órák hevertek. Mindegyikre cédula volt ragasztva, azon rajta volt a tulajdonos neve.

Gyurka egy eleven lelket sem talált az első teremben és belépett a másodikba. Ott sok elveszett kutya és macska volt, sőt egy-két ló is volt ott. A terem végében néhány elveszett kis gyerek ült együtt. Mindegyiknek cédula volt a nyakán, az édesanyja nevével. Csendesen csücsültek és a nagy szemükkel komolyan néztek Gyurkára.

A harmadik teremben együtt volt minden játékszer, amelyet a budapesti gyerekek elszórtak. Rengeteg sok labda, papírsárkány, trombita és bábú. Gyurka kíváncsian nézte a kívánatos holmit. Egy arasznyi kis kóc-majom nagyon megtetszett neki. A kóc-majom mozgatni tudta a négy kezét, a szeme vörös volt, a fogát meg furcsán vicsorgatta. Egy cédula volt a majom nyakán, azon rajta volt a gazdája neve: Faragó Palkó. Miközben a kóc-majmot nézte, köhögést hallott a sarokból. Egy kis vaskályha mellett nagyszakállú öreg ember ült. A szemén zöld ernyő volt. Erősen pipázott és kék füstkarikákat bocsátott a levegőbe.

A kis fiú hozzáment, illedelmesen megemelte a sapkáját és azt mondta, hogy az elveszett húsz fillérjéért jött.

— Eredj a negyedik szobába és keresd meg, — mondta az öreg.

A negyedik teremben őrizték az elveszett pénzt. Hosszú asztalokon cseréptányérok állottak, egyik tányérban bankópénz volt, a másikban arany, a harmadikban ezüst. Gyurka végül megtalálta a maga húsz fillérjét. Egy cédula volt a tányéron ilyen fölírással: «A Gyurka húsz fillérje.»

— Megtaláltad? — kérdezte az öreg ember.

— Megtaláltam, bácsi — válaszolt Gyurka.

— Vidd magaddal és eredj a boltba sajtot venni.

Gyurka megköszönte az öreg szívességét és kifelé indult. Amikor a kis kóc-majomhoz ért, megállott egy pillanatra.

— Jó volna, ha az a majom az enyém volna, — gondolta magában. — El is vihetném magammal. Faragó Palkó talán nem is gondol vele többet, az öreg pedig nem lát semmit . . .

Visszatekintett az öregre. Az békén pipázgatott a homályos sarokban. Gyurka ekkor lábujjhegyen odalopódzott a polchoz, a kabátja alá gyűrte a kis majmot és dobogó szívvel kiosont a raktárból . . .

Otthon azt hazudta édesanyjának, hogy a majmot az utcán találta. Vacsoráig jóízüen eljátszadozott vele, azután maga mellé vette az ágyába és elaludt.

Reggelre kelve furcsa meglepetésben volt része. A majom, amely tegnap még csak egy arasznyi volt, megnőtt két arasznyira. Gyurka igen megszeppent. Sohasem hallotta még, hogy a kóc-majmok nőni szoktak.

Iskolába kellett mennie és amikor este megint előkereste a majmot, hogy mulasson vele, rémülten tántorodott vissza. A majom most már akkora volt, mint egy kis gyerek. Gyurka remegő kézzel fogta meg

a különös játékszert és bevitte a sötét kamrába, hogy meg ne lássa az édesanyja.

A sötét kamarában különféle ócska holmit tartottak és édesanyja csak ritkán nyitott be oda. A fiú begyömöszölte a majmot a szekrény mögé és még le is takarta régi újságlapokkal. Most már nem akart vele többet játszani.

Vacsorára alig evett valamit és amikor ágyba fektették, jó ideig nem jött álom a szemére. Azon gondolkozott, hogyan szabadulhatna a majomtól. Úgy gondolta, hogy legjobb lesz, ha másnap titokban kiviszi a házból és kilöki az utcára.

Másnap alig tudta megvárni, hogy vége legyen az iskolának. Az édesanyja nem volt otthon és ő egyedül volt a lakásban. Dobogó szívvel ment a sötét kamrához, kinyitotta az ajtót és óvatosan bedugta a fejét.

Rettenetes dolgot látott! A kóc-majom kinőtt a szekrény mögül. Akkora volt, mint egy felnőtt ember. A feje kinézett a szekrény teteje fölött, a két vörös szeme alattomosan tekintett Gyurkára, a nagy szája pedig gonoszul vigyorgott.

Harmadnapra Gyurka nem is mert benézni a kamrába. Negyednapra azonban beküldte az édesanyja. — Eredj be, Gyurka és hozd ki a régi fehér skatulyát, szükségem van rá.

A szörnyeteg megint óriásit nőtt. Most már olyan hosszú volt a két szőrös karja, hogy átfogta velük az egész szekrényt. A fogát vicsorgatva szorongott a fal mellett, a szeme pedig vörös tűzfényben ragyogott.

Gyurka nem mert szólni a majomról. Mivel azonban nagyon sápadt volt és a foga is vacogott a félelemtől, az édesanyja azt hitte, hogy beteg és ágyba fektette.

Egy hét telt el. A majom napról-napra nőtt. A hét végén már akkorára duzzadt, hogy betöltötte az egész kamrát. Tányérszemű, hordónyi fejét szőrös mellére hajtva, kuporodott a homályban és óriás keze elért már a kamra ajtajáig.

Gyurka pedig a félelemtől betegen ült a külső szobában és egyre azon gondolkozott, hogy mi lesz majd, ha édesanyja egy nap be talál nyitni a kamrába és megtudja szörnyű titkát. Szólni azonban most sem mert.

Egy nap, mikor hazajött az iskolából, egy kis fiút látott az utcán, aki egy pajtása után szaladt és a nevét kiáltotta.

— Faragó Palkó, várj meg! — kiáltotta.

Faragó Palkó? Hiszen az a kóc-majom kis gazdájának a neve! — gondolta Gyurka.

A fiúk után sietett és hamar utolérte őket.

— Melyikteket hívják Faragó Palkónak? — kérdezte.

— Engem! — válaszolt egy szőkefejű gyerek.

— Nem vesztettél el egy kóc-majmot? — kérdezte tovább Gyurka.

A szőkefejű gyerek szeme egyszerre fölragyogott.

— De igen, két héttel ezelőtt! Nagyon szép kis majom volt . . . Te talán megtaláltad?

— Megtaláltam és ha velem jössz, visszaadom neked.

Gyurka elvitte a szőkefejűt az édesanyja lakására.

— Abban a szobában van! — mondta a kamra ajtajára mutatva.

— Hát hozd ki! — biztatta a szőkefejű.

Gyurka félve kinyitotta az ajtót. A szörnyeteget ezúttal nem látta. A kamra üres volt. Óvatosan ment

a sarokba. A szekrény mögött egy csomó ujságpapirost talált. Fölemelte és alatta ott feküdt a kis kóc-majom. Megint csak egy arasznyi hosszú volt.

Gyurka odaadta a kis gazdájának. Az elkiáltotta magát nagy örömében.

— Köszönöm, pajtás ! — mondta.

Azzal kezet fogott Gyurkával és elszaladt a kócmajommal a hóna alatt.

Gyurka édesanyja estefelé jött csak haza. Mikor meglátta a fiát, megsímogatta arcát és mosolyogva mondta :

— Úgy látom, nincs már semmi bajod ? Pedig már féltettelek, hogy beteg leszel !

A lantos házassága.

Volt egyszer egy szegény királyleány. Édesanyja talán soha nem is volt, királyapja pedig meghalt, amikor a királyleány még kurta szoknyában járt. Az új király, akit megkoronáztak, haragos ember volt és kikergette a kis árvát a várkastélyából, hogy menjen Isten hírével. Semmit se adott neki az apai jussából, csak egy ócska aranykoronát, mivelhogy egy királyleány még se lehet el aranykorona nélkül.

Az árva királyleány elvonult a kék hegyekbe és ott koldulással tengette életét. A skárlát ruhácskája hamarosan elrongyolódott, mezitláb járt, csak a fején levő aranykorona mutatta, hogy igazi királyleány. Irgalmas szívű parasztemberek hol egy darabka kenyeret, hol egy krajcárkát adtak neki, abból élt.

Amikor már nagy leány volt, egyszer az erdőbe ment epret szedni. Amint szedegeti az epret, lódobogást hall. Fehér paripán egy kóborló lantos jött arra. A vállán a hegedűje függött, amelynek három aranyhúrja volt.

A lantos és a szegény királyleány egymásra tekintettek és ekkor magától megzengett a szíjon függő hegedű, a szegény királyleány szíve pedig erősen elkezdett dobogni. A fiú megállította fehér paripáját és szó nélkül a szegény királyleány felé nyujtotta a kezét.

Az pedig szó nélkül odanyujtotta neki mind a két kezét. Most már kettesbe folytatták útjukat.

Mikor bealkonyodott, a szegény királyleány így szólt a lantoshoz : — Fázom !

A fiú megpengette a hegedűjét és — csudák csudája ! — egyszerre egy réztetejű, kőfalu szép kastély állott előttük a rengetegben. Beléptek a kastély kapuján és száz viaszgyertya fénye mellett végigmentek a széles márványlépcsőn, majd egy aranykárpitos terembe léptek.

— Éhes vagyok ! — mondta ekkor a szegény királyleány.

A lantos újból megpengette a hegedűjét és ekkor bíborszőnyeges nagy asztal állott előttük, mely teli volt aranytálakkal és kristályüvegekkel. Az asztal körül skárlátruhás asztalnokok és szerecsen szolgák állottak.

A szegény királyleány ekkor a tükörbe nézett és amikor észrevette, hogy a ruhája rongyos, a lába pedig mezítelen, elpirult és azt mondta :

— Szégyellem magamat !

A hegedű újból megszólalt és a szegény királyleány azon vette észre magát, hogy arannyal és igazgyönggyel kivarrt fejedelmi köntös ömlik végig a termetén, a lábát pedig aranypapucs borítja. Belenézett a nagy kristálytükörbe és ekkor újra elpirult, de most már örömében, hogy olyan tündérszépnek látta magát. Majd asztalhoz ültek.

— Álmos vagyok ! — mondta később a szegény királyleány.

Megint megszólalt a hegedű és ekkor széles selyemnyoszolya állott előttük. A nyoszolyának olyan volt a formája, mint egy óriás aranykagylónak, a teteje sátor

volt, amelynek selymébe drágakövekkel volt kihimezve a hold, a csillagsereg és az éjszakának minden csudája.

A szegény királyleány ekkor lefeküdt és napkeltéig édesen aludt.

Amikor reggel fölébredt, nyoma se volt a kastélynak és minden pompájának. Ott feküdtek ketten egy öreg bükkfa tövében a puha mohában. A fejük fölött sárga rigó rikoltott. A szegény királyleány megdörzsölte a szemét és amint végigtekintett magán, észrevette, hogy megint rongyos ruhában van és mezítláb.

Egész nap tovább bolyongtak az erdőben, alkonyatkor azonban a lantos megpengette a hegedűjét és ekkor megint márványpalotában laktak, aranytálakból lakomáztak, selyemágyban háltak.

A harmadik nap a királyleány így szólt urához :

— Olyan kastély kell nekem, amely nemcsak addig áll, amíg szól a hegedűd, hanem amelyben télen-nyáron lakhatom. Mert én királyleány vagyok ! És ha nem teszed meg, amit akarok, akkor itt hagylak és visszamegyek a kék hegyekbe.

A lantos ekkor elment a városba. Ott leült a piacon, a földre tette a sapkáját és játszani kezdett a hegedűjén. A gazdag emberek megállottak körülötte és mivel a dala a szívükbe vette magát, aranyat dobtak a sapkájába. Amikor a dal véget ért, elpattant a hegedű egyik aranyhúrja. A lantos összeszedte a pénzt, kőházat vett érte és bevezette oda a szegény királyleányt.

Egy ideig csak megvoltak, egyszerre azonban így szólt a szegény királyleány :

— Mi haszna a szép kőháznak, ha rongyos ruhában kell járnom ? Szerezz nekem selyemruhát, különben itt hagylak, mert én igazi királyleány vagyok !

A lantos megint elment a városba, pénzt szerzett és gyöngyös selyemruhát vett a szegény királyleánynak. Ezúttal megint elpattant a hegedűjén egy aranyhúr.

Nemsokára így szólt a szegény királyleány :

— Mi haszna a szép házamnak és a selyemruhámnak, ha mezítláb kell járnom ? Szerezz nekem aranypapucsot, különben itt hagylak !

A lantos elhozta az aranypapucsot is és ezúttal elszakadt hegedűjén az utolsó aranyhúr.

Nemsokára megint volt valami kívánsága a szegény királyleánynak : arany nyoszolyát akart az ágyasházába, ezüsttálakat az ebédlőjébe, szolgákat a cselédházba.

A lantos ekkor három rézhúrt feszített a hegedűjére és megint elment a városba. A gazdag emberek ott örömmel fogadták és azt mondták : Ihol ni, az aranyhúros lantos !

A rézhúrjai azonban olyan förtelmesen szóltak, hogy az emberek kacagni és gúnyolódni kezdtek. Csalónak nevezték és a lantosnak üres zsebbel, szégyenszemre kellett megfutamodnia.

Amikor a szegény királyleány megtudta, hogy az ura nem hozott neki semmit, sírva fakadt és napestig egyre folytak a könnyei. A lantos meg akarta vígasztalni és elővette a hegedűjét, a szegény királyleány azonban azt mondta neki :

— Hagyd abba, a dalod bántja a fülemet !

A lantos ekkor elsápadt, de nem szólt semmit, hanem kiment az erdőbe. Ott egy sziklán összezúzta a hegedűt. Azután eltűnt a sűrű bozótban és soha senki nem látta többet. A királyleány pedig nagy szegénységben élt tovább és a könnyei sohasem szűntek meg folyni.

Anima.

I.

Hajdanában, a nemzeti királyok korában élt nemes Bártfa városában egy nagyszakállú toronyőr, valami Noé nevezetű ember. Noé apa fönn tanyázott az emberek feje fölött, a bártfai nagytemplom tornyában. A szűk szállása fölött volt a harangház, telve nagy és kicsi harangokkal. Ha istentiszteletre kellett szólítani az embereket, akkor Noé megkongatta a nagyharangot. Ha valamelyik bártfai keresztény lélek a halállal vívódott, akkor megszólaltatta a panaszosan vinnyogó lélekharangot. Ha ellenség lopódzott a várkapu felé, vagy éjjeli tűz csapott föl a házsoron, akkor félreverte a haragosan zúgó lármaharangot. Ünnepnapokon megszólaltatta összes harangjait és akkor az ércszavú, hatalmas kórus megremegtette a torony kőfalait.

A nagyszakállú Noénak az volt a híre, hogy büszke ember és magasan hordja az orrát. Ő közelről látta az égen vonuló fellegeket és azért nem igen kívánkozott le a város poros utcáira. A torony erkélyéről olyan kicsinyeknek látta a lenn nyüzsgő embereket, akár a hangyákat és azért bizony lenézte némileg még a város hatalmas polgármesterét is. És mivel megszokta a harangok zúgó szavát, nem szívesen hallgatta az emberek

hiábavaló fecsegését. Való igaz, hogy évek óta már senki sem hallotta Noé hangját és azért a bártfaiak közül némelyek azt állították, hogy az öreg végképpen elfelejtette az emberi beszédet. Habár szűkszavú, büszke öreg is volt Noé, azért mégis jószívű ember volt.

Történt egyszer, éppen Szilveszter éjszakáján, hogy Noé apa egy elhagyott kis gyereket talált a torony tövében. Valami lelketlen ember tehette ki a kis árvát a havas éjszakába. Hogy ki gyermeke volt, az sohasem tudódott ki. Szőkehajú, feketeszemű kisleány volt. Meg se nyikkant, amikor Noé a karjára vette, csak komolyan tekintett rá fekete nagy szemével. A hallgatagságával nagyon megnyerte a toronyőr szívét. Ő sem igen szaporította hát a szót, hanem fölvitte magával a toronyba és ott fölnevelte, mintha tulajdon gyermeke volna. Mivel nem tudta, hogyan szólítsa a kis leányt, egyik ezüstszavú harangja után Animá-nak nevezte. Mert minden harangnak neve van és a név cifra betűkkel van kiöntve a harang szegélyén.

A sápadt, hallgatag és különös tekintetű gyermekből idővel szép nagyleány lett. Ha Noé apát büszkének mondották a bártfaiak, Animát már éppenséggel gőgösnek találhatták. Gyerekkorában sohasem játszott más gyermekekkel, csak a toronyi fecskékkel és a vércsékkel. Leánykorában sem pajtáskodott senkivel és a felhők vonulásaiban nagyobb gyönyörűsége telt, mint a farsangi menetekben. A vasárnapi muzsikára ügyet sem vetett, ha azonban megkondult a bártfai nagyharang, akkor boldog tűzben lángolt a szeme. Neki az ünnepi harangzúgás volt a legkedvesebb zenéje.

A bártfai legényeknek, akik vasárnaponként a templomban látták Animát, ugyancsak megtetszett a

szép és kevély leányzó. Beszédbe azonban egyikük sem ereszkedhetett vele, mert Anima, ha meg is szólította valaki a fiatalok közül, némán végigmérte a vakmerőt, aztán kecses méltósággal, mint a sértett királyné, fölvonult a tornyába. Legjobban megtetszett egy Kender Mátyás nevű csizmadialegénynek. Ez a Kender Mátyás, bár ifjú ember volt még, büszkesége volt a bártfai csizmadia-céhnek és amikor a sárosi főispán kordováncsizmát rendelt a városban, a bölcs atyamester Mátyással szabatta a csizmát. Mátyás jókedvű, nótás legény volt mindaddig, amíg meg nem látta elsőízben Animát. Ettől a naptól fogva azonban szomorú és álmodozó ember lett belőle. Vasárnaponként, míg a többi legények a korcsmában poharaztak, ő kiállott a városháza elé, szemben a nagytemplommal és addig nézte a tornyot, amíg bele nem merevedett a nyaka csigolyája.

Addig töprenkedett, okoskodott magában a legény, amíg egy szép ünnepnapon nagy dologra nem határozta magát. Délben magára vette ezüstgombos dolmányát meg hatráncos csizmáját és szegfűvirágbokrétával a kezében fölmerészkedett a toronyba. Azzal ment föl, hogy feleségül kéri Animát.

Egy életem, egy halálom! — gondolta magában. — Ha hozzám jön, akkor meghalok nagy örömömben. Ha nem lesz az enyém, akkor megöl a bánat.

Elkeseredett bátorsággal indult neki a meredek csigalépcsőnek. Amikor azonban odafenn, a hatalmas öblű harangok alatt szembe találta magát a leánnyal, egyszerre inába szállott minden bátorsága és reszketni kezdett, akár a nyárfalevél. Hebegő hangon mondhatta csak el a mondókáját, amelyre pedig napok óta készült már. Hogy ő most már nemsokára mesterré lesz és hogy

a megtakarított pénzén műhelyt nyit. Hogy a sárosi nagyságos főispán csizmáját ő varrta, és hogy egy kis házat is örökölt az édesapja után. És elhebegte azt is, hogy piros szattyáncsizmában, ezüstgombos pruszlikban fogja járatni Animát, ha igent mond és mesterné lesz.

A leány elsápadt a haragtól, majd gőgösen fölkacagott.

— Megháborodtál, csizmadia, — mondotta, — ha azt hiszed, hogy én valamikor beleülök a csirízszagú műhelyedbe! Négy lóval gyere, csatlóssal a bakon, ha engem el akarsz vinni a toronyból!

A szegény Kender Mátyás azt se tudta, hogyan jutott le a hosszú csigalépcsőn a piacra. Amikor a szállására ért, szó nélkül behányta minden holmiját a vándortarisznyájába, a vállára kanyarította a szűrét, a kezébe vette a botját, aztán búcsút mondott a mesterének. A mester kérlelte és marasztalgatta, de Mátyás azt mondotta, hogy kisülne a két szeme, ha tovább is látnia kellene a bártfai nagytemplom tornyát. És még az éjjel gyalogszerrel útra kelt az Alföld felé.

II.

Alkonyatkor Anima künn állott a torony erkélyén. Nem is gondolt már a kérőjével, akinek olyan kegyetlenül kiadta az útját. A felhőket nézte, amelyek lassú méltósággal úsztak a vérpiros égboltozaton. A szeme megakadt egy különös formájú nagy felhőn, amely bíboros és aranyos fényben tündökölve közeledett a város felé. A felhő olyan volt, mint egy óriás légi gálya, amely kupolás és tornyos fejedelmi palotát hordoz a hátán.

Animának úgy rémlett, mintha a gálya orrán aranysüveges emberek, furcsa és félelmetes szörnyalakok nyüzsögnének.

Később a nagy felhőről levált egy kis felhőfoszlány s az gyorsan, mint a szálló füst, a torony felé közeledett. Amikor már egészen közel érkezett, fényes hintó lett a felhőből. Négy, hattyúszárnyon szálló, fehér ló volt eléje fogva. A bakon csatlós ült a kocsis mellett. A kocsisnak bozontos feje volt, mint a fehér medvének, a csatlós vállán pedig kakasfej ült.

— Ez a király fogata! — gondolta Anima magában.

Sohasem látott még királyi fogatot és így nem is csodálkozott azon, hogy a levegőben jár.

A hintó megállott a toronyerkély mellett, a csatlós kiugrott, térdet hajtott Anima előtt és némán és alázatosan biztatta, hogy szálljon be.

— A király elé akar vinni! — gondolta a kevély Anima. — Bizonyos, hogy ő felsége hírét hallotta a nagy szépségemnek és most látni óhajt. Ha megtetszem neki, feleségül fog venni és én királyné leszek.

És habozás nélkül beült a hintóba. Még annyi időt se vett magának, hogy felvegye a papucsát és befonja a haját. Mezítláb és kibontott hajjal kelt útra.

A szárnyas fogat odaröpítette az aranyfelhőhöz. Amint Anima rálépett a felhő peremére, a fogat mindenestül párává foszlott. A leány egy hatalmas nagy kapu előtt találta magát. A kapu bolthajtását két óriás tartotta a vállán; az óriások görnyedve vergődtek a nagy teher alatt, hol összetöpörödtek, hol meg kinyúltak, magukkal emelve az egész kaput.

Anima habozott, hogy bemerészkedjék-e a palo-

tába, de ekkor lassan megnyilt a kapu és egy szép ifjú lépett ki rajta. Az ifjú napsugárkoronát viselt a fején és bíborpalástot a vállán. Szép, sápadt és szomorú arcú ember volt. A kezét előrenyujtva, tapogatódzva járt és Anima észrevette, hogy mind a két szemére vak. Amikor a kezével megérintette Animát, a leány borzadva érezte, hogy a keze hideg.

— Ez a felhőkirály ! — mondotta magában a leány.

A felhőkirály kezén fogva bevezette vendégét a palotájába. Egy nagy csarnokba értek, amelyet aranyvörös kupola borított. A kupolát oszlopok helyett gomolygó tagú óriások tartottak a vállukon. A király a szivárványos trónushoz vezette Animát. Ott fehér felhőasszonyok holdvilágkoronát és rózsaszínű ködpalástot adtak rá. Körös körül, a rengeteg trónteremben, mind térdreborultak a király alattvalói. De miféle alattvalók voltak azok ! Madár- és elefántfejű zászlósurak, formátlan légi csudák, furcsán gomolygó szörnyetegek, amelyek szakadatlanul változtatták az alakjukat. És valamennyien némák voltak és vakok, miként a királyuk.

— Királyné vagyok ! — mondotta magában kevély önérzettel Anima.

Időközben megindult az északi szél és az egész felhőország útra kelt az Alföld felé. Anima kíváncsian letekintett a földre és ekkor meglátta Bártfa városát, amely akkorkának látszott, mint egy kalap, és meglátta a nagytemplom tornyát is, amely akkora volt, mint a kisujjam. Es ekkor megszólaltak odalenn a harangok. Noé apa küldte ezt a búcsúüdvözletet a fogadott leánya után. A nagy távolságban oly halkan zümmögtek, mint az éjjeli bogarak csapatja. Anima szíve fájdalmasan összeszorult. Nem tudott örülni a királyi pompájának.

A gondolat, hogy ezentúl örökké vándorolnia kell, amerre a szilaj szelek viszik, a sejtelem, hogy nem fogja többet hallani a bártfai harangok zúgását, elszomorította. Az óriás csillagok, amelyek fehéren ragyogtak a feje fölött, megfélemlítették. Elhagyottnak érezte magát a néma és vak felhőrémek társaságában és a lelke is didergett, ha a felhőkirály megfogta a kezét. Nem tudta szeretni az urát. Szelíd ember volt ugyan a felhőkirály, de megvolt az a rossz szokása, hogy minduntalan változtatta a képét. Egyszer kecskefeje lett, máskor meg hallá változott át. Némelykor szárnya nőtt, hébe-korba pedig gömböccé fúvódott. Anima csak a fényes koronája után tudta megismerni.

Anima azelőtt, míg a földön lakott, mindig csak a felhőket nézte ; mostanában, hogy felhőn kellett laknia, egész nap csak a földet nézte. Most csodálatosan szépnek találta a földet és irígyelt mindenkit, aki odalenn szabadon járhat-kelhet. Falvak, városok és pusztaságok fölött vonultak el. A pusztákon ezerféle giz-gaz virított és illatozott, ezer madár csipogott. Olykor egy-egy falusi templom harangjának szava hatolt föl a felhőkig, ilyenkor olyan honvágyat érzett Anima, hogy a sírás kerülgette.

Egy nap, amikor éppen a Tisza fölött szálltak, egy embert látott meg Anima, aki gyalogszerrel baktatott a folyó partján. Az ember akkorának látszott csak, mint egy bogár, de a felhők királynéja azért tüstént megismerte benne Kender Mátyást, a bártfai csizmadiát, akivel olyan kegyetlenül elbánt.

— A szegény fiú bujdosásra adta magát ! — szólott magában Anima.

Mátyás később megpihent odalenn és leheveredett

a gyöpre. A szálló felhőket nézte és a tekintete összetalálkozott az Animáéval. A sejtelem, hogy egy meleg emberi szív most feléje dobog, boldoggá tette a felhők királynéját. Azonban a gondolat, hogy Mátyás most nem is sejti, milyen közel vannak egymáshoz, elszomorította. Bánatában megeredtek a könnyei és a meleg csöppek lehullottak a vándorló legény arcára.

— Eső lesz! — mondotta Kender Mátyás, miközben végigtörült az arcán.

III.

Hosszú, hosszú idő telt el. Talán egy esztendő is. A csizmadia bejárta a félországot. Munkába állhatott volna nem egy helyen, de a nagy bánata újra és újra csak kezébe adta a vándorbotot.

Vándorlásai közepett megfordult a székely havasok közt is. Egyszer egy nyári délutánon megpihent egy virágos völgyben. A puha fűben heverészett, Animára gondolt és fogai között egy fűszállal fölbámult a ragyogó égboltozatra. Odafönn egy felhő úszott, amely megrekedt útjában a havasok oldalán. A felhő olyan formájú volt, mint egy hatalmas gálya : furcsa szörnyetegek kuporodtak rajta sűrű csapatokban. A csizmadia sokáig nézte a felhőt, aztán egyszerre megdobbant a szíve. Egyik felhőfoszlánynak olyan formája volt, mint egy lobogó hajú női fejnek, az arca pedig Anima arca volt. A felhőasszony mereven és szomorúan nézett le rá a magasságból, mintha kérdezni akarna tőle valamit és mondani akarna neki valamit. Vándorlásai közepett gyakrabban is megesett már Kender Mátyással, hogy valamelyik vonuló felhő Animára emlékeztette. De ő

olyankor mindig azt hitte, hogy káprázik a szeme. Ezúttal azonban olyan tiszta volt a kép és annyira föltünő a hasonlatosság, hogy a csizmadiának nem volt többé maradása a völgyben. Nekiindult a havas csúcsának. Hosszú és fáradtságos út volt. Hamar rá is esteledett és a holdvilág fakó fényében kellett a meredek hegylejtőn fölkapaszkodnia. Végül éjféltájban elérte a felhőket. Egy ezüstperemű, fekete felhőkapuból fehér női alak szalad eléje. Ő volt, Anima.

— Tudtam, tudtam, hogy el fogsz értem jönni! — kiáltotta könnyek közt nevetve.

— Vártál? — kérdezte Kender Mátyás.

— Egy esztendő óta mindig vártalak!

— És én egy esztendő óta mindig kerestelek!

A csizmadia kezén fogta a leányt, hogy levezesse a völgybe. De ekkor hirtelen vad rémület nyilalt át a szívükön, mert észrevették, hogy az egész felhőhad föltámadt ellenük és üldözőbe vette őket. Ezer gomolygó felhősárkány kúszott utánuk a lejtőn. Lobogó hajú felhőemberek nyujtogatták utánuk hosszú karjukat. Szörnyű óriások, madárfejű emberek és emberfejű medvék vágtattak, hemperegtek a nyomukban. Maga a felhőkirály is ott volt az üldöző hadseregben. Egy elefánton lovagolt; nagy mérgében ő maga varanggyá fúvódott; aranykoronája csillogott a holdvilágban.

— Siessünk, siessünk! — kiáltotta Anima.

Amikor a menekülők már a lejtő közepén voltak, üvöltő vihar szárnyán utolérte és megrohanta őket az előhad.

— Siessünk, siessünk!

Fülsiketítő dördüléssel, vakító villanással a mennykövek raja csapott le körülöttük. A felhőkirály meg-

szólaltatta a légi ágyúit. Egy szálfa nagy roppanással derékon tört és lángra lobbant mellettük. A sziklák megindultak és dübörögve versenyt vágtattak a menekülőkkel.

— Siessünk, siessünk !

Már a hegy lábán jártak, amikor tajtékzó vízárt zúdítottak utánuk a felhők. Anima térdre bukott, de a csizmadia a karjára kapta és övig gázolva a hullámokat, úgy vitte a leányt, mint a kis gyermeket. Majd haragos jégeső kezdte őket verni. Kender Mátyás betakarta Animát a szűrével, hogy megvédje a jég ellen és úgy vitte tovább.

Végre lenn voltak a völgyben. A csizmadiának megroskadt a lába a fáradtságtól. Anima pedig egész testében remegett a félelemtől. Az égzengés elnémult, az eső elállott. A hegyek fölött diadalmas ragyogással fölkelt a nap. A menekülők visszanéztek a hegyre és most már egyetlen felhőt sem láttak. Azok kígyózó, iszapos patakok alakjában futottak a völgybe.

— Megmenekültünk ! — mondotta Kender Mátyás.

Bőrig vizesen, a homlokukba csapzott hajjal, halálra fáradtan, de boldogan néztek össze.

— Hová vezesselek ? — kérdezte a csizmadia.

— Vezess haza Bártfára, Noé apához, — válaszolt Anima.

Megpihentek, aztán útra keltek északnak, Bártfa irányában. Hosszú és keserves útjuk volt, mert gyalogszerrel kellett bejárniok hét vármegyét. Aki útközben meglátta a rongyosruhájú, mezítlábos leányt, amint alázatosan lehajtott fővel lépkedett a legény oldalán, az inkább valami szép koldusleánynak nézhette, mint a felhők királynéjának.

Egy este mégis csak meglátták megint a bártfai harangtornyot. Egy erdős tisztáson állottak, égbenyúló, karcsú fenyőfák között és az alkonyi fényben ott feküdt előttük Bártfa városa. Jó messzi voltak még a várostól, de azért már hallhatták Noé apa harangjait, amelyek zúgó kórusban köszöntötték a hazatérőket. Anima szeme a harangszó hallatára ízibe megtelt édes könnyekkel.

— Anima, — kérdezte Kender Mátyás, — utálod-e még a csirízszagot ?

— Nem utálom én, — mondotta fülig elpirulva a leány.

— Akarsz-e már mesterné lenni ? — faggatta tovább a csizmadia.

— Bizony már akarok ! — válaszolt halk hangon a leány.

És kezüket egybetéve, áhítatosan mentek a harangszó irányában.

M. N. MÚZEUM KÖNYVTÁRA

Az arany trombita.

Már alkonyodott, de az utcai lámpákat még nem gyujtották meg. A kihalt, keskeny Boldogasszony-utca szürkületén egy férfi ment végig. Talpig érő bundát viselt, amelynek két szárnya lábszárát csapkodta és égő szivart tartott a fogai között.

A Boldogasszony kis temploma előtt egy fiúcska toppant eléje és újságlapot kínált neki. Valami elkésett kis rikkancs-gyerek volt. Vékonyan öltözött, vézna fiúcska. A paraszti ruháján látszott, hogy valamelyik felvidéki faluból szakadt ide a nagyvárosba. Kopott bárányborsüvegét a fülére húzta és annyira didergett, hogy valóságos rezgős-táncot járt a kövezeten.

A férfi bosszúsan morgott valamit és tovább sietett. A templom ajtaja előtt megemelte a süvegét és ekkor megint hallotta maga mellett a gyerek cipőjének kopogását.

Most megállott és pénzt vett ki a zsebéből. Egy ideig keresgélt a krajcárok között, de aztán hirtelen meggondolta magát és egy ezüstforintost adott a fiúnak . . .

— Nesze, legyen neked is jó karácsonyod!

A kis fiú szinte ijedten nézte a forintot, majd sarkon fordult és szó nélkül szaladni kezdett. A Boldog-

asszony-utca túlsó végében, az ezer lámpa fényében ragyogó nagykörút sarkán, kövér öreg asszony várta.

— Kaptál valamit, Jóska ? — kérdezte.

A gyerek szó nélkül odaadta az ezüst forintot. Az öreg asszony örömében hangosan elkacagta magát, aztán eltette a pénzt, kezén fogta a gyereket és megindult vele a távoli külváros felé. Oly sebesen ment, hogy a fiú csak futva tarthatott vele lépést. Egy pálinkamérés ajtaja előtt megállott az asszony. Láthatólag habozott, hogy bemenjen-e vagy nem. A habozása hamar véget ért. Egy krajcárt adott a kis Jóskának és így szólt hozzá :

— Ez a tiéd. Vehetsz magadnak, amit akarsz. Aztán várj meg a rendes helyen, a Boldogasszony-utcában. Félóra mulva érted megyek és adok vacsorát is.

Azzal magára hagyta a gyereket és bement a boltba. Jóska egy ideig utána nézett a jégvirágos ablakon át, majd lassan megindult a Boldogasszony-utca felé. Útközben meg-megállott egy boltkirakat előtt és azon tanakodott, hogy mit vegyen a krajcárért. Legszívesebben trombitát vett volna. Ilyenre fájt a foga, amióta eszét tudta. Azonban a trombiták, amelyeket egyik-másik kirakatban látott, nem voltak elég szépek. Jóska okos kis ember volt és tudta, hogy holnap is lesz nap . . .

A Boldogasszony templomának sötét kapuja előtt megint jó ideig járta a didergő táncot. Mikor már nagyon elfáradt, leült a kapu lépcsőjére. A nagy hópelyheket nézte, amelyek hullani kezdtek. Álmos szeme előtt mind nagyobb pelyhek röpködtek ; egyik-másik akkora is volt már, mint a papírsárkány.

Egyszerre azon vette észre magát, hogy nincs

egyedül. A legfelsőbb lépcsőn egy koldusasszony ült, kis gyermekkel az ölében. Mikor Jóska a koldusasszony felé fordult, az könyörögve kinyujtotta a kezét. És Jóska a krajcárkáját, amely már egészen meleg volt a keze szorításától, beletette a koldusasszony tenyerébe. Azután fölkelt és el akart szaladni, mert szégyelte a tulajdon nagylelkűségét.

A koldusasszony azonban a nevén szólította:

— Jóska!

A hangja olyan szelíden és édesen zengett, mint a hárfa. A fiú most már megismerte. Maga a Boldogasszony volt. A gyermek pedig, amelyet a karján tartott, a kis Jézus. A Boldogasszony mosolyogva tekintett a rikkancsra és a kis Jézus is mosolygott rá.

— Jóska, gyere velem! — szólt a Boldogasszony.

A templom kapujának mind a két szárnya megnyílott előttük. Odabenn ezer gyertya égett. A két padsor között komolyarcú, fehérruhás, szép angyalifjak állottak sorfalat. Mikor a Boldogasszony, a kis Jézust a karján víve, Jóskát pedig a kezén vezetve, végighaladt a sorukon, valamennyien olyan mélyen meghajoltak, mint a minisztráns-gyerekek a szentség előtt. A kis fiú boldog alázatossággal tipegett a Szűzanya oldalán. Egyébként azonban nagyon fázott; a templomban dermesztő hideg volt és a szent asszony keze is olyan volt, mint a jégcsap.

Az oltárhoz értek. Az aranykeretben, hol különben a Boldogasszony képe szokott ragyogni, most ezüstpántos ajtó volt. Ez az ajtó is megnyílott előttük és ekkor kiléptek a templomból a szabad ég alá.

A Boldogasszony nem szólt Jóskához, csak vezette magával és olykor szelíden lemosolygott reá. A kis fiú

meg persze nem mert szólani. Házat sehol se látott. Egy behavazott úton jártak, melyet jobbról-balról hosszú dombok szegélyeztek. A vidék egészen olyan volt, mint Jóska szülőföldje. A fehér dombok fölött tisztán világított a telihold. Olykor egy-egy farkascsaláddal találkoztak és az ordasok alázatosan lekonyították fejüket-fülüket a vándorok előtt. Előttük nesztelen szárnyon baglyok szállottak, olyan sietve, mintha valakinek hírt akarnának vinni a Boldogasszony érkezéséről.

Végül valami piros világosságot láttak a dombon. Egy karácsonyfa volt, mely magában tündöklött a havas pusztaságban. Száz gyertya égett rajta és az ágai csak úgy hajladoztak a sok tarka drágaság súlya alatt. Távolabb még néhány karácsonyfa fénylett, aztán mindig több.

Fölértek a dombra és ekkor megállottak egy pillanatra.

— Ez a karácsonyfaerdő! — mondta halkan a Boldogasszony.

Alattuk, ameddig a szemük elért, hatalmas rengeteg terült el, csupa tündöklő karácsonyfából. Az erdő szélén kisebb fák állottak, beljebb hatalmas faóriások. A millió égő viaszgyertyácska fényétől piros volt az égboltozat is. A fák a tövüktől a csúcsukig ragyogtak az arany- és ezüst-ékességtől. Óriás gyémánt-csillagok, amelyek a gallyakon himbálóztak, ezerszeresen visszaverték a különben is szemkápráztató fényességet. Annyi tarka édesség volt rajtuk, mintha napokon át hó helyett cukorsüteményt ontottak volna a felhők. És annyi és oly sokféle kimondhatatlanul szép és kedves gyerekjáték, hogy a kis Jóskának elállott a szíve-verése.

Útjuk a karácsonyfaerdőn át vezetett. Jóska nagyon fázott és a nagy fáradságtól már alig tudta emelni a lábát. Erősen megkapaszkodott a Boldogasszony jéghideg kezében és káprázó szemét le-lehúnyva, vezettette magát előre. Egyre hallotta az égő viaszgyertyák halk sercegését és érezte a megpörkölt fenyőgally édes illatát.

Nagysokára a tüzes erdőben egy kerek tisztásra értek. A tisztás közepén magános kis karácsonyfa állott. Egyetlen ajándék függött csak rajta : egy arany trombita.

— Ez a tiéd — mondta a Szűzanya. — Ilyen trombitája egy gyereknek sincsen. Kívánj magadnak valamit, aztán fújj bele. Bármit kívánsz is, minden meglesz.

Jóska dermedt ujjacskáit kinyujtotta a trombita után. A trombita is jéghideg volt. Gondolkozni kezdett. Mit kívánhatna még, ha már van trombitája ? Aztán eszébe jutott, hogy mi volna neki jó.

— Azt szeretném, hogy ne fázzak többet. És hogy ne legyek éhes soha. És hogy a néném ne verjen meg, ha kevés pénzt viszek neki.

— Fújd meg a trombitát és minden úgy lesz — szólt mosolyogva a Szűzanya.

Jóska megfújta az aranytrombitát . . . Trara, trara ! Oly szépen szólt, hogy hallgatni is gyönyörűség volt. A Boldogasszony ekkor lehajolt és az ajkával megérintette Jóska homlokát. A tüzes erdő lángot vetett és Jóska minden tagjában édes melegség zsibongott, a szívét pedig mámoros boldogság járta át. Most már érezte, hogy nem lesz többé semmi baja.

*

A Boldogasszony-templomának sekrestyése, miután az éjféli misére kinyitotta a templom kapuját, elszaladt a nagykörút sarkáig és ott megszólította a rendőrt :

— Biztos úr, egy kis fiú fekszik a templom küszöbén. Azt hiszem, hogy megfagyott. Újságárús gyerek. Ismerem, mert mindig ott lappangott a templom körül.

— Meghalt ? — kérdezte a rendőr.

— Meg. Egy krajcárt szorongat a kezében.

A rendőr nem válaszolt semmit, hanem bement a sarki kávéházba, hogy a mentőknek telefonáljon.

Gyöngyöm.

Ezt a mesét, amelyet most el fogok nektek mondani, nem én eszeltem ki, hanem magam is úgy hallottam más valakitől, még kis fiú koromban.

Hogy az, aki nekem sok esztendővel ezelőtt elmesélte, könyvből olvasta-e, vagy talán maga is az édesanyjától hallotta, azt már nem tudom.

Igen sokáig az emlékező fiókomban tartogattam Gyöngyöm kisasszony meséjét, mint valami régi családi csecsebecsét. Megtörtént, hogy évekig nem is törődtem vele, sőt el is felejtettem, hogy megvan, de azután megint csak elő kellett keresnem valamelyik kíváncsi gyermek kedvéért.

Ilyenkor megtörülgettem, kifényesítettem, újra aranyoztam és ha hiányzott belőle egy-egy kövecske, azt a magaméból próbáltam pótolni. Ma, midőn végleg átadom nektek, már azt se tudom, hogy mennyi benne az ősi mese-igazság és mennyi az én hozzátoldásom.

I.

A Kárpátokban van egy nagy erdő, olyan nagy, hogy soha még senki nem látta a túlsó szélét.

A rengeteg hűvös homályában hatalmas, titokzatos szellem tanyázik. A szellem nevét nem tudja senki, az

arcát nem látta még senki. Annyit tudnak csak róla, hogy asszony. És inkább sejtik, mint tudják, hogy a láthatatlan nagyasszony lénye telve van nemes és szomorú jósággal és hogy titokzatos és végzetes erők birtokában van, amelyekre nem jó gondolni sem. Sohasem mutatja magát az emberek előtt, de azért ott van mindenütt az erdőben. Minden virág és bogyó egy-egy szem, amellyel ő lát, minden falevél egy-egy fül, amellyel ő hall. Az emberek suttogó hangon beszélnek róla és az Erdő Anyjának nevezik.

A nagyerdő tisztásán volt egy márványvár, abban királyleány lakott. Gyöngyöm kisasszony volt a neve. Nem is tudom, mért adták neki ezt a különös nevet. Talán azért, mert semmit sem szeretett annyira, mint az igazgyöngyöt. Vagy azért, mert maga oly fehér, fényes, szelíd és hideg volt, mint a gyöngy.

Édesapja, az öreg király, csak két dolgot szeretett a világon, a fehér Gyöngyöm leányát meg az aranysárga tokaji bort. A bortól mindig elszomorodott, mert ivás közben eszébe jutott saját daliás ifjúkora, amikor még külső országokban hadakozott. Ha azonban rátekintett a leányára, akkor mindjárt megjött a kedve és megbékült a vénségével is.

A király nagyon kényeztette a leányát. Ha Gyöngyöm sírt, akkor az öreg elballagott a kincstárába és egy marék gyöngyöt hozott neki. Ha kacagott a leány, akkor is gyöngyöt szórt az ölébe.

Ezekből a gyöngyökből testhez álló páncélinget és fehér koronát csináltatott magának a királyleány . . Egyébként is kedvelte a fehér színt. Minden ruhája hófehér volt.

A vár kertjében csupa fehér virágot nevelt. Ha ki

akart kocsizni, akkor két fehérszőrű, vörösszemű szarvast fogtak a hintója elé. És bárhol járt is, mindig nagy csapat fehér galamb szálldosott utána.

Gyöngyöm igen szerette önmagát. Órákig is ott állott nagy ezüst tükre előtt és mosolygó áhítattal gyönyörködött a képmásában. Olykor megcsókolta tükörképét és így szólt hozzá : Szeretlek, fehér Gyöngyöm, mert te vagy a legszebb a világon !

Ha künn járt a mezőkön és a fiatal vetés meghajolt a tavaszi szélben, leereszkedően intett a kalászoknak és így szólt : Jó napot, kedveseim !

Ha éjjel édes csalogánydal hallatszott be az erdőből, elmosolyodott az ágyában : Ezt a szegény madarat még megöli az utánam való epedés !

A csillagokról azt hitte, azért olyan szomorúak, mert távol kellett élniök Gyöngyömtől. Igy hitte a királyleány. Ha egyik-másik leszaladt a sötét égről, akkor a leány vállat vont. Te bolondos ! — mondta, — ha nem is szeretlek, azért nem kellett volna annyira elkeseredned !

Eljött az ideje annak, hogy férjhez kellett volna adni Gyöngyömet. Kérőkben ugyan nem volt hiány.

A szomszédban lakó királyfiak mind háztűznézőbe jöttek. Ki tollbokrétás paripán, ki aranyos hintón. Mindegyik koronát viselt a fején és mindegyiket a bársonyruhás nagyurak és az ezüstpáncélos huszárok serege kísérte.

De távoli országokból is érkeztek kérők, akiket Gyöngyöm szépségének híre vonzott és akik mind odáig voltak a nagy szerelemtől. Volt köztük egy hindu király, az aranyszíjakkal fölkantározott fehér elefánton lovagolt. Egy mór herceg karcsúnyakú tevén ült. Be-

állított egy kínai nagyúr is, azt ezüstcsengetyűkkel ékes gyaloghintón hozták. Éjszakról iramszarvas-fogaton jött egy kérő, délről pedig csíkos zebráktól vont hintón jött a másik. Az erdei vademberek királya is beköszöntött, ő tollkoronát viselt a fején, aranykarikát a fülében és buzogányt a kezében.

Gyöngyöm a fehér teremben fogadta kérőit. Két kígyó módjára csavarodó, óriás opál-oszlop között állott a trónus.

Mosolyogva végigmérte a kérőit, aztán rövidesen kiadta nekik az útjukat.

— Te tetszenél nekem, hercegem, ha nem volnál olyan kövér . . . Téged pedig nagyon tudnálak szeretni, császárom, csak ne volnál olyan sovány . . . Ilyen férfiról álmodtam mindig, csakhogy egy fejjel magasabbnak képzeltelek . . . De kár, királyom, hogy annyira hórihorgas vagy !

Mindenikben talált kivetni valót. A királyfiak, akik olyan kevélyen vonultak be a palota főkapuján, mint a zivataros felhők, sápadt és alázatos bárányfelhők módjára osontak ki a hátsó ajtón.

II.

A vár kertje előtt, az aranyrácson kívül, ifjú ember állott az úton. Az arca fehér volt, mint a fal, a szeme pedig úgy ragyogott, mint az eleven parázs.

— Ki az az ember ? — kérdezte egyszer Gyöngyöm.

— Egy szerelmes ember — mondták.

— Mióta áll ott ?

— Egy esztendő óta, vagy még tovább.

— És mit csinál ?

— Az aranykaput nézi. Ha te kilépsz a kertbe, hercegnő, akkor lángolni kezd a szeme.

— Unom azt az embert ! — mondta Gyöngyöm.

De ezúttal nem mondott igazat.

Egyszer a kertben mulatott és szándékosan átdobta labdáját a kerítésen. A sápadt ember látta, de meg nem mozdult.

— Add vissza a labdámat ! — kiáltotta Gyöngyöm.

Majd újból megszólalt.

— Ki vagy te ?

— A nevem Bajna.

— Melyik király az apád ?

— Nekem nincs apám.

— Kár ! — mondta Gyöngyöm.

De aztán hamar helyreigazította a szavát.

— Nekem különben mindegy. Én úgy találom, hogy a királyfiak átlag unalmasabbak, mint a rendes emberek. Mit akarsz itt, Bajna ?

— Téged látni.

— Úgy-e, te nagyon szeretsz engem ?

Az ifjú nem válaszolt, hanem olyan arcot csinált, mintha meg akarna halni.

— Úgy-e, te sokat szenvedsz ? — faggatta mosolyogva a királyleány.

— A szenvedésemet nem cserélném el senki boldogságával — válaszolta az ifjú.

Gyöngyöm gondolt egyet.

— Bajna, most kinyujtom fehér kezemet a rácson, Ha akarod, megcsókolhatod.

Az ifjú arca egyszerre piros lett, a szeme meg könnyes.

— Bajna, — mondta a királyleány, — most ki-

nyujtom a fejemet a rácson. Ha akarod, megcsókolhatod az arcomat.

Gyöngyöm tisztán hallhatta, mint dobog az ifjú szíve. Oly fennhangon dobogott, mintha menten meg akarna szakadni a túlnagy boldogsától.

A királyleány ekkor odahajtotta fejét Bajna szívére és halkan mondta :

— Bajna, én a feleséged akarok lenni.

Gyöngyöm ekkor kezén fogta az ifjút és bevezette az erdőbe, ott megállott vele az ezeresztendős fák alatt és így szólt hozzá :

— Itt lakik az én királyi családom védőasszonya, az Erdő Anyja. Ő meghallja minden szavunkat és amit meghallott, azt többé nem felejti el. Tudnod kell, Bajna, hogy én senkit sem szeretek. Téged sem foglak szeretni soha. De azért mégis a feleséged leszek, mert azt akarom, hogy engem jobban szeressenek, mint minden más asszonyt. Te pedig forróbban, hívebben tudsz szeretni, mint a világ összes királyai együttvéve. Az úrnőd leszek és te engedelmeskedni fogsz nekem. Az istenséged leszek és te imádni fogsz engem. Az én tekintetem lesz a te életed, az én mosolyom a te boldogságod és az én szeszélyem a te törvényed. Úgy lesz-e, Bajna ?

— Esküszöm, hogy úgy lesz ! — mondta az ifjú.

— Esküdtél és az Erdő Anyja meghallotta esküdet — szólt Gyöngyöm. — Ha valamikor megszegnéd, ő meg fog büntetni. Nem tudom, hogy mit fog veled tenni, de azt hiszem, szét fog tépni . . .

Valami mélyen zengő harsogás járta át az erdőt, mintha szélvihar rázná a fákat. Pedig a lomb mozdulatlan maradt. Gyöngyöm megszeppent és szaladni

kezdett. Bajna csak a palota előtt ért a nyomába. A királyleány ott ismét kézen fogta az ifjút és bevezette a palotába, egyenesen a király színe elé.

— Apámuram, — mondta, — én ezt az ifjú embert az úton találtam. A neve Bajna és én feleségül akarok hozzá menni.

Az öreg király szerette volna, ha Bajnának jobb csizmája lett volna, de mivel nem akarta megszomorítani Gyöngyömet, ennyit mondott csak :

— Igen tisztességes embernek látszik.

Egy hét mulva megvolt az esküvő.

III.

Kétesztendős házasok voltak már és Bajna egy pillanatra sem feledkezett meg szörnyű esküjéről. Most még jobban szerette Gyöngyömet, mint annak előtte és forró, állandó szerelmétől úgy kivirult és megszépült az asszony, hogy a férfiak már alig mertek arcába tekinteni, attól félve, hogy megvakul a szemük.

Tündöklő szépségének hírére egyenkint előkerültek megint a hajdani kérői. A szomszéd királyfiak, a hindu és a mór, az éjszaki és déli király, a kínai és a vadember látogatóba jöttek.

A kikosarazott kérők láthatóan nem voltak haragtartók. Hódolva körülnyüzsögték Gyöngyömet, drága és furcsa ajándékokkal kedveskedtek neki, ünnepeket és vitézi tornákat rendeztek a tiszteletére és zeneszó mellett magasztalták isteni szépségét.

Gyöngyömnek igen tetszett, hogy a palotában egyre szólt a fuvola és a hegedű és hogy esténként tízezer tarka mécses gyulladt ki az ablaka alatt.

Egy nap a vendégkirályok az erdőben vadásztak. Gyöngyöm is velük volt. Egy bíborcsótáros, tigrisszőrű ménen ült (mostanában már nem kedvelte annyira a fehér színt) és oly szép volt, mint a fölkelő nap.

A vadászat hevében elszakadt a királyoktól és egyszerre az erdő szélén találta magát, ugyanott, ahol két esztendővel azelőtt esküt vett Bajnától.

Nagy meglepetésére ott találta az urát. Bajna egy bokor előtt állott és egy madárfészket nézett, ahol egy kis madár éppen fiait etette.

— Három fia van a madárnak — mondta Bajna, — és én szeretném, ha nekem is fiam lenne.

Gyöngyöm nagyon megharagudott.

— Az anya élete merő gond és fájdalom — mondta. — A sírástól vörös lesz a szeme, a virrasztástól fonnyadt lesz az arca és a bánattól megöregszik a szíve. Én azonban fiatal, szép és vidám akarok maradni, azért nem is akarom, hogy fiam legyen. És az én akaratom a te törvényed. Gondolj esküdre, amelyet meghallott az Erdő Anyja.

Igy szólt, azután megsarkantyúzta paripáját és gyöngyös koronájával a fején, hosszan lengő uszályával elvágtatott az óriás fatörzsek között.

Gyöngyöm a vadászó királyokat kereste az erdőben. Az ezüst-kürtök hívogató szavát követve, mind tovább és tovább lovagolt, aztán egyszerre elnémult a rengeteg és ő nem tudta többé, hogy hol van.

Az erdő errefelé oly sűrű volt, hogy a napfény nem tudott áthatolni a lombkupolán. Köröskörül óriási páfránybokrok virultak, akkorák, mint az évszázados fák. Benn, az erdő sötét méhében, egy madár énekelt, édes, mélyzengésű és szívettépően szomorú hangon.

Gyöngyöm paripája egyszerre megtorpadt és egész testében remegni kezdett. A királyleány elálló lélekzettel és rémülten lüktető szívvel nézett körül. Semmi szokatlant nem látott és nem hallott, de azért mégis tudta, hogy valaki közeledik feléje az erdő sűrűjéből. Valaki, aki erős és titokzatos, mint maga a végzet. Most szemben áll vele a láthatatlan Valaki, most már érzi is lehelletének forró fuvallatát.

Tudta, hogy ez az Erdő Anyja.

Gyöngyöm ekkor nagy félelmében leszédült nyergéből és a puha erdei mohára esett. Csodálatosképpen nem vesztette el eszméletét; élettelen, márványfehér teste ott feküdt a paripa mellett, eleven lelke azonban egy síró kis madár képében ott röpködött fölötte és mindent látott s hallott. Érezte, hogy valami rettenetes dolog történt vele, de hogy mi, azt nem tudta megérteni.

Egyszerre hangos lett körös-körül az erdő. A vadászó királyok arra robogtak és megtalálták Gyöngyöm élettelen testét. Költögették, ápolgatták, de bizony csak hiába. Megjött az ura is, Bajna. Ő mindenkit elparancsolt a felesége mellől, karjába vette, csókjaival ébresztgette, könnyeivel áztatta, majd komoran, mint zsákmányát az oroszlán, a palota felé vitte.

Egész úton egy makacs kis madár röpködött a feje körül.

— Bajna, én vagyok, itt vagyok! Segíts rajtam! — kiáltotta szakadatlanul a kis madár.

De senki sem értette meg rémült csiripelését.

Fehér selyemágyat vetettek Gyöngyömnek a palotateremben és odafektették.

— Meghalt a százszorszép királyleány! — mondták az emberek.

És ami fehér virág volt az országban, azt mind leszakasztották és odaszórták az ágya elé.

Bajna azonban nem hitt Gyöngyöm halálában. A szíve ugyan nem dobogott, a keble nem pihegett és a keze hideg volt, de a szempilláján kis könnycsepp csillogott, az igazi halottak pedig nem sírnak.

A palotaterem nyitott ablakán berepült egy kis madár. Gyöngyöm volt. Látta saját magát a ravatalon, látta az urát, amint ott térdepel a fehér asszony mellett és hol a kezét, hol a nedves szemét csókolja, de kis madárfejével nem tudta megérteni a dolgok összefüggését és annyit érzett csak, hogy nagy baj történt.

Panaszos csiripeléssel szálldosott a ravatal körül, de egy szolga kendővel a kezében kizavarta a tolakodó kis madarat a nyitott ablakon.

A palota udvarán azalatt nagy nyüzsgés támadt. A vendégkirályok siettek elhagyni a szomorú házat. Ki lóra pattant, ki meg hintóba ült. A hindu király elefántja és a mór vitéz tevéje versenyt futottak a porzó úton. A vademberek királya is elcammogott és vissza se nézett többet.

IV.

A kis madár kiszállott a kertbe. A tó fölött nagy csapatban kergetőztek a fecskék. Mikor megpillantották Gyöngyömet, valamennyien csiripelni kezdtek és Gyöngyöm megértette a szavukat.

— Ide gyere, hugocskám! Annyi itt a bogár, hogy no!

Gyöngyöm mélyen a tó fölött repült és ekkor meg-

pillantotta önmagát a víz tükrében. Bizony ő is olyan sárgabegyű fecske volt, mint a többi.

Már alkonyodni kezdett, a madarak abbahagyták a vadászatot és a palota eresze alá ragasztott fecskefészkek felé tértek. Gyöngyöm is velük szállott és ekkor egyik fészkéből valaki a nevén szólongatta.

— Gyöngyöm ! Gyöngyöm !

Egy fecskeemberke dugta ki a fejét a fészek kerek ablakán és a két szeme csakúgy ragyogott a haragtól.

— No, te ugyan szép fecskeasszony vagy ! — csicseregte a fecskeember. — Egész nap magára hagyod a fészkedet ? Tüstént gyere haza !

Gyöngyöm úgy érezte, hogy engedelmeskednie kell és szó nélkül bebújt a fészkébe.

— Nesze, melengesd a tojáskáidat ! — zsörtölődött a hím.

Gyöngyöm kis madárszívén valami csodálatos, édes fájdalom nyilalt át, mikor meglátta a fészekben a három meleg kis tojást, amelyet a szárnya alá kellett vennie.

Egy hétig el sem hagyta a fészkét. Éjjel-nappal a tojásait őrizte. Azalatt ura, a kötelességtudó fecskeemberke hordta neki az ebédet.

A fecskeasszonyka gyakran szerette volna tudni, hogy mi történt a néma fehér asszonnyal, aki a palotateremben feküdt, de hogy utána járhasson ennek a dolognak, ott kellett volna hagynia a tojásait és ehhez nem volt bátorsága. Ez a törékeny, három kis tojás most drágább volt neki mindennél a világon.

Egy hét mulva valami halk mozgolódást és csipogást érzett a szárnyai előtt. Három parányi fecskefiók kelt ki a héjából. Gyöngyöm kis madárszívét ekkor oly édes, fájdalmas és mámoros öröm járta át, hogy ujjongó

csiripelésével fellármázta és összecsődítette az egész fecskeszomszédságot. Gyöngyöm meg volt róla győződve, hogy a kopasz kis madarak, amelyek egész nap éhesen tátogatták sárga csőrüket, a világ legbájosabb és legszeretetreméltóbb teremtményei.

A fecskeszülők most már korán hajnaltól késő alkonyatig vadászgattak a tó fölött és az erdőszélen, hogy ennivalót szerezzenek a kicsinyeknek.

Gyöngyömet egy nap nagy csapás érte. A fecskeura elszállott reggel és estig nem tért meg fészkébe. A pillangó-vadászatról hazatérő szomszédok izgatott csiripeléssel híresztelték, hogy Gyöngyöm urának néhány véres szárnytollát ott lelték meg a nagy réten. Valami gonosz ellensége gyilkolhatta meg. Hogy kicsoda, az máig sem tudódott ki.

Gyöngyöm tehát özveggyé lett. Most már magának kellett gondoskodnia három fiáról. És ez nem volt könnyű feladat. A kicsinyeknek rettenetesen jó étvágyuk volt és a fecskeanyának lélekzet nélkül, a fáradságtól zsibbadó szárnyakkal kellett keresnie az eleséget.

Egy sötét éjjel szörnyűséges dolog történt. Gyöngyöm arra ébredt, hogy a fecskeház fala szakadozik, mintha földrengés rázná. Egy sárgán izzó, rettenetes szempár nézett be a résen. Az éjjeli bagoly volt ! Gyöngyöm halálos félelemmel a szívében vetette magát a gyilkos elé, hogy megvédje fiait. De már késő volt. Az ellenség elragadta egyik fecskefiát és elszállott vele nesztelen szárnyain.

Gyöngyöm úgy érezte, hogy nem élheti túl a nagy szerencsétlenséget. Sírni ugyan nem tudott, — a madárszemnek nincsenek könnyei, — de anyai szívére forró és véres könnycseppek hullottak.

Mialatt feldúlt fészkét foltozgatta, megint egyszer elszállott a nagyterem nyitott ablaka előtt. A sápadt asszony még mindig ott feküdt virágos ágyán, Bajna pedig mellette ült és figyelmesen nézte lehúnyt szemét, amelyből szakadatlanul szivárogtak a könnyek.

— Mi bajod, szép, néma Gyöngyöm ? — kérdezte Bajna. — Miféle szomorú álom gyötri szegény szívedet, hogy annyi könnyet ontasz ?

A fecskeasszony egy pillanatra megfeledkezett madár-voltáról és oda akart sietni Bajnához, hogy megvígasztalja, de ekkor meghallotta az eresz alól éhes két fiának hangját és sebes szárnycsapásokkal megint a dolga után sietett.

V.

A két fecskefiók annyira fölcseperedett és megtollasodott már, hogy hozzá lehetett fogni a repülőleckékhez. De ekkor megint szörnyű szerencsétlenség történt. Az egyik fiú elhibázta az ívet, amellyel le akart ereszkedni egy bokorra és túlerős lendülettel a gyepre hullott. Egy szürke, nagy macska, amely észrevétlenül lappangott a bokor tövében, hirtelen rávetette magát és széttépte a boldogtalant. Gyöngyömnek végig kellett néznie gyermeke halálát. Anyai szívének nagy fájdalmában vakmerően rátámadt a macskára, sivalkodva körülrepülte. De a fia életét már nem menthette meg.

Aznap a fehérteremben fekvő néma asszony szeméből megint bőségesen folytak a könnyek.

Most már csak egy fia volt Gyöngyömnek. Ezt annyira féltette, hogy egy pillanatra sem hagyta magára. A megpróbáltatásnak azonban nem volt még vége. Egy este valami vásott gyerek követ dobott a tó

partján gyülekező fecskék közé. A kő összezúzta Gyöngyöm fiának szárnyát. A fecske-fiú néhány napig a tóparti bokrok között lappangott, közben meggyógyult a szárnya. Föl tudott megint szállani a családi fészekig, vadászni azonban nem tudott és a hosszabb utat sem győzte, mivel a félszárnya megbénult.

Gyöngyöm hűségesen gondozta nyomorék fiát, aki ideje javát a fészekben töltötte.

Kisasszonynapja közeledett és a fecske-nemzetség soraiban izgatott készülődés kezdődött. Egész nap gyülekeztek, a szomszédos fecsketelepek hírvivőit fogadták és a nagy útról tanácskoztak.

A szomszédok körülfogták Gyöngyömet.

— A te szegény fiad nem jöhet velünk . . . A kert végébe se tud repülni, hát még túl a nagy tengeren !

Gyöngyöm nem válaszolt.

— Te azonban velünk jössz ! — biztatták a szomszédok.

— Ó nem, én a fiammal maradok.

Tíz fecske egyszerre kezdett beszélni, túlkiáltva egymást.

— Mi jut eszedbe ? ! El fogsz pusztulni ! Télen nincs itt se bogár, se pillangó . . . A tó vize befagy, a kert teli van hóval . . . Éhen fogsz halni, ha nem vesz meg előbb a hideg . . . A fiadat nem mentheted meg, miért halnál vele ?

— Én a fiammal maradok ! — mondta Gyöngyöm szomorúan és makacsul.

Másnap útra kelt a fecskék raja. Néhány napig óriás seregekben vonultak délnek. Aztán elköltöztek a rokonnépek is, a szikla-fecskék, a parti- és füsti-fecskék. Méla csend borult a kertre és a tóra. Csak Gyöngyöm röpkö-

dött a palota eresze körül, eleséget keresve béna fiának. Az emberek csodálkozva tekintettek föl hozzá az udvarról és azt mondták :

— Ni, egy megkésett fecske !

A napok mind rövidebbek lettek. Esténként hideg éjszaki szél süvöltött a palota eresze körül. Bogár már alig találkozott a lombját hullató kertben és Gyöngyöm annyira elgyöngült, hogy nehezen tudta csak mozgatni szárnyait. Reggelenként fehér volt a kert a dértől. Azután idegen, különös tollú madarak ereszkedtek le a hegyekről és szállották meg a palota környékét. Azok fölfaltak mindent, egész nap lármásan civakodtak és ellenséges szemmel kerülgették Gyöngyöm fészkét.

A tó partján is jég csillogott már. Gyöngyöm egy nap reggeltől estig szálldosott a kertben, de egy árva katica-bogarat sem talált a fia számára. Egészen besötétedett már, amikor halálrafáradtan hazavetődött. A fia dideregve, betegen borzolta föl tollait. Gyöngyöm hozzásímult, hogy fölmelengesse ; édes, vígasztaló szavakat mondott neki, pedig az ő szíve is majd megszakadt nagy keserűségében.

Egyszerre azon vette észre magát, hogy a fia nem válaszol többé a szavára. A teste hideg és merev. Gyöngyöm gyöngéden letakarta a szárnyával és megadással a szívében várta a saját halálát is.

VI.

A százszorszép királyleány félesztendő óta élőhalottként feküdt selyemágyán. Nem mozdult, nem lélekzett, fehér tagjai hidegek voltak, mint a márvány. Olykor azonban könnyek szivárogtak lehúnyt pillái

alól, mintha gyászos álmok gyötörnék. Bajna egy órára sem hagyta magára. A kezét fogta és ha könnyezett az élőhalott, akkor megcsókolta a szemét és halk hangon gyöngéd szavakat mondott neki.

Egy éjjel aztán bekövetkezett a nagy csoda, amelyben senki sem reménykedett már, csak Bajna. Gyöngyöm fölébredt halálos álmából. Ez aznap történt, amikor a tó vizén az első vékony jégkéreg mutatkozott. Estefelé az élőhalott elkezdett egész testében remegni, mintha a hideg bántaná. Bajna selyemtakarót borított rá és átkarolta, hogy fölmelengesse saját testével. Később Bajna fáradt szeme lecsukódott s ő elszenderedett a felesége oldalán. Ekkor ébredt föl Gyöngyöm. Kinyitotta a szemét és meglátta az urát. Hogy meg ne zavarja álmát, nem szólt hozzá, csak gyöngéden átkarolta a nyakát. Azután Bajna is fölébredt. Nem szóltak egymáshoz, csak nézték egymást, könnyek közt mosolyogva.

A százszorszép királyleány megint egészséges lett. Az emberek úgy találták, hogy hosszú betegsége alatt sokat veszített hajdani tündöklő szépségéből. A tekintete bágyadt lett, mintha sokat sírt volna, a szája körül pedig valami fájdalmas vonás jelentkezett. Bajna azonban úgy találta, hogy a felesége most még szebb, mint volt annakelőtte.

Gyöngyömnek különös ötlete támadt. Kivezette urát a palota elé, kezével egy fecskefészekre mutatott, amely az eresz alatt volt és azt mondta, hogy szeretné tudni, hogy mi van a fészekben. Létrát hoztak és egy csatlós fölmászott a fészekhez. Két megfagyott fecskét talált benne.

Gyöngyöm kezébe vette a két kis holttestet és a

télikertbe vitte. Az ura ott sírt ásott nekik a violák alatt.

Gyöngyöm azután sokáig elgondolkozva nézte a kis sírt.

— Min gondolkozol ? — kérdezte Bajna.

A felesége nem nézett a szemébe, csak halkan mondta :

— Szeretném, ha három fiút ajándékozna nekem a jó Isten !

Kötelesség.

Szilveszter estéje volt.

Tíz órakor lefektették Andorkát. Mikor már ágyában volt, odasuhogott hozzá az édesanyja és megcsókolta a szemét, meg a homlokát. A szülők elmennek nagyapáékhoz, mint minden esztendőben, Andorka pedig nagyot alszik.

Amint egyedül tudta magát a sötét és néma házban, öreges rendszeretetével símára paskolta a vánkosát, nyakába húzta a meleg paplant és nagyhirtelen beleszédült az álom lágy és sötét vermébe.

Egyszerre fölriadt álmából. Olyan éber volt, mintha sohasem aludt volna. A szívében egy rémült kérdés kalapált: Mi van kis Pepkóval?

Pepkó a kanári madara. Karácsonykor kapta nagyapótól.

— Magad fogod etetni, magad fogod itatni, — mondta nagyapó. — A gyönyörűség a tiéd, legyen a tiéd a kötelesség is.

Ez a furcsa, száraz szó: kötelesség, melyet olyan kenetteljes arccal ejtettek ki az öregek, büszkévé tette Andorkát.

Az első napokban persze gyöngydolga volt Pepkónak. Bőven tartották minden földi jóval. Kis gazdája órákon át ott üldögélt drótháza előtt és hallgatta üdén

gyöngyöző énekét. Valami titokzatos, boldog izgalom remegtette meg a parányi kis állatot, ha elcsattogta a maga mondókáját. Meglátszott rajta, hogy megmámorosodik a tulajdon hangjától. A trilláí tündöklő tavaszi verőfényre, karcsú fákról hulló virágesőre, acélkék égen vitorlázó aranyfelhőkre emlékeztették Andorkát. Az első napokban gyöngydolga volt Pepkónak.

Aztán, no igen, aztán befagyott a tó és hullott a hó. A gyerekek szánkóztak és hóvárakat építettek. Mikor is kapta Pepkó az utolsó kendermagot ? Tegnap ! Dehogy, — tegnap csak akart neki adni, de nem adott. mert korcsolyázni mentek . . . Ma is akart neki adni, de aztán közbejött valami . . . Este megint gondolt rá, de —

A fiú ott feküdt ágyában és nyitott szemmel bámult a sötétségbe. Kötelesség, kötelesség . . . Egypárszor ismételgette magában ezt a szót, közbe valami furcsa penészízt érzett a szájában. Fölkeljen ? Megetesse most ? A madár a folyosón van s ott hideg kövekkel van kirakva a padló. Éjjel pedig nem is eszik.

Tehetetlenül és szégyenkezve feküdt a meleg takaró alatt. És ravaszul vígasztalgatta magát : Én egy kis fiú vagyok, egy ostoba kis fiú, én nem is tudom, hogy mi a kötelesség. Talán egy kötőfék, melyet kenderkötélből fontak.

Úgy érezte, hogy kihúzta fejét a kötőfékből és furfangos mosollyal az arcán elszunnyadt.

Az óra ütött. Érces hangja hosszan zümmögött a homályban. Andorka hirtelen fölpattant ágyában. No most történni fog valami ! Valami rettenetes ! A kötél ott van a nyakán és szorítja, szorítja . . .

Történt is valami. Hosszú, gyöngyöző madárcsi-

csergés fúródott bele a homályba. Oly kimondhatatlanul édes és szomorú trilla volt, hogy a fiúnak összefacsarodott a szíve. A kanári énekel, sötét éjjel. Pepkó szólítja a gazdáját.

Megint nehéz, fekete csend borult a lakásra. A fiú kidugta egyik lábát a paplan alól. A másikat is. Gépiesen fölkelt és kitipegett a hálószobából. Végigment a nagy szobán. Érezte meztelen talpa alatt a folyosó jéghideg kőlapjait. Megállott és a sarok felé fordult: Ott kell lennie, ott . . . Néma sötétség.

A hideg kőlapok lassanként melegedni, majd izzani kezdtek. Valahonnan, nagy távolságból halk zsongás hallatszott. Ez a hang a patak csobogására, az erdő suttogására, a szél zizegésére emlékeztette a fiút. S amint a füle betelt harmóniákkal, a szeme is látni kezdett a sötétségben.

A madárház derengő, zöld szentjánosbogár fényben világított. Pepkó ott feküdt a hátán, tátott csőrrel, üveges szemmel, holtan. A drótrácson kívül különös ködalakok mozogtak. Parányi alakok, melyeknek halvány emberarcuk és szomorú szemük volt. Körülvették a madárházat és csöndesen hullámozva lebegtek, mint a hinár a vízben. A zsongásba suttogó beszéd vegyült.

— A teremtés bájos csodája volt!

— Egy tarka virág, mely repülni tudott és énekelt!

— A hangja üde volt, mint a patak gyöngyöző vize!

— Édes, tüzes, mint a tavaszi verőfény!

— Csapongó, mint egy arany szitakötő!

— Parányi szívének gazdagságából mindenkinek adott!

A zöld fény ellobbant és erre elhalt a zsongás. De aztán megint fölpislant és újból szólt:

— Meghalt és vele ezer dal halt meg.
— Megölték és vele ezer dalt öltek meg.
— A világ szegényebb lett ezer dallal.
— Mit érdemel a dalok gyilkosa ?
— Soha, sohase halljon többé madárdalt !

Aztán végleg néma sötétség borult a folyosóra.

Künn kutya ugatott. Kulcs csattogott. A hazatérő szülőket rémület fogta el, midőn a kisfiút ott találták a hideg folyosón. Szepegve állott a sarokban, egy ingben, mezítláb. Nem ismert meg senkit, nem válaszolt senkinek, csak egyre azt hebegte :

— Kötelesség ! Kötelesség !

Édesanyja reggelig ott ült ágya mellett és csókjaival melengette tagjait. Nagy beteg lett, az életét azonban megmentették. De madárdalt holtáig sem hallott többet, mert megsiketült.

A Himlő-utca.

Volt egyszer egy fiatal özvegy királyné és annak volt egy hétesztendős kis királyfia. A királyné tündérszép asszony volt, a kiskirály pedig úgy hasonlított hozzá, mint a bimbó a rózsához. Alattvalóik szerették őket és ellenségük sohasem támadt. Ha tavasszal a szép királyné kezén fogva végigvezette fiát a palota kertjén, akkor egyszerre kihajtott minden rügy, megszólalt minden madár és elmosolyodtak még a holt kőszobrok is.

Karácsony tájékán történt egyszer, hogy a kiskirály beteg lett és fekete himlőbe esett. A szép királyné éjjel-nappal ott sírt, ott virrasztott az ágya mellett. Olyan nagy volt a gyász és a rémület a palotában, hogy még karácsonyfát is elfelejtettek gyujtani a kiskirálynak.

Alkonyatkor a beteg egyszerre föleszmélt és gyönge hangon így szólott édesanyjához :

— Ég-e már a karácsonyfa ?

A szép királyné könnyekre fakadt.

— Hej, milyen rossz anya vagyok én, hogy megfeledkeztem a fiam karácsonyáról ! — zokogott. — Hanem kívánj magadnak, amit akarsz és ha a szívem vérével kellene is megfizetnem érte, mégis megkapod !

— Szeretnék egy kis fahuszárt — mondotta a beteg. — Piros dolmány legyen rajta és fehér paripa alatta.

— Százat adok, fiam, pirosdolmányos, fehérparipás huszárt!

— De nekem olyan huszár kell ám, aki azt tudja mondani, hogy hop, hop! — szólott a kiskirály. — Egyszer láttam olyat, de már nem jut eszembe, hol és mikor láttam.

Ahány miniszter, zászlósúr és gárda volt a palotában, az a királyné parancsára mind hintóba ült, lóra kapott, szanaszét szaladt a fővárosban, beszélő fahuszárt keresni. Huszárt találtak is vagy egy társzekérre valót, de azt, hogy hop, hop! egyik sem tudta mondani. A beteg kiskirály pedig egyre csak a beszélő huszár után epedezett.

Nosza keserves sírásra fakadt a szép királyné is. Hiszen meglehet, hogy itt a kis fia utolsó karácsonya és még ennyi örömet sem tud neki szerezni? Mire való akkor minden királyi dicsősége?

Már beesteledett, de bár száz udvarnok kerestekutatta a beszélő huszárt, még akkor sem találták meg. Nagy bánatában gondolt egyet a szép királyné. Selyemköntösét fölcserélte szegényes ruhával, egyszerű kendőt kötött arany-hajára, megcsókolta beteg fiát és egyedül nekiindult a nagy városnak.

— Én megtalálom a beszélő huszárt! — mondotta. — Az én anyai szívem hozzá fog vezetni!

Szegényes ruhájában senki sem ismerte meg. Pedig sok ezer ember nyüzsgött az utcákon, a lámpafénytől tündöklő kirakatok előtt és a játékos-boltokban csakúgy szorongtak a vásárlók. A szép királyné sorra járta a főutca kereskedőit és mindenütt megkérdezte, hogy nincs-e olyan huszárjuk, aki azt tudja mondani, hogy hop, hop! — Bizony egyiknek sem volt.

Az idő elmult, a boltajtókat sorra becsukták, a lámpákat eloltogatták és az utcán is nagyon megritkult már a nép. Csak a szép királyné bolyongott még szüntelen ide s tova és ahol nyitott boltajtót látott, ott besurrant és kereste a beszélő huszárt.

A főutca végén volt egy átjáró ház, annak az udvarán is játékos-boltok voltak. Hátha ott árulják a huszárt ? A királyné végigment az udvaron, de bizony ott is csak néma huszárokat kínálgattak neki.

Amint kilépett az udvar hátsó kijárásán, döngve becsapódott utána a kapu. Már itt is vége volt a vásárnak.

Egy szűk, sötét utcában találta magát, magas, fekete házak között. Az utcán nem járt egyetlen ember sem és az ablakok mind sötétek voltak. Egyetlen lámpa pislogott előtte, ennek szomorú fénye mellett elolvashatta az utca nevét : Himlő-utca. Amikor elolvasta, megrázkódott, azután tova sietett, hogy kimeneküljön a rettenetes nevű utcából. Úgy gondolta, hogy a legközelebbi sarkon betér megint a főutcába. A Himlő-utcának azonban nem volt sarka. A fekete, néma házak olyan sűrűn sorakoztak egymás mellé, mintha megfogadták volna magukban, hogy nem eresztik ki többet a királynét.

Időközben sűrűn kezdtek szállingózni a hópelyhek. A királyné csak ment előre, ment a sötét soron. Egyetlen bolt se volt erre és most már nagyon fájt a szíve, mert belátta, hogy nem viheti haza beteg fiának az igért ajándékot.

Nagy sokára valami vörhenyes fényt látott derengeni a vak éjszakában. Egy kis boltnak a kirakata volt. «Beteg gyermekek boltja» — olvasta a szép királyné.

A szíve elkezdett viharosan dobogni... Hátha itt megtalálja a huszárt ? Benyitott a boltba. Az ajtó csöngetyűje élesen vinnyogott, de bizony senki sem sietett a vevő elé. A boltban egyetlen kis petróleum-lámpás füstölgött. Keskeny, alacsony és igen hosszú bolt volt ; olyan, mint egy folyosó. A királyné megkopogtatta az asztalt. Senki sem jött. Majd félénken megszólalt :

— Kérem, vevő van itt ! — Senki sem válaszolt.

Végül megindult a bolt sötét háttere felé, hogy megkeresse a gazdát. Ment a homályban, hordók, ládák és fölhalmozott árucsomagok közt tapogatózva, mindig tovább ment. Egyszer vissza is tekintett, akkor oly messzire volt az ajtótól, hogy a petróleum-lámpást már csak akkorának látta, mint a szentjánosbogár fénye.

Most vékony fénysávot pillantott meg maga előtt a padlón. Valami ajtó hasadékából szűrődött elő. A szép királyné a sötétségben megkereste az ajtó kilincsét és bekopogott. Senki sem válaszolt neki és akkor félve benyított.

Egy igen kicsi irodába lépett, amely ugyancsak teli volt zsúfolva ládákkal és dobozokkal. Az irodát zöldernyős lámpás világította meg. A mindenféle limlommal megrakott asztal előtt egy öreg ember ült és valami könyvben számolgatott. Sárgaarcú, sovány, roskatag öreg volt. A szájában pipát tartott, amelyből sűrű füstmacskákat eregetett.

— Kérem, — szólott a királyné, — én a beteg fiamnak keresek valami karácsonyi ajándékot.

Az öreg ráemelte fáradt tekintetét és halkan mondotta :

— A beszélő fahuszárt, úgy-e ?

— Azt, azt! — kiáltotta örömmel a királyné. — Hát megvan? Oh, adja ide!

— Jó volna, úgy-e? — hápogta az öreg. — Csakhogy nagyon drága ám!

— Odaadom érte mindenemet! Oda még az arany koronámat is!

A vén kereskedő a fejét rázta.

— Csakhogy azt nem lehet ám arannyal megfizetni!

— Odaadom a szívem vérét is! — mondotta könnyek közt a királyné.

Az öreg hosszan és komolyan nézett a szemébe.

— Ha úgy van, — mondotta nyomatékkal, — akkor talán megkaphatja a huszárt. Jöjjön velem!

Egy rozsdás kulcscsomót akasztott le a szögről és köhögve, ingatag léptekkel megindult. A kályha mellett fekete kis vasajtó volt. Azt kinyitotta. Hideg, dohos levegő csapta meg a szép királyné arcát. Néhány korhadt falépcsőn lementek, aztán lenn voltak a pincében. Igen nagy pince volt, amelyet a bolthajtásról lefüggő vaslámpás világított meg gyér és halvány fénnyel. A falai feketék voltak, a talaja meg nyirkos volt.

— Hová megyünk? — kérdezte félénken a királyné.

Az öreg azonban ajkához emelte a csontos ujját és csendre intette.

A pince egyik sarkában bolthajtásos nagy kapu látszott. Az karnyi vastagságú, rozsdás vasrudakkal volt elzárva. Olyan volt, mint valami vadállatnak a ketrece. Az öreg oda vezette a szép királynét a kapuhoz. A királyné benézett és megrettenve tántorodott vissza. Valami borzalmas nagy vadállat feküdt a nyir-

kos ól homályában. Egy óriás, lomposszőrű, koromfekete bivaly. Erős két szarva előregörbült ; gonosz két szeme vérben tüzelt. Amikor megpillantotta a királynét, meglódult és talpra szökött. Haragosan csapkodott a farkával és a bömbölő hangja megremegtette a pince bolthajtását, akár a mennydörgés.

De aztán még valamit látott a királyné, amitől iziben elállott a szíve verése. Az ólban, a fenevad lábai előtt, kis koporsó állott.

— A koporsóban van a beszélő huszár — suttogta az öreg kereskedő. — Ha nagyon szereti a fiát, menjen be és hozza ki.

Az anya kétségbeesetten tördelte a kezét.

— Hogyan küzdjek meg én, gyönge asszony, a fekete szörnyeteggel ?

Az öreg a vállát vonogatta.

— Olykor a leggyöngébbek is győzedelmeskednek rajta. Máskor porba dönti a legerősebbet is. Akik fölkeresik, azok elől gyakran megfut. Akik menekülnek előle, azokat üldözőbe veszi.

— És ha letipor engem, akkor a fiam nem kapja meg a huszárt ? — kérdezte a királyné.

Az öreg a fejét rázta.

— Akkor nem. Ha letiporja önt, akkor a szarvával keresztüldöfi a szívét. Ön nem hal bele, de a szíve a holta napjáig vérezni és fájni fog.

A királyné a beteg fiára gondolt és egyszerre csodálatos hősiesség szállta meg.

— Bemegyek a huszárért ! — mondotta.

Az öreg betolta a nagy kulcsot a lakatba. A fenevad odabenn harciasan bömbölve és toporzékolva szegte le a fejét . . . Amikor azonban a remegő asszony össze-

kulcsolt kezekkel eléje lépett, akkor a bivaly egyszerre összeroskadt magába, majd sűrű fekete füstfelhővé változott, amely gyorsan kihúzódott a vasrácson át a pincébe. Csak a gonosz két szeme maradt ott a földön, két ízzó parázs alakjában. De a parázs is hamar kialudt.

A királyné térdre vetette magát a kis koporsó előtt és remegő kézzel fölemelte a tetejét. Ott volt a huszár! Keréken járó fehér paripán ült és piros dolmányt viselt. A szép királyné örömében csókokkal borította a favitézt és ekkor az megszólalt, kemény hangon kiáltva: hop, hop!

— Oh, most már azt hiszem, a fiam meggyógyul, ha látja a huszárt! — mondotta a szép királyné.

— A huszár mindenesetre meggyógyítja! — bólintott rá komolyan az öreg. — Ha bele akar látni a fia jövőjébe, akkor nézzen be ebbe a tükörbe!

A koporsó feneke tükörrel volt kirakva. A királyné belenézett, de aztán rémülten elkiáltotta magát. Ott látta a fiát, amint a palota kertjében a fahuszárral játszott, — ép és erős volt, de milyen volt a szegény kiskirály arca! Teli volt rettenetes himlőhelyekkel, a félszemét pedig megvakította a betegség. Szánalom és iszonyat volt ránézni.

— Hát nincs ez ellen orvosság? — kérdezte kétségbeesetten a szép királyné.

— Van, a Himlő-patikában árulják. Menjen végig a sikátoron, haladjon mindig egyenesen, akkor odatalál. De adok az útjára egy jó tanácsot. Ha beszél a patikussal, akkor mosolyogjon és ne mutasson félelmet. A Himlő-patikus nem ad orvosságot a szomorú és a gyáva embereknek.

A szép királyné belépett a sikátorba, amely a pince végéből nyílott. Tíz lépést se tett még és már vak sötétségben találta magát. A huszárt a kebléhez szorítva, másik kezével a nyirkos falon tapogatódzva, folytatta nehéz útját. Egyszer jobbra fordult a fal, máskor meg balra. Egyszer fölfelé haladt az út, másszor meg lefelé. Úgy látszott, hogy a fekete sikátor sohasem ér már véget.

Végre! Piros fényt látott a messziségben. Amikor közel ért, egy üvegajtót talált a fekete sikátorban, abból verődött ki a világosság. A királyné halálra fáradtan nekitámaszkodott az ajtónak és benézett az üvegen. Egy lámpafényben úszó, ósdi kis patikába látott.

Köröskörül a falon fekete polcok voltak, fiókokkal és sorba állított fekete tégelyekkel. A mérleg-asztalnál állott a patikus és valami orvosságot kavart. A patikus kövér fiatalember volt. Fekete ruhát viselt és fekete pápaszemet. Az arca olyan fehér és puffadt volt, mint a vízbe fulladt emberé. Mialatt dolgozott, egyre kajánul vigyorgott magában.

— Ez a Himlő-patikus! — mondotta a szép királyné.

Belépett a boltba. A patikus abbahagyta a munkát és hajlongva lejtett a királyné elé.

— Van szerencsém jó estét kívánni, szép hölgy! Mivel lehetek szolgálatára? — kérdezte a kezét dörzsölve.

A királynénak eszébe jutott az öreg kereskedő tanácsa és azért mosolyogva beszélt a jókedvű patikushoz.

— Egy kis orvosságot szeretnék a fiamnak . . .

— Mi baja a kedves kicsikének?

— Csekélység az egész ! Egy kis himlője volt, attól megvakult a félszeme és himlőhelyes lett az arca . . .

— Hiszen azon nagyon könnyű segíteni ! — mosolyogta a patikus.

Azzal levett a polcról egy tégelyt s abból kiemelt egy kristályüveget. Az üvegben szivárványszínű víz volt.

— Itt az orvosság !

A szép királyné boldogan nyúlt az üveg után.

— Mi az ára ? — kérdezte.

— Nagyon olcsón adom, szép hölgy ! Annyiért, amennyibe nekem van. A fia félszeméért a saját félszemével és minden himlőhelyért egy-egy himlőhellyel méltóztatik fizetni. Láthatja, hogy nem nyerek a vásáron semmit.

Az anya rémülten nézett a vidám patikusra.

— Talán drágálni méltóztatik ? — kérdezte az, miközben a fekete szemüvege gonoszul megvillant.

— Dehogy drágálom ! Szívesen megfizetem ! — szólott nevetve a királyné.

Anyai szívében pedig így gondolkozott : — Csak a fiam legyen szép és boldog — mit bánom én, hogy mi lesz velem ?

— Ha úgy van, akkor szíveskedjék az operációs termembe fáradni, ott hamarosan rendbehozzuk a dolgot !

A patikus kinyitott egy kis ajtót és udvariasan hajlongva előrebocsátotta a királynét. Bolthajtásos, nagy laboratóriumba léptek. Tikkasztó meleg volt odabenn és sűrű pára vette őket körül. A homályban eszeveszett gyorsasággal lüktető és dobogó gépek dolgoztak. A gépeket nem lehetett látni a sűrű gőzben, csak egyes

tüzes pontokat, amelyek szédítő sebességgel forogtak körben.

— Itt gyártjuk a forró lázt ! — magyarázta előzékenyen a patikus. — Ha érdekli, szép hölgy, bevezethetem a hidegleléses kamrába is !

— Más alkalommal szívesen megnézem, — válaszolt a királyné, — ma azonban kissé sietős az utam . . .

A patikus lámpást vett a kezébe és kinyitott egy csapóajtót, majd egy vascsigalépcsőn levezette a királynét a pincébe. A pince végében megint csapóajtó volt.

— Ez az operációs terem ! — magyarázta a gazda.

Azzal bevilágított egy nyirkos gödörbe. A gödör teli volt lomhán nyüzsgő, fekete, óriás kígyókkal. Förtelmes csomókba fonódva hevertek ott. Az apró szemük alattomos zöld fényben világított. Most pedig valamennyien fölemelték a szögletes fejüket és sziszegve öltögették ollós nyelvüket . . .

— Mit szól ezekhez az állatkákhoz ? — kérdezte a patikus.

A szép királyné megemlékezett a vén kereskedő tanácsáról. Sem félnie, sem szomorkodnia nem szabad.

— Nagyon szép kígyók ! — rebegte halkan.

— Ha tetszenek önnek, szép asszony, akkor fáradjon le hozzájuk. Ők majd megoperálják a félszemét és ellátják bájos arcát a kellő himlőhelyekkel.

A szegény anya megrettenve nézett a patikusra. Most vette csak észre, hogy a fekete pápaszeme alatt szakasztott olyan gonosz és véres szempár tüzel, mint a koporsót őrző fenevadé volt. De aztán megemlékezett az iszonytató gyermekarcról, amelyet a kis koporsóban látott és elszántan leereszkedett a gödörbe. A patikus rácsapta az ajtót, az anya pedig lehúnyta szemét és

szívéhez szorította a kis huszárt . . . tüzes, szúrós fájdalom nyilalt végig az arcán és a félszemén . . .

— Hogy van, szép hölgy ? — kérdezte odafönn nyájasan a patikus.

— Jól vagyok ! — rebegte mosolyogva a királyné.

— Szíveskedjék kijönni, a műtétnek vége.

A gazda vigyorogva tükröt adott a kezébe.

Hej, mi lett a világszép királynéból ! Aranyhaja hófehér volt. Egyik szeme, a drágakőnél tündöklőbb szeme megvakult. Arcát, a hajnalpir bájában mosolygó arcát, förtelmes sebforradások rútították el. A világszép királynéból a világ legcsúnyább asszonya lett.

A patikus most már kezébe adta az üveget a szivárványos vízzel.

— Ezzel méltóztassék megmosni a kedves fia arcát ! Attól eltünik a betegség minden nyoma.

— És a magamét is ? — kérdezte szomorú mosollyal a királyné.

A gazda fölkacagott.

— Nem, szép hölgy ! Önnek nem használ az orvosság. Sohasem nyerheti többet vissza a régi arcát. Ha csak valami csoda által nem, — no de manapság nem történnek már csodák !

— Miféle csoda által ? — kérdezte a királyné.

— Visszanyerheti a régi arcát — haha ! — ha valaki komolyan mondja és hiszi, hogy ön a világ legszebb asszonya ! Volt szerencsém ! Ajánlom magamat !

A királyné tudta, hogy ez lehetetlen, mert hiszen most ő volt a világ legrútabb asszonya. A fáradtságtól vánszorogva hagyta el a Himlő-patikát. Most már a huszár mellett az orvosságos üveget is szorongatta a keblén. Száz lépést is alig tett még a fekete sikátorban,

amikor egy bolthajtásos kis kapuhoz ért. Áthaladt az ív alatt és ekkor nagy fényesség áradt szemébe. A palotatér lámpái ragyogtak az éjben és a királyi palota ott állott a tér végében.

A gárdák persze nem ismerték meg királynéjukat és nem is akarták beereszteni a kapun. Olyan rút volt, hogy félelem és szánalom fogta el az embereket. A királyné azonban megmutatta nekik a fahuszárt és amikor az hetykén elkiáltotta magát, hogy hop, hop! — akkor nagy örömmel beeresztették. — Megjött a kiskirály beszélő huszárja! — kiáltották sugárzó arccal.

A nagy lépcsőn sok virág nyílott; arany kalitkákban ott csipogtak a kiskirály kedves énekes madarai is; a fordulóknál szép márványszobrok ékeskedtek. Amikor a rút királyné fölvánszorgott a lépcsőn, a virágok hervadtan lekonyúltak, mintha leforrázták volna őket, a kis madarak holtan lehullottak, a kőképek pedig könnyezni kezdtek.

A királyné belépett a betegszobába. A fia vérvörös, sebhelyes arccal, lázasan és eszméletlenül fetrengett ágyán. Senki sem volt mellette; mindenki félt az irtózatos betegségtől. Az anya szelíden megcsókolta a fia tüzes homlokát, aztán egy selyemkendőt megitatott a szivárványos vízzel és óvatosan megmosta vele a beteg arcát. Mire levette a kendőt, a fiú arca síma és fehér volt, akár a rózsalevél... Egy himlőhely se látszott már rajta!

A királyné ekkor odatette a huszárt a kiskirály szívére. A gyermek megmozdult, majd mosolyogva kinyitotta a szemét, aztán gyorsan a huszár után kapott... A huszár megszólalt: hop, hop! — és a kiskirály tapsolni és ujjongani kezdett nagy elragadtatásában.

— Föl akarok kelni ! Játszani akarok a huszárommal ! — kiáltotta vígan.

És nevetve kiugrott ágyacskájából és egy ingben körültáncolta a szobát. De aztán egyszerre megállott és elkomolyodott. Odasompolygott édesanyjához, aki örömében könnyezve ült az ágy szélén.

— Jaj, édes mamám, mi történt veled ? Hová lett a ragyogó szemed ? Hová a rózsás arcod ?

A királyné szelíden megsimogatta a gyermek fejét.

— Ne törődjél vele, kis fiam ! Nem baj az, ha én rút vagyok is, csak te légy szép és boldog !

A fiú szenvedélyesen odavetette magát az édesanyja keblére.

— Nem igaz ! — kiáltotta. — Nem igaz, hogy rút vagy ! Te vagy a világon a legszebb mama ! Te vagy a legszebb !

És gyöngéd kézzel végigsimított a királyné fehér haján és forró csókjaival elárasztotta arcát. És ekkor csoda történt. A gyermek csókjai alatt egymásután eltünedeztek a sebhelyek : a királyné arca rózsás és tündöklő lett ; a megvakult szép szeme megint fölragyogott; a haja színaranyként fénylett. Megint ő volt a világ legszebb asszonya. A palotában és a kertben ekkor mindenütt nyílni kezdtek a virágok, dalolni a madarak, a kőszobrok pedig elmosolyodtak.

Kondor, a csavargó.

Sok, sok esztendővel ezelőtt Székelyországban utazgattam. Ahol csak tehettem, ott gyalog róttam az országutat, mert arrafelé szép hegyek és nagy erdők vannak. Amint egyszer mendegéltem a rengetegben, egy embert pillantottam meg, aki egyedül heverészett egy öreg bükkfa tövében. Afféle országjáró csavargónak látszott, a ruhája legalább csupa folt meg rongy volt, a csizmája orrán kilátszott a lábujja, a süvege pedig lyukas volt, akár a szita.

Amint közel értem, a csavargó fölkelt és megszólított :

— Engedelmet kérek, — mondta, — nem tetszett az úton az én hintómmal találkozni ? Négy szürke van eléje fogva, a bakon ezüst-zsinóros huszár ül.

A gondolat, hogy ennek az ágról szakadtnak hintója meg huszárja legyen, furcsának tetszett előttem. A nevetésem azonban nem ejtette zavarba, komoly ábrázattal folytatta :

— Nem is képzeli tekintetes uram, hogy milyen megbízhatatlanok a mai cselédek ! Egy percre szállottam csak le a fogatomról, hogy gyalogsétát tegyek az erdőmben, — mert ez az erdő az enyém ! — és a kötnivaló kocsis máris eltévesztette az utat. Most már igazán nem tudom, hogyan jutok haza a kastélyomba. Pedig

sürgősen haza kell mennem, mert vendégeket várok, egypár herceg, meg egy tucat gróf jön hozzám a vármegyéből.

A csavargó meg sem várta, míg magamhoz térek nagy csodálkozásomból, hanem szeretetreméltó mosollyal kérdezte:

— Tekintetes uram, nem tudna nekem ezer koronát váltani? Nekem ugyanis megvan az a rossz szokásom, hogy kisebb pénzt sohasem hordok magamnál.

— Nem szolgálhatok, — válaszoltam.

— Akkor talán kölcsön adhatna harminc fillért, hogy felülhessek valamelyik parasztszekérre. A hopmesterem holnap majd visszaviszi a pénzt. Ha megengedi, egy kis emléket is küldök vele, talán egy aranyórát vagy egy gyémántgyűrűt.

Ekkor már elvesztettem a türelmemet.

— Hallja, atyafi, miért hazudozik ilyen pogány módon? — rivalltam rá.

A csavargó meglepetten nézett a szemembe.

— Ejnye, hát a tekintetes úr is azt hiszi, hogy én hazug ember vagyok? — kérdezte.

— Igenis, azt hiszem!

A rongyos ember ekkor nagyon elszomorodott.

— Ez Csipercs néni átka, — mondta tompa hangon. — Csipercs néni megjövendölte, hogy senki sem fog nekem hinni, és a jóslata beteljesedett.

— Ki az a Csipercs néni? — kérdeztem.

— Hosszú történet az, uram, nekem pedig sietős az utam, a hercegek és grófok régóta várnak a palotámban.

— Hadd várjanak még! Mondja el Csipercs néni történetét és akkor megkapja a harminc fillért.

A csavargó tagadóan rázta a fejét.

— Nagyon fájdalmas emlékek ezek, tekintetes uram, és egy koronán alul nem mondhatom el.

Mivel szeretem a furcsa históriákat, megigértem neki a koronát és ő elmondta Csipercs néni történetét. Én pedig úgy mondom el nektek, gyerekek, ahogyan tőle hallottam.

*

— Az én nevem Kondor, — kezdte elbeszélését a csavargó. — Tanult mázolósegéd vagyok. Meg kell vallanom, hogy a mesterségemet sohasem kedveltem, mivel nagyon kényes orrom van és nem bírom el az olajfesték szagát. Nem is törtem magamat soha a munkával, inkább az ország útját róttam és abból éltem, amit jószívű emberek juttattak nekem. Az irígyeim ezért munkakerülő csavargónak szoktak nevezni, de én néma megvetéssel sujtom őket.

Tavaly nyáron nagyon különös kalandom volt éppen ezen a szent helyen. Rám esteledett az erdőben, én itt aludtam az öreg bükkfa alatt, midőn éjféltájban hangos dudaszó vert föl álmomból. Körülnéztem a holdfényben, de muzsikust nem láttam, a zene úgy hangzott, mintha a nagy bükkfa koronája dudálna. Később egy oláhformájú vénasszonyt vettem észre, aki táncolva keringett a tisztáson és hozzá úgy énekelt, mint a vadpáva a havason. Az anyóka száz esztendősnek is látszott, olyan hajlott volt, mint a sarló, az arca pedig ráncos volt, akár a cserfa kérge. Olyan nevetségesnek találtam a dolgot, hogy hangosan elkacagtam magamat. A következő pillanatban azonban már elmult a nevet-

hetnékem, mert a banya elémbe pördült és oláh nyelven így szólt hozzám :

— Gyere fiacskám, táncolj velem !

Úgy megszeppentem a zöld tűzben égő szemétől, hogy nem mertem vele ellenkezni. A vénasszony két keze vaskampóként akaszkodott belém, azután száguldozni kezdett velem, mint a megvadult paripa. Olykor fölragadt a levegőbe és embermagasságú bokrokon ugratott át. A lélekzetem elfulladt, a lábam roskadozott, de a szörnyű vénasszony mégsem hagyta abba. A mulatság csak akkor ért véget, mikor már pirkadni kezdett az ég alja. Ekkor így szólt hozzám :

— Köszönöm neked, fiacskám, hogy engem, szegény öregasszonyt, ilyen derekasan megtáncoltattál. Jó tettért jót várj ! Én Csipercs néni vagyok és bűvös hatalommal ajándékozlak meg. Bármit és bármekkorát fogsz is hazudni az embereknek, ők mindent el fognak neked hinni. Ha okosan fogsz hazudni, akkor sokra viheted még a világon. Őrizkedjél azonban az igazmondástól. Mert ha csak egyszer, ha csak tévedésből is igazat mondasz, akkor átok alá esel és soha senki sem fog neked többet hinni.

Igy szólt Csipercs néni. Azzal az arca elé kapta a katrincáját és úgy eltűnt a szemem elől, mint a hajnali pára.

*

Mikor Kondor, a csavargó, idáig jutott elbeszélésével, hosszabb szünetet tartott, majd így szólt hozzám :

— Tekintetes uram, egy koronáért már eleget beszéltem. Ha többet is akar még hallani, akkor meg kell toldania a béremet még egy koronával.

— Azt nem fogom tenni, — mondtam — hanem ragaszkodom eredeti alkunkhoz. Ha nem folytatja elbeszélését, akkor egyáltalában nem kap semmit. Mivel azonban a története nem egészen érdektelen, fölajánlok külön jutalomképpen egy szivart.

Kondor nem válaszolt, a szivart azonban elfogadta. Miután rágyujtott, tovább folytatta elbeszélését. Úgy vettem észre, hogy most már kedvetlenül beszél, rövidebbre fogja a szót, alkalmasint meg akart büntetni azért, hogy megtagadtam tőle a második koronát.

*

— Másnap reggel, — folytatta a csavargó — már meggyőződtem róla, hogy Csipercs néni valóban nagyszerű ajándékot adott nekem. Befordultam egy útszéli korcsmába, ott kedvem szerint ettem-ittam, mikor pedig fizetésre került a sor, egy darab kenyérhéjat tettem a korcsmáros elé és azt mondtam, hogy váltsa föl ezt a százas bankót. A korcsmáros elhitte, hogy a kenyérhéj pénz és kiadta, ami visszajárt belőle. Ezentúl gyöngydolgom volt. Ha pénzre volt szükségem, még kenyérhéj után sem kellett néznem, a kavicsot, meg a falevelet is elfogadták annyiba, amennyiért kínáltam.

Ha eszem lett volna, akkor elmentem volna Kolozsvárra grófnak, de engem ösztökélt a székely vérem, hogy jó volna ellátogatni Oláhországba. Ki is mentem és hogy illő fogadásban legyen részem, mindenütt azt híresztel-tem magamról, hogy a muszka császár fia vagyok. Az emberek el is hitték a hazugságomat és Bukarest városában maga a felséges király fogadott és a tulajdon hintóján vitt a palotájába.

A királyi palotában igen jó dolgom volt, borral mosdottam, kolbásszal törülköztem, ha nem volt egyéb dolgom, akkor a király szépséges leánya, Flóra hercegnő társaságában mulatoztam. Meg kell mondanom, hogy Flóra hercegnő akkor is megtetszett volna nekem, ha nem királyleány, hanem libapásztor, olyan csoda-kedves, finom és rózsás volt, olyan szelíd és vidám.

Két hétig se mulattam Bukarestben, mikor nagy szomorúság borult a felséges oláh király fejére. Az történt ugyanis, hogy a török betört az országba.

— Oda se neki, felséges uram, — vígasztalgattam a királyt, — majd elbánok én a pogánnyal!

A király rögtön elhitte és nagyon megkönnyebbült. Másnap kimentem az ellenség elé. Egymagamban mentem, gyalogszerrel, éppen csak a jó fütykösömet vittem magammal. Az egész török sereget hadirendbe sorakozva találtam. Mikor már elég közel voltam hozzájuk, fölmásztam egy dombtetőre, tölcsért csináltam a két tenyeremből és ily szavakat ordítottam feléjük:

— Szaladj pogány, mert akit öt perc mulva még itt érek, annak szíjat hasítok a hátából!

A pogányság elhitte, amit mondtam és esze nélkül megfutamodott. A török huszárok a lovuk sörényére hajolva vágtattak, a pattantyúsok cserbenhagyták minden ágyújokat, a bakák meg eldobálták puskájokat és úgy szaladtak, mint a nyulak.

Bukarestben persze nagy volt az öröm. Még az este megkértem a szépséges Flóra kezét és a derék király ríva adta ránk áldását. Egy hét mulva megtartottuk az esküvőt. Hatlovas aranyhintóban mentem a templomba, koronát viseltem a fejemen és skárlátpalástot a vállamon. A nép ujjongva dobálta a levegőbe a süvegét.

Tizenkét nagyszakállú püspök fogadott a templom kapujában.

De aztán megtörtént a nagy baj. Az esketŏ pópa azt kérdezte tőlem, hogy szeretem-e Flórát.

— Szeretem ! — válaszoltam hangos szóval.

Ez volt a baj, mert igaz volt : nagyon szerettem a mátkámat. Igazat mondtam és ekkor beteljesedett Csipercs néne átka, senki sem hitt nekem többet. Az első, aki ellenem fordult, a szépséges Flóra volt.

— Nem szeret, hazudik ! — kiáltozta és sírva szakította ki kezét az enyimből.

És ekkor megszólalt valami székelyföldi ember, aki a templom hátteréből nézte a parádét.

— Hiszen ez nem is az orosz császár fia, hanem Kondor, a mázoló ! — kurjantotta.

A király arca olyan vörös lett, mint a paprika. Mindjárt galléron fogott.

— Te akarod feleségül venni a leányomat ? Hiszen most is érzik rajtad az olajfesték szaga !

Ami azután történt, azt nem is érdemes elmondani. Leszedték rólam a koronát, meg a palástot, megkopasztottak, mint a baromfit, kidobtak, elkergettek. Csoda véletlen, hogy megmenthettem az életemet.

*

— Most már ismeri az én gyászos történetemet, — szólt Kondor sóhajtva. — Az átok még egyre sujt, senki sem hiszi el nekem, hogy vőlegénye voltam az oláh király leányának és fogadni mernék, hogy a tekintetes úr sem hiszi el. Pedig úgy történt, ahogyan mondtam.

Megadtam Kondornak a kialkudott koronát.

— Mit művel itt egyedül az erdőben ? — kérdeztem tőle búcsúzóul.

— Csipercs nénét lesem, — válaszolt a csavargó. — Ma holdtölte van és megeshetnék, hogy a néninek megint táncos kedve kerekedik.

Hogy találkozott-e Kondor még egyszer Csipercs nénivel, azt már nem tudom megmondani, mivel azóta sem jártam Székelyországban és nem is láttam többet a csavargót.

Rarami királyné.

Egy alföldi kis városban élt egyszer egy öreg költő. Fehérhajú, szelídarcú, csöndes aggastyán volt. Az emberek nem igen törődtek vele, de a gyerekek szerették, mert szép meséket tudott nekik mondani.

A költő a város végében, egy ócska kis házban lakott. Az ócska ház arról is nevezetes volt, hogy a kéményén gólyafészek volt. Esztendők óta minden tavasszal ugyanaz a gólyapár szállott a háztetőre. Az öreg költő már ismerte a madarait és szívesen köszöntötte őket. Első dolguk volt, ha megérkeztek távoli útjukról, hogy szépen kitatarozták a fészküket, amelyet a téli viharok olykor erősen megtépáztak. Nyáron át aztán a gólyahím nagy buzgalommal kígyóra-békára vadászgatott a közeli réten, a gólyáné pedig kiköltötte a tojásait és fölnevelte fiait. Nyár végén, amikor már hideg szél borzolgatta a tollas ruhájukat, szárnyra kerekedett az egész madárcsalád és elszállott távoli telelő helyére.

Nyár elején történt egyszer, hogy hirtelen forgószél támadt és lesodorta a kéményről a gólyafészket. A két kis gólyafiókát is, amely a fészekben ült, levetette a ház udvarára. Nagy szerencse volt még, hogy egy rakás friss szénára pottyantak, így aztán az ijedtségen kívül nem esett nagyobb bajuk.

Az öreg költő gyöngéd kézzel fölszedte a gólya-

fiókákat. Mikorra pedig a szélvész elmult, nagy munkába fogott. Egy hosszú létrán fölmászott a kéményre és erős vaskampókkal ócska kocsikereket szögezett a kémény tetejére. Aztán fölvitte a megcibált fészket és dróttal rákötözte a kerékre. Most már oly szilárdan állott, hogy szélvész legyen, amely le tudja onnan söpörni. Miután elkészült a munkájával, a két kis gólyát megint beültette a fészekbe, maga pedig leszállott az udvarra, pipára gyujtott és leste, mit csinálnak majd az öreg madarak.

Azok haragos kelepeléssel röpdöstek a ház körül. Később óvatosan letelepedtek a tetőre, jó messzi a kéménytől és bizalmatlanul szemlélgették a megfoltozott fészket. Végül azonban mégis csak megértették, hogy az öreg költő munkája az ő javukra szolgál és akkor elfoglalták megint a fészküket. Itt-ott még javítgattak valamit rajta és amikor elkészültek a munkájukkal, nem volt a határban gólyapár, amelynek olyan pompás fészke lett volna, mint nekik.

Jó idő telt el a nevezetes zivatar óta. Egy verőfényes vasárnap délután az öreg költő egyedül volt otthon. A gazdasszony elment a templomba, vecsernyét hallgatni; a gólyafészek is üres volt, mivel a fiatalok már akkor szárnyra keltek és az anyjuk kivitte őket a rétre, békát fogni. Még a Sajó kutya is átment látogatóba a szomszédék Sobrijához. Az öreg úr megöntözte a virágait, aztán kiült az udvarra és elnézte a fehér pillangókat, amelyek a nedves virágágyak körül röpködtek. Egyszerre csak azon vette észre magát, hogy a gólyahím ott sétálgat az udvaron, vagy tíz lépésnyire tőle. A költő ezen elcsudálkozott, mert a gólyái egyébként sohasem szoktak az udvarra ereszkedni. A madár

peckes léptekkel, a nyakát méltóságosan meg-megbillentve közeledett az öreg úrhoz. Amikor már csak egy lépésnyire volt tőle, megállott és a fekete szemével komolyan tekintett rá. Egyszerre aztán meg is szólalt. Halk, kemény és furcsán recsegő hangon mondotta :

— Holnapután útra kelünk !

— Ejnye, — kiáltotta meglepetten a költő, — hát te emberi nyelven is tudsz ?

A madár nem válaszolt erre a kérdésre. Csak billegette a nyakát, majd újból megszólalt :

— Jót tettél velem, kedves házigazdám és megóvtad a két fiam életét. Én csak szegény madár vagyok, nem is jutalmazhatlak meg semmivel. De legalább hadd köszönöm meg a jóságodat.

— Szívesen tettem ! — válaszolt a költő.

És mivel igen szerény ember volt és nem szerette, ha valaki hálálkodik neki, sietve másra terelte a szót.

— Holnapután már elhagytok engem ? Igazán sajnálom ! Reménylem, jövő tavasszal megint az én kéményemre szálltok ?

— Ha szerencsésen átvergődünk a tengeren, akkor minden bizonnyal ide telepszünk megint. Hiszen kedvesebb fészket keresve se találhatnánk.

— És hol van tulajdonképpen a ti téli szállástok ? — kérdezte a költő.

— Nagyon messzire ! — mondotta a madár. — Ha útra kelünk, akkor nagy seregbe szoktunk verődni, mi magyar gólyák. Innen elröpülünk Horvátország fölött, a Karszthegy felé. Az rettenetes puszta sziklahegység, ahol a sok szürke kő között alig terem meg egypár nyomorék fa. Amint túl vagyunk a Karszton, beláthatatlan ezüstlap ragyog alattunk a napfényben : az Adriai ten-

ger. Magasan szoktunk szállani, magasabban, mint a felhők. Ha letekintünk a tengerre, a nagy vitorláshajók csak akkorák, mint egy parányi fehér pillangó, a hatalmas gőzhajók füstfellege pedig fekete hernyóként kúszik a vízen. Jobbra az útirányunktól esik a virágos Olaszország. A szél onnan illatfelhőket sodor föl egészen hozzánk. Később a görög szigetek fölött vezet el útunk. Azok oly sűrű rajokban feketélnek a ragyogó víztükrön, mint fürdő bölénygulya. Oszlopos márványtemplomok romjai vannak rajtuk. A legnagyobbik közülök Kréta szigete. Azon túl már nem látunk se szigetet, se szárazföldet, hanem ameddig csak elér a tekintetünk, mindenütt a véghetetlen tenger hullámai morajlanak. Éjjel-nappal kell repülnünk és jaj annak, akit elhagy az ereje ; lezuhan a tengerbe és a társai nem segíthetnek rajta. Hosszú repülés után végre messzire lenn, délen, fekete vonal látszik a tenger láthatárán. Ekkor diadalmasan kelepelni kezd az egész gólyasereg, mert tudják, hogy közel már az afrikai partvidék. A távolból látni a karcsú pálmafákat, amint a szélben ringatják csipkés koronájukat. Hatalmas folyam szakad ott a tengerbe : a Nilus. Két partján terül el Egyiptom. Ott aztán pihenőt tartunk. Némely gólyacsaládnak a parti falvakban van a téli szállása, azok kiválnak a seregből. Mi többiek azonban folytatjuk utunkat dél felé. Városok és falvak maradnak el alattunk. A sárga folyón lassú vitorlás gályák vonulnak. Elmaradnak alattunk a piramisok is, amelyek évezredek óta hirdetik a fáraók hajdani hatalmát. Aztán elérjük a nagy sivatagot. Lassú méltósággal haladó tevekaravánokat látunk és fehérruhás embereket, akik karcsú paripákon lovagolnak. Itt is, ott is kiválik a gólyaseregből egy-egy csapat és megtelep-

szik egy-egy faluban. Mi többiek azonban a nagy ős-erdő felé repülünk. Olyan nagy az erdő, hogy gyalogos ember hetekig, sőt hónapokig is elbolyonghat a nyirkos homályban, mielőtt tisztásra érne. Arra már csak fekete emberek laknak. Egy részük emberevő. A nagy erdőn is túl, a hatalmas Ahuri folyam partján van a mi téli szállásunk. Az én fészkem pedig Rarami királyné kertjében van . . .

A madár elhallgatott. Az emberi beszéd mégis csak szokatlan volt neki és fárasztotta. Az öreg költő pedig növekedő csodálkozással hallgatta. Az a gyanúja is támadt, hogy mindez talán nem is valóság, hanem csak bolondos álom. A nap azonban melegen sütött, a távolból a vasárnapi harangok halk zenéje hallatszott, a virágok erősen illatoztak az udvaron és a gólya ott állott közvetlenül mellette. Tehát még sem lehetett álom.

— Rarami királyné feketebőrű hölgy ? — kérdezte a költő.

A gólya a fejét rázta.

— Az Ahuri folyam körül harminc napi járó földre csupa koromfekete néger lakik, csak a király és a királyné arca fehér.

— Hogyan lehetséges az ? — kérdezte a költő.

A gólya készségesen válaszolt a kérdésre.

— Sok, sok esztendővel ezelőtt egy fehér ember vetődött a négerek közé. Vele volt a kis fia is. Bölcs, istenfélő és igazságos ember volt. A négerek megszerették és megválasztották királyuknak. Amikor a király meghalt, a feketék a fiát ültették a trónra. Kikötötték azonban, hogy a fiatal király válasszon minél előbb feleséget. Az ifjú király nem akart fekete asszonyt venni. Fehér asszonyt pedig még sohasem láttak abban az

országban. Ekkor egy csodálatos esemény folytán összetalálkozott a fehér Raramival és ma ő az Ahuri-négerek királynéja.

— Miféle csodálatos eseményről beszélsz ? — kérdezte kíváncsian a költő.

— Ha tudni akarod, elmondom, — szólott a gólya. Elmondotta a költőnek Rarami történetét.

A gólya elbeszélése.

Tíz vagy tizenkét esztendővel ezelőtt történt, hogy egy csónak siklott végig az Ahuri vizén. A csónakot két fekete ember hajtotta gyors evezőcsapásokkal. Az orrukba fűzött rézkarika és a hegyesre reszelt szemfoguk után meg lehetett ismerni, hogy a nyámnyám-négerek emberevő törzséből valók. A két emberevőnek igen jó kedve volt, mert kitűnő vásárt csaptak aznap. A vavai vásáron egy fehér kisleányt vettek néhány üvegkalárisért. A kisleányt holmi rabló négerek ragadták el a távoli partvidéken és hozták vásárra. A gyermek szepegve lapult meg a csónak fenekén. Annyira félt, hogy piszszenni sem mert ; csak némán nézte a két vadembert. Azok meg éppen őróla beszélgettek.

— Holnap levágjuk és nagy lakomát csapunk, — mondotta az egyik.

— Banán-lében megfőzve fogjuk föltálalni a fehér gyermeket, — vélekedett a másik.

Az első néger azonban nem szerette a főtt ételt, különösen a banán-levesben főttet nem. Azt mondotta :

— Inkább szép ropogósra süssük !

A leány persze nem is sejtette, miről van szó. Ő nem értette a nyámnyám-nyelvet.

A két fekete sehogy sem tudott megegyezni abban, hogy megsüssék-e, megfőzzék-e prédájukat. Úgy belehevültek a vitába, hogy abbahagyták az evezést és ordító hangon támadtak egymásra. Az egyik fölkapta az evezőjét és megütötte vele a társát. Az se volt rest és dühösen nekiugrott a cimborája torkának. Birkózni kezdtek és végül egyensúlyukat vesztve, mindketten kifordultak a csónakból és belezuhantak a folyamba.

Az Ahuri vize arrafelé hemzseg a sok krokodiltól. Két hatalmas hüllő éppen arra halászgatott ; azok még estükben elkapták a két négert. A krokodilok bizony nem sokat törték a fejüket, hogy sütve vagy főzve egyék-e meg a prédájukat, hanem tüstént fölfalták a két feketét, amúgy nyersen.

A gazdátlan csónak, amelyben a fehér gyermek ült, most már a hullámok kényére hagyatva, usztatott le a zúgó folyón. Mi történt tovább a kis leánnyal ? Elmondom. A csónak magától partot ért. A folyam közepén levő kis pálmás szigeten feneklett meg. A leány kimászott a ladikból, amely aztán a terhétől megszabadultan, újból belekerült az árba és tovább úszott. A fehér gyermek most már egyedül volt a szigeten.

A kis szigetet a túlparton lakó emberevők úgy nevezték, hogy a krokodilok szigete. A vízbe hajló datolyapálmák alatt, a meleg homokba taposott fészkekben, százszámra tanyáztak a páncélos bőrű, örökké éhes, óriási vízi szörnyetegek. A négerek nem is mertek csónakjaikkal kikötni ezen a szigeten. De nemcsak krokodilok, hanem megszámlálhatatlan papagályrajok is fészkeltek itt. Napközben, amikor nyomasztó volt a hőség, ezerszámra bóbiskoltak a tarka madarak a pálmafák ágain, hajnalban és alkonyatkor pedig

siketítő rikácsolással vonultak a távoli rizsföldek felé.

A kisleány datolyát szedett magának és vízet ivott a folyamból. Aztán a víz partján, a puha homokban fészket talált, amelyben két kis krokodil feküdt. Az állatok nagyon megtetszettek neki és közéjük telepedve, játszani kezdett velük. A kis szörnyetegek játék közben a keze után kapkodtak csattogó fogaikkal, a leány azonban tréfára vette a dolgot és megintette őket, hogy viselkedjenek illedelmesen. Játék közben elfáradt és elálmosodott. Egy krokodilkölyökkel a karjai között hamarosan el is szenderedett. Alig hogy elaludt, már megzúgott a folyam és óriási szörnyeteg bukkant ki a vízből. A kis krokodilok anyja volt, aki most tért vissza reggeli halászkirándulásáról. Kimászott a vízből, otromba léptekkel odavánszorgott a fészekhez és ugyancsak meresztette a két szemét, amikor kölykei társaságában ott találta a kis vendéget. A krokodilmama néhányszor körüljárta és körülszimatolta a fészket, majd maga is odaheveredett a kicsinyek mellé és hatalmas, pikkelyes farkával körülfogta az egész tanyát. A kisleány ugyancsak megszeppent, amikor később fölébredt. Egy kicsit el is pityeredett félelmében. De mivel úgy tapasztalta, hogy a krokodilmama nem mutat vele szemben ellenséges szándékot, félénk hízelgéssel kinyujtotta a kezecskéjét és megsímogatta a szörnyeteg ráncos pofáját. A krokodil ekkor kitátotta kapunyi száját, amelyben akkora fogak meredeztek, mint a konyhakés pengéje és sistergő sziszegést hallatott, ami a krokodilnál a jókedv jele.

E naptól fogva a gyermek befogadott lakója lett a szigetnek. Nemcsak a krokodilmama, hanem a többi

krokodil is megszokta és megbarátkozott vele. Mivel okos gyermek létére úgy vélekedett, hogy hálásnak illik lennie a vendégszeretetért és oltalomért, amelyben része volt, rajta volt, hogy hasznossá tegye magát a tanyán. Míg az öregek künn jártak halászgatva a folyón, ő gondjába vette a honnmaradt kicsinyeket. Dolga bizony elég akadt. A verekedőket szét kellett választania, a rendetlenkedőket meg kellett intenie. Volt a szigeten néhány árva kis krokodil is, azokról neki kellett gondoskodnia. Napközben rendesen egy buksi kis kedvencével a karján járkált a fészkek között. Ha valaki láthatta volna a kisleányt, azt hitte volna, hogy egy krokodil-óvoda tanítónője. De nemcsak a kölyköknek, az öregeknek is tudott a kedvükbe járni. Van a krokodilnak egy gonosz kis ellensége, a pióca, amely a foginyére tapad. A hatalmas állat nem tud szabadulni tőle. Ha valamelyik krokodilnak pióca volt a a szájában, odavánszorgott a kisleányhoz és feléje tátotta irtóztató száját, a leány pedig félelem nélkül belenyúlt a kezével és megszabadította az állatot a kellemetlen ellenségtől. A szigeten lakó papagályok is hamar észrevették, hogy a gyermek jóbarátsággal viseltetik irántuk és pajtásává szegődtek. Alkonyatkor, ha a kislány a parton ült, százszámra köréje telepedtek a madarak és a homok olyan lett körülötte, mintha tarka nagy virágok tömege lepné el és feje fölött a bokrok és fák is kivirultak a ragyogó tollú állatoktól.

A folyam két partján lakó emberevő négerek csakhamar tudomást vettek a szigeten lakó fehér gyermekről. Holdvilágos éjszakákon néha meglesték a távolból. Látták, amint a szörnyetegekkel játszadozik. Azt is

látták, hogy olykor egy-egy nagy krokodil hátán lovagolva keresztülusztat a folyón. A feketék ezért szellemnek tartották a gyermeket és elnevezték Raraminak, ami a nyámnyámok nyelvén azt jelenti, hogy a krokodilok királynője. Rarami később nekibátorodva, megjelent a szárazföldön is. Egyik négylábú barátja nyakába kapaszkodva, átúszott a folyamon és virágot meg gyümölcsöt szedett a túlsó parton. Néhány vakmerő néger el is határozta, hogy hatalmába keríti a krokodilok királynőjét. Holdvilágos éjjel meglesték és amikor Rarami a parti bokrok alatt üldögélve dudolgatott, megrohanták, hogy foglyul ejtsék. A merénylet azonban nem sikerült. Rarami rémült kiáltására két hatalmas krokodil bukkant ki a vízből és csattogó fogakkal vetette magát az emberevők elé. Azok úgy megijedtek, hogy eszük nélkül eliramodtak és hajnalig meg sem állottak. Ettől fogva senki sem merte többet üldözni Raramit.

Esztendők multak el így. Hogy mennyi, azt a fehér leány nem tudta, mivel nem olvasta meg őket. Azon a vidéken különben sincsen tél és a fák egész esztendőben termik édes gyümölcsüket. Rarami ruhácskája régen leszakadt a testéről és hogy megvédje magát a nap heve ellenében, papagálytollakból, amelyeket a fák alatt szedett össze, köntöst készített magának. A ruhája tarkán tündöklött, az ember óriás papagálynak is nézhette volna. Mivel sohasem beszélt emberekkel, el is felejtette a beszédet. Csak a reggeli és esti imádságát mondotta el minden nap, úgy, ahogyan valamikor az édesanyjától tanulta.

Egyszer aztán, amikor már sok esztendeig lakott a szigeten, nagyon különös dolog történt. Egy ízzó

nyári napon, amikor a szigeten minden krokodil aludt és a madarak is tikkadtan lapultak meg a pálmák árnyékában, délibáb jelent meg az égboltozaton. Az ilyen tünemény nem ritka azon a vidéken. A kép azonban, amelyet Rarami ezúttal látott, meglepte és elragadta. A délibáb egy aranykupolás palotát mutatott. A palota karcsú pálmák között, víz partján állott. A palota kapujától széles lépcső vezetett le a víz tükréhez. A lépcsőn egy ifjú ült. Az ifjú arca fehér volt. Rarami magánkívül volt nagy örömében. Olyan régóta nem látott már fehér embert, hogy azt hihette, az egész világot csupa fekete ember lakja. A feketéktől félt, mivel tudta, hogy vérengző emberevők. Most végre fehér embert látott! Az ifjúnak azonkívül oly nemes, szelíd és bánatos arca volt, hogy Rarami egyszerre nagy testvéri szeretetet érzett iránta. Egy ösztönszerű mozdulattal az ég alján rengő látomány felé nyujtotta karjait. Az ifjú fölemelte bánatos arcát és akkor ő is megpillantotta a leányt. Öröm és meglepetés ragyogott a vonásain.

Egy pillanatig összenéztek, a parton ülő leány és az égen tündöklő ifjú, mintha örökre emlékükbe akarnák vésni egymás kedves vonásait, aztán elhalványodott a kép, majd végleg eltünt a délibáb és a leány csak ezüstszínű ködfoszlányt látott a napfényben lángoló láthatár fölött.

E naptól fogva a krokodilok királynője boldogtalannak érezte magát. Tudatára ébredt nagy elhagyatottságának. Álmaiban és ébren mindig csak a fehér ifjúra gondolt. A krokodilok és a madarak csodálkozva tapasztalták, hogy barátnőjüket elhagyta a régi játékos kedve; Rarami órákon át mozdulatlanul ül a parton,

epedve nézi a távoli eget és olykor ragyogó harmatcseppek gördülnek végig arcán.

Forró nyár volt és a délibáb majd mindennap űzte csalóka játékait. Pálmás ligeteket, tengeren járó hatalmas gályákat, sivatagban vonuló karavánokat mutatott Raraminak, az aranykupolás palotát és a fehér ifjút azonban nem mutatta neki többet. Amikor megeredt az őszi eső, végleg eltünt a délibáb és vele Rarami szívéből a remény is, hogy viszontláthassa a fehér ifjút. A szigetlakó állatok észrevették, hogy Rarami reggeltől estig síránkozva bolyong a ligetben. Talán sajnálták is barátnőjüket, de segíteni bizony nem tudtak rajta.

Az őszi esőre hónapokig tartó nagy szárazság következett és a folyam partján lakó emberevők ekkor végrehajtották egy régi gonosz tervüket és fölgyujtották a sziget erdejét. Éjnek idején titokban kikötöttek a sziget csúcsán és üszköt vetettek a száraz harasztba. Régen készültek már arra, hogy kifüstöljék birodalmukból a krokodilokat királynőjükkel egyetemben. Rettenetes tűzvész támadt a folyam közepén. A megrémült madarak gyászos rikácsolással keringtek egész éjjel a tűztől piros égen, Rarami pedig, hogy meg ne égjen, a krokodilokkal a vízbe menekült. Hajnalra elaludt ugyan a tűz, de a sziget viruló paradicsoma kormos pusztasággá változott. Rarami ekkor elhatározta, hogy elhagyja barátaival a szomorú helyet és új hazát keres magának a folyam mentén.

Még aznap útra is kelt, összes négylábú és szárnyas alattvalóival egyetemben. Egy óriás lotoszlevélen állva úsztatott le a folyón. Hosszú vízi indából hámot készített és azt négy hatalmas krokodil nyakára fűzte.

Ő maga egy kákabuzogányt tartott a kezében és azzal terelgette a hámosokat. Sok száz krokodil kísérte útján. Elől, a sereg élén, rettenetes fogú, tapasztalt öregek hasították a habokat. A fiatalság Rarami körül nyüzsgött. Az úszó karaván széles csatárláncban seréghajtók követték. A papagályok sűrű rajokban szállva kísérték barátnőjüket. Hol előre cikáztak, hol meg visszakanyarodtak, Rarami feje körül keringve, vagy a vizet érintve nyílsebes röptükben.

A merre a krokodilok királynője elvonult, az emberevő feketéket mindenütt halálos félelem fogta el. Akik ladikon ültek, azok eszük nélkül siettek partnak. Azt hitték, hogy elkövetkezett a világ vége. A pogány papok üvöltő énekszóval hívták segítségül a bálványaikat; hatalmas rézüstöket verve és tülkölve pokoli lármát műveltek.

Nyolc napon és nyolc éjjelen át tartott az utazás. Ekkor csöndesebb vidékre értek a kivándorlók. A parton nagy csapatokban állottak ugyan az emberek, de ezek már nem üvöltöztek a különös utas-társaság láttára, hanem keresztet vetettek magukra. Ezek a parti lakók is négerek voltak, de fehér köntösben jártak, szépen épített házakban laktak és a házaik körül viruló kertek és vetések terültek el.

A folyam kanyarodásánál, karcsú pálmafák között, aranykupolás palota bukkant elő. Rarami szíve egyszerre viharosan megdobbant: megismerte ugyanazt a palotát, amelyet egyszer a délibáb mutatott neki. Megismerte a vízre vezető széles kőlépcsőt is, amelyen egykor a fehér ifjú ült. A lépcső azonban most üres volt. Rarami ekkor a kákabuzogányával a lépcső felé terelte úszó fogatát.

Miközben a krokodilok királynéja a palota felé közeledett, benn a nagy teremben éppen nagy tanácskozás folyt. Varega, az ifjú fehér király tanácskozott ott országa fekete bölcseivel.

— Uram, — mondotta egyik őszhajú főnök, — néped óhaja, hogy ültess királynét a trónusodra. Szívesen látná a nép, ha fehérarcú úrnőt adnál neki, de mivel nincs a birodalmadban rajtad kívül egyetlen fehérarcú ember sem, végül mégis csak meg kell békülnöd a gondolattal, hogy fekete leányt végy feleségül.

Az ifjú király búsan csóválta a fejét.

— Sohasem fogom megtenni! — mondotta határozott hangon. — Csak egy nő van a világon, akit királynőmmé tennék. Ő azonban messzi van tőlem.

— És ki az a nő? — kérdezték többen.

— Nem tudom a nevét — válaszolt Varega. — Mindössze egyszer láttam csak. A délibáb mutatta nekem. Egy folyó partján ült, krokodilok heverésztek a lábánál és madarak ültek a vállán. Ő a legszebb nő a világon. És bizonyára a legjobb is, mivel meg tudja hódítani az oktalan állatok szívét.

A bölcsek aggódva tekintettek össze, amikor meghallották királyuk különös szavait.

— Haj, uram, — szólott aztán közülük a legmerészebb, — a néped érdekében könyörgünk, hogy felejtsed el szerencsétlen rögeszmédet! Veled a délibáb űzte csalfa játékát. A délibáb képei a levegő és a napfény hazug szülöttei.

Az ifjú király azonban hajthatatlan maradt.

— Én tudom, hogy a krokodilok királynéja él és hiszem, hogy még találkozni fogok vele. Ha nem volna

ez a reményem, akkor én volnék Afrikában a legboldogtalanabb ember.

Alig hogy a király ezt elmondotta, egyik testőre rohant a terembe.

— Felséges uram, — kiáltotta lélekzet nélkül, — méltóztassál a kertbe fáradni és csodát fogsz látni. A krokodilok királynéja érkezik hozzád látogatóba. A folyam hátán jön, száz krokodil kíséri és ezer vadmadár kóválygog körülötte!

— Ő az! — kiáltotta Varega.

És megfeledkezve királyi méltóságáról, futva sietett a víz partjára.

A bölcsek pedig fölkapták hosszú köntösüket és utána szaladtak.

Amit odakünn láttak, az igazán csodaszámba mehetett. Rarami a parthoz közeledett. A víz megzúgott körülötte a szorosan egymás mellett úszó krokodiloktól, a levegő pedig megzendült a madársereg szárnycsapásaitól. A piruló leány tündérszép volt. Rarami és az ifjú király egymásra néztek és tüstént megismerték egymást. A szívük sugallatát követve, kiterjesztették egymás felé a karjukat. Mind a ketten mosolyogtak és mind a kettőjüknek könnyes volt a szemük.

De ekkor megszólalt egyik a vének közül.

— Felséges uram, — mondotta a királynak, — ennek a leánynak nagy hatalom adatott az állatok fölött. De ki tudja, hogy nem a gonosztól nyerte e hatalmát?

Az ifjú király megfogta a partra lépő Rarami kezét és szelíd hangon így szólott hozzá:

— Beszélj úrnőm és szégyenítsd meg a kételkedőket!

A szegény Rarami azonban régóta elfelejtett már beszélni. Tétova tekintettel nézte a király arcát és midőn végül megértette, hogy neki most szólani kellene, elmondotta azt, ami a mai napig is megmaradt emlékében, elmondotta az imádságát.

Az öregek ekkor mélyen meghajoltak előtte és bevezették a palotába. Igy lett Rarami Ahuri ország királynéja. Mielőtt azonban megkoronázták volna, meg kellett tanulnia beszélni. Hamar megtanult azonban, hiszen a vőlegénye volt a nyelvmestere. Azóta boldogan él és alattvalói rajongva szeretik. Nemcsak az emberek, hanem az állatok is. A papagályok, amelyek vele jöttek, máig is ott fészkelnek a király kertjében. A krokodilok pedig ott tanyáznak a palota előtt a folyóban. Nekik fontos hivataluk van: ők a királyné testőrei.

Amióta ők őrzik a folyam vizét, azóta emberevő nyámnyám nem mer többet éjnek idején átúszni az Ahurin.

*

A beszédes gólya befejezte elbeszélését.

Az öreg költő nagy figyelemmel hallgatta és egyszer sem szakította félbe. Még kérdezni akart egyetmást, de ekkor megzördült a kapu kilincse és vidám kutyaugatás hallatszott az utcáról. A gazdasszony hazajött a vecsernyéről és Sajó kutya is megjött a szomszédból. A gólya, amikor a közeledőket hallotta, hirtelen elrúgta maga alól a földet, szárnyra kapott és föllendült a magasba. Egypárszor megkerülte a háztetőt, majd letelepedett a kémény mellé, ott fél lábra állott és figyelmesen nézte a lenn ülő költőt.

Másnap rengeteg sok gólya gyülekezett a réten.

Harmadnapra pedig útra kerekedett az egész madársereg. Az öreg költő reggel éppen künn sétált a város végében, amikor a vándormadarak raja elvonult a feje fölött. Egyik gólya mélyebben röpült a többinél és a költőnek úgy rémlett, mintha ez az ő lakója volna. Tölcsért csinált tehát a két tenyeréből és utána kiáltott :

— Szerencsés utat ! Köszöntöm Rarami királyné ő felségét !

A madár egyet-kettőt kelepelt, aztán gyors szárnycsapásokkal hasítva a verőfényes levegőt, többi társával együtt délnek sietett, a tenger felé.

Szarkavers.

Volt egyszer egy Pali nevű iskolásfiú. Legelső gyerek volt a verekedés, a nadrágszakítás, a késönkelés és a nyalakodás tudományában, a tanulásban azonban, sajnos, legutolsó volt. Ha szóba került Pali jövője, akkor a tanítója aggodalmasan rázta a fejét. Olykor a Pali fejét is megrázta, még pedig a fülénél fogva.

A jeles fiú egy tavaszi napon künn kószált megint a ligetben és ekkor egy magas fa tetején szarkafészket pillantott meg. Persze, hogy szó nélkül ledobta magáról a kabátját és egy-kettőre fölmászott. A fészekben egyetlen egy tojást talált, de az — halljátok, gyerekek ? — aranytojás volt. Amint nagymohón utána kapott, beszéd ütötte meg a fülét. A fa legfelső ágán öreg szarka ült, az szólott le hozzá.

— Ne bántsd a fészkemet, Palkó — csörögte a madár — és én úrrá teszlek. Mert úgy nézz rám, hogy én vagyok a szarkakirály.

— Mit adhatsz te nekem ? — csodálkozott a fiú.

— Varázshatalmat adhatok. Megtanítlak a szarkaversre.

— Mire jó az ? — kíváncsiskodott Pali.

— Aki a szarkaverset tudja, első diák lesz minden

iskolában, ha nem is tanul semmit. Mert a versnek bűvös ereje van és megbabonázza a tanító urat.

— Áll az alku ! — kiáltotta a fiú. — De ha megcsalsz, szarkakirály, akkor holnap megint eljövök és földúlom a szarkaváradat.

Igy hát megegyeztek. Pali nem bántotta az aranytojást, a madár pedig elcsörögte a szarkaverset. Addig mondta, míg a fiú betéve nem tudta.

Másnap már meggyőződött róla Pali, hogy a szarkakirály becsületes madár. A tanító úr kiszólította, hogy mondja el hazánk folyóvízeit, a fiú pedig lehunyta a két szemét és fújni kezdte a bűvös verset, miként a szarkától tanulta :

Ákombákom, szalmazsákom,
Hatszor hét az tizenhárom,
Nekem csörög, neked csörög,
Szarkakoma huj !

A tanító úr maga is lehúnyta a két szemét és gyönyörködve ütötte kezével a taktust. Látszott rajta, hogy egészen meg van babonázva.

— Nagyon jól van, Pali fiam ! Látom, hogy jól megtanultad hazánk folyóvizeit. Ha így folytatod, meg leszek veled elégedve.

És egy peckes egyest írt a jegyzőkönyvébe.

Ezentúl gyöngydolga volt Palkónak. Nyáron fürdött, labdázott, télen korcsolyázott és hócsatákat vívott, a leckéjébe soha bele sem pillantott és ha fölhívták, elmondta a szarkaverset és minden rendben volt. A tanító úr nagyon meg volt vele elégedve, sőt még fölvigyázónak is megtette az osztályban.

A gimnáziumban is bevált a varázslat. A tanár urak nem győzték magasztalni Pali szorgalmát és jó fölfogását, a szülei pedig igen büszkék voltak jeles csemetéjükre. Mivel oly kiváló tanuló volt, elhatározták, hogy tudományos pályára adják és Pali úrfi az érettségi vizsgálat után, melyet ugyancsak kitüntetéssel tett le, beiratkozott az egyetemre. A tudományok után persze nem igen törte magát, a vizsgákra azonban pontosan eljárt és bármit kérdeztek is tőle, ő mindig kivágta magát a szarkaverssel.

A doktori vizsgán a szigorú tanár úr azt követelte tőle, hogy mondja el az országos nagy törvénykönyv kilencszázkilencvenkilenc szakaszát. Pali úrfi nem is késett a felelettel:

Ákombákom, szalmazsákom,
Hatszor hét az tizenhárom,
Nekem csörög, neked csörög,
Szarkakoma huj!

Miközben fújta, a tanár urak mind lehúnyták a szemüket és gyönyörködve verték a taktust. Azután fölkelt a nagyságos rektor úr s könnyezve ölelte meg Pali úrfit.

— Amióta fönnáll a tudományos egyetem, még nem volt rá eset, hogy valaki mind a kilencszázkilencvenkilenc szakaszt el tudta volna mondani. Ön az első hallgató, aki nem felejtett ki egyet sem!

A jeles ifjú híre eljutott az újságszerkesztők fülébe is és ők magasztaló cikkekben köszöntötték az új csillagot, mely hazánk tudományos egén megjelent. A felséges király is olvasta a cikkeket és így kiáltott föl:

— Ilyen ember kell nekem!

Azonnal elhívatta Palkót a királyi várba és kinevezte udvari főtudóssá. Pali most már márványpalotában lakott, üveghintón járt, és bársonyruhát viselt. Ebédnél mindig a király jobbján ült és ő felsége már azon gondolkozott, hogy egyszer majd összeházasítja a kisebbik leányával.

Történt azonban, hogy a királynak pénzre volt szüksége. Kerek ezer forintra. Ekkor maga elé rendelte az ország főurait, hogy adjanak neki tanácsot, hogyan lehetne pénzt szerezni. A főurak azonban valamennyien Pali úrra tekintettek, mondván, hogy tanácsoljon ő, mivel ő az ország legbölcsebb embere.

— Főtudós úr, — szólt végül a király — mondja el a nagy törvénykönyv kilencszázkilencvenkilenc szakaszát, azok között bizonyára lesz olyan is, mely elrendeli, honnan szerezzen pénzt a király, ha nincs neki.

A főtudós fölkelt, szépen meghajtotta magát a felség előtt, aztán elmondta azt, amit tudott.

Ákombákom, szalmazsákom,
Hatszor hét az tizenhárom,
Nekem csörög, neked csörög,
Szarkakoma huj!

Mikor a főurak meghallották a szarkaverset, úgy elkezdtek kacagni, hogy majd leestek a nagy karosszékekről. A versnek ugyanis csak az iskolában volt bűvös ereje, másutt nem fogott a varázs. A király azonban nem nevetett, hanem haragra lobbant, mert azt hitte, a főtudós csúffá akarja tenni. Intett a testőreinek, hogy vessék tömlöcbe a vakmerőt. Pali úr most

már belátta, hogy vége a tudományának. Nagy félelmében térdre vetette magát a trón előtt és töredelmesen bevallotta, hogy ő nem tanult és nem is tud egyebet, csak a szarkaverset.

A király haragja kissé megenyhült. Megkegyelmezett Pali életének, de azért szigorú igazságot tett, elrendelvén, hogy húzzák le tüstént a főtudós úrról a bársonyköntöst, adjanak rá rövidnadrágos gyerekruhát, akasszanak könyvestáskát a hátára és irassák be újból az első elemi osztályba. És Palinak, bár akkor már szakállas férfiú volt, megint ott kellett ülnie a padban, a hat- és hétéves gyerkőcök között, akik majd megpukkadtak a nevethetnékemtől, valahányszor reápillantottak. A szarkaversnek sem vehette már hasznát, mert a tanító úr királyi parancsra egy szarkatollat hordott a zsebében, attól pedig megtörik a varázslat ereje. Egyszer ugyan mégis megpróbálkozott az ákombákomszalmazsákommal, de a tanító úr nem adott neki egyest, hanem fülön fogta.

Pali ma is nyomja még az iskolapadot, ha jól tudom most a harmadik elemibe jár és mire érettségit fog tenni, talán akkora szakálla lesz már, mint a szerb püspöknek. Eddig van.

(*Figyelmeztetés!* A mesemondó óva inti tanköteles olvasóit, nehogy az iskolában próbát tegyenek a szarkaverssel. Megeshetnék, hogy a tanító úr zsebében szarkatoll van és a mesemondó nem vállal felelősséget az esetleges szomorú következményekért.)

A próbacsendőr.

Ezt a mesét azért mondom el, hogy próbára tegyem a bátorságtokat. Kisleányoknak egyáltalában nem ajánlom, hogy meghallgassák. A vitéz fiú azonban, aki nem ijed meg a varangyos békától és nem fut meg a sziszegő gúnár elől, aki nem búvik az ágy alá, mikor zeng az ég, és aki egyedül mer maradni a sötét szobában is, az olyan fiú figyeljen ide.

Élt egy alföldi kis faluban egy Magyar Pali nevű parasztfiú. Már öklömnyi gyerkőc korában is olyan bátor volt, hogy farkasszemet mert nézni még az édesanyja kakasával is. A feszes, katonás járása miatt a falu népe elnevezte Peckes Palkónak.

Peckes Palkó nevezetes volt arról, hogy szívéből gyűlölt mindenféle békebontást és rendetlenkedést. Ha valahol a faluban összemarakodott két komondor, akkor Palkó nyakon öntötte őket egy vödör vízzel, nehogy kárt tegyenek egymásban.

A falusi öregek azt mondogatták:

— Akárki meglássa, ebből a gyerekből még csendőr lesz . . .

Mire Palkó annyira fölcseperedett, hogy kiserkedt a bajusza, egy szép napon búcsút mondott szülőfalujának és peckes léptekkel elment a nagyvárosba. Alko-

nyatra odaérkezett és egyenesen beállított a csendőrkaszárnyába és kérte, hogy sorozzák be csendőrnek.

A kaszárnyaszobában, hosszú asztal körül, tizenkét nagybajszú csendőr ült együtt. Mindegyik kakastollas kalapot viselt a fején. Mikor az őrmester, aki az asztalfőn ült, meghallotta a falusi legény kívánságát, megsodorta a nagy bajuszát.

— Hohó, öcskös, az nem olyan könnyű dolog ám! — mondta. — Csendőr csak olyan legény lehet, aki híréből sem ismeri a félelmet.

— Ami az illeti, nem ijedek én meg a magam árnyékától, — erősködött Peckes Palkó.

— Majd elválik, — szólt az őrmester.

Azzal csendőrdolmányt adatott Palkóra meg kakastollas csendőrkalapot. Azután kivezette a legényt a kaszárnya elé az utcára és így szólt hozzá:

— Most kezdődik a próbaszolgálatod. Alkonyattól hajnalig itt fogsz strázsálni és ha valami rendetlenség esik, rendet kell teremtened. A tűzre, vízre jól ügyelj! A lármás duhajokat, az éjjeli korhelyeket ráncba szedd! A gyorsan hajtó szekeret megállítsad!

— Igenis, értem! — válaszolt Palkó.

Feszesen szalutált, sarkon fordult és nekiindult a sötét utcának.

Hideg szél fujt a házak között és egy lélek se járt künn. Csak itt-ott pislogott egy-egy álmos utcai lámpás.

Amint nagypeckesen sétált, egyszerre zúgást hallott és fehér világosságot látott feltűnni az utca fordulóján. Palkó tudta, hogy mi az. Automobil. Afféle gépkocsi, amely ló nélkül jár. A kocsi veszett sebességgel iramodott el Palkó mellett. Hárman ültek benne: egy kakasfejű, egy bivalyfejű és egy kutyafejű ember.

— Lassan hajts! — kiáltott rájuk Palkó.

A kakasfejű kukorékolt, a bivalyfejű bőgött, a kutyafejű pedig ugatott s a következő pillanatban a szekér már eltűnt megint az utca tulsó végében.

Száz lépést se tett még a csendőr, mikor már újból hallotta a kocsi zúgását és látta a lámpása fényét.

— De most bizony megállítom őket! — mondta magában Palkó.

Az út közepére ugrott, a vágtató kocsi elé és dörgő hangon kiáltotta: — Megállj!

Meg mernétek ezt tenni, fiúk? Ha meg, akkor tovább mondom.

A kocsi hirtelen megtorpadt, oly közel, hogy a sárgaréz lámpásával a csendőr mellét horzsolta. A kakasfejű elkezdett haragosan kukorékolni, a bivalyfejű bőgött, a kutyafejű pedig vakkantott egy-kettőt.

— Hogy mersz minket megállítani? — kiáltozták. — Tudod-e, miféle nagy urak vagyunk mi? Én vagyok a kakasfejű ördög. Én a bivalyfejű sátán. Én meg a kutyafejű gonosz.

— Ha ördögök az urak, akkor kocsikázzanak a pokolban, de ne az én utcámban. Mert itt tilos a gyors hajtás. Most pedig kövessenek az urak a csendőrkaszárnyába.

— Eredj előre, — vigyorgott a kakasfejű, — mi majd utánad megyünk.

A bivalyfejű és a kutyafejű elröhögte magát. Palkó észrevette, hogy túl akarnak járni az eszén, azért fölmászott a kocsira és odaült a bivalyfejű mellé.

— Most tessék a csendőrkaszárnya elé hajtani. — mondta. — És tessék vigyázni, hogy el ne gázoljanak valami borosfejű embert.

— Vigyázok ! Vigyázok ! — kukorékolta a kakasfejű . . .

Megforgatta a kormánykereket, mire a szekér egyszerre fölemelkedett a levegőbe, mint a denevér és a háztetők fölött száguldozott tovább. A bivalyfejű lopva nézett Palkóra, hogy sápadozik-e a félelemtől. Palkó azonban összefonta mellén a két kezét és nyugodtan ült helyén.

— Jól hajtunk-e most, csendőr uram ? — kérdezte ugatva a kutyafejű.

— Nagyon jól, — szólt Palkó, — itt legalább nem tehetünk kárt senkiben.

Miután átrepültek a nagytemplom tornyán, a kakasfejű megint fordított egyet a kormányon s a szekér leereszkedett az utca kövezetére és úgy futott tovább.

Egy nagy kőhídra értek, amely alatt zúgva hömpölygött a fekete folyóvíz. Valami hörgő segélykiáltás ütötte meg Palkó fülét.

— Megálljunk csak, ördög uraim ! — mondta.

A hold halvány fénye mellett meglátta, hogy egy emberi alak küszködik a víz közepén. Hosszúhajú, fehérruhás asszony volt. A karjait nyujtogatta és kétségbeesetten kiáltozott segítségért. Körülötte három-négy nagy hal cikázott a fekete vízben. Játszadozva kerülgették, hol elmerültek, hol fölbukkantak megint, olykor meg feléje kapkodtak a rettenetes cápafogaikkal.

— Ezt ki kell mentenem ! — mondta Peczkes Palkó

Azzal már fejjel a vízbe is ugrott. Ti is meg mernétek tenni, fiúk ? Ha meg, akkor folytatom. Palkó jó úszó volt, sietve elkapta a fuldoklót és partra vonszolta. Amint fölmászott vele a meredek töltésen, az elalélt asszony egyszerre vízhullámmá változott a karjai között,

zuhogva végigfolyt a ruháján és sietve visszaszaladt a folyóba.

A csendőr megrázta magát és a gépkocsi után nézett. Bizony az már eltünt akkor az égboltozaton vitorlázó éjjeli felhő egy fényes résében.

Palkó kimért léptekkel folytatta őrjáró útját. Magas, sötét házak között ment. Sehol egy élő ember. Végül valami vörhenyes fényt látott derengeni.

Egy kis csapszék ajtaja volt. A csendőr odament és benézett az üvegajtón, hogy rendben van-e minden. Bizony a csapszékben nagy rendetlenkedés folyt. Három toprongyos csavargó ült kártyázva az asztal körül. Palkó mindjárt észrevette, hogy azok nem lehetnek tisztességes, istenfélő csavargók, mert a három közül csak egyiknek volt feje, a másik kettő fej nélkül játszott. Azt is kitapasztalta hamar, hogy a kártyajáték a fejért folyik. Mindegyik játékos mellett hosszú, éles kés feküdt az asztalon, és amint az egyik fejetlen ember nyert, tüstént fölugrott, lenyiszálta a fejet a másik nyakáról és a maga nyakára illesztette. A játék azután tovább folyt.

Most megszólalt odabenn az egyik csavargó, az, akinek nyakán a fej volt.

— Jó volna, ha valami ember botlana be ide, olyan ember, akinek feje van. Elvágnók a nyakát, azután két fejbe kártyáznánk.

Mit gondoltok, fiúk, mit tett Palkó ? Azt, amit ti is tettetek volna az ő helyében. Kinyitotta az ajtót és döngő léptekkel bement a csapszékbe.

A csavargók azonban, amint megpillantották a kakastollas csendőrkalapot, hirtelen feldöntötték a lámpást és Palkó vak sötétségben találta magát. Tapoga-

tódzva ment előre, hallotta, mint sompolyognak körülötte a mihasznák, látta is a meg-megcsillanó késpengéket, de elcsípni egyiküket sem tudta.

Egyszerre tűzfény csapott a szemébe. A feldöntött lámpástól kigyulladt a csapszék.

— Korcsmáros ! — kiáltotta Palkó.

Senki sem válaszolt. A tűz pedig hatalmas lángot vetett. Egy ajtókilincs akadt a csendőr kezébe. Megnyomta és a szomszédos szobába lépett. Hátha ott benn alszik a korcsmáros ? A szoba már úgy lángolt-lobogott, mint a vaskohó. A falak fehéren izzottak, a szakadozó famennyezet pedig zápor módjára hullatta az ökölnyi piros zsarátnokot. És benn, a tüzes pokol közepén, lánggal égő ágyában egy magával tehetetlen, kövér, öreg ember nyöszörgött. Ő volt a korcsmáros. Palkó, nem törődve a fejére hulló tüzes záporral, hozzárohant, kirántotta ágyából és a karjára kapta az öreg embert, hogy kimentse a tűzből. Két lépést se tett még az ajtó felé, midőn a korcsmáros egyszerre elkurjantotta magát, majd fölcsapó lánggá változott és elpuffant, mint egy óriás tüzes béka, megpörkölvén a csendőr bajuszát és ruháját.

Palkót sűrű, fekete füstfelhő vette körül, amely egy percre elvette a látását s a hallását. Egy hideg szélroham elsodorta a füstfelhőt és a csendőr, amint körültekintett, megint az utcán találta magát. Körülötte néma és sötét volt minden. Tűznek, csapszéknek, korcsmárosnak, csavargóknak sehol semmi nyomuk.

— Furcsa egy utca ! — morogta magában Palkó.

És kimért lépésekkel folytatta őrjáratát. Az utca egyszer jobbra kanyarodott, egyszer balra, de véget nem ért. Vagy ötszáz lépést tett előre, midőn emberi hangok

ütötték meg fülét. Valahol nagyon vígan voltak. A zsivaj irányában ment tovább és végül egy hosszú, magas kerítésfalhoz ért. A falon túl sok duhaj ember dalolt és kurjongatott. Palkó egy rácsos ajtóra bukkant. Benézett a rácson. Nagy temetőkertbe látott. A fejfák között sok száz csontváz nyüzsgött. A csontkezeikkel összekapaszkodván, táncolva vágtattak tova a sírok fölött, némelyek meg a koponyájukat dobálták egymás felé, mintha labda volna. És valamennyien rikácsoló hangon énekeltek.

Palkó megzörgette az ajtót.

— Uraim, — kiáltotta, — csendet kérek!

A rémek ekkor mind a rácsos ajtóhoz rohantak. És valamennyien a csendőrre szegezték zöldes fényben égő szemüket.

— Ember, ember! Élő ember! — rikácsolták, a fogukat vicsorgatva.

Palkó szigorúan mérte őket végig.

— Nem szégyenlik magukat az urak, éjnek idején ilyen csendháborítást művelni? Ha halottak az urak, akkor pihenjenek békében, de ne háborgassák az élők álmát.

— Gyere be! — üvöltöztek a rémek. — Darabokra tépünk! Megisszuk a véredet!

S a vasrácson keresztül feléje vágtak a karmaikkal.

A csendőr megnyomta az ajtó kilincsét és fölemelt fővel belépett a temetőbe.

Ti is bementetek volna, fiúk? Nos, akkor derék legények vagytok!

Amint Palkó körülnézett, az egész kísértetraj hirtelen fehér párává foszlott. A hold békésen sütött a csendes temetőre. Palkó katonás léptekkel végigment a fej-

fák között és miután meggyőződött róla, hogy most már minden a legjobb rendben van, kiment megint a kis ajtón és tovább ballagott az éjben.

Száz lépést se tett az utcán, mikor megint maga előtt látta a sárga csendőrkaszárnyát. A kaszárnya kapuja előtt ott állott a nagybajszú őrmester, füstölgő pipával a szájában.

— Nos, öcskös, mi újság ? — kérdezte.

Pali mereven szalutált.

— Jelentem alássan, őrmester uram, nincs semmi különös újság.

Az őrmester csodálkozva mérte végig a legényt.

— Nem esett semmi bajod az éjjel ?

— Egypár apró-cseprő rendbontás volt ugyan, de nagyobb baj nem lett belőle.

— Jól van, öcsém, akkor eredj aludni. Különben is fáradt lehetsz.

Bevezette a kaszárnyába és megmutatta neki az ágyát. Tizenkét egyforma vaságy állott a hálóteremben. Valamennyi üres volt.

— Pihenj le, — szólt az őrmester, — és ha később jönnek a hálótársaid, ne törődjél velük.

Palkó lefeküdt és mindjárt el is aludt.

Félóra mulva azonban fölébresztette valami. Nagy morgást, korgást, cammogást és sziszegést hallott, hogy megrendült bele az egész kaszárnya. Az ajtó kipattant és bejöttek a hálótársai. Ugyancsak furcsa kompánia volt. Elsőnek egy irgalmatlan nagy hímoroszlán robogott a szobába, hangos hördüléssel. Aztán óriás fehér medve cammogott be. Majd puha macskatalpon beszökött egy izzószemű tigris. A tigrist lompos nagy hiéna, a hiénát párduc követte nyomon. És még egyre jöttek a

fenevadak. Vadkan és farkas is volt köztük. Összesen tizenketten voltak. Mint sereghajtó hatalmas csörgőkígyó kúszott a szobába.

A fenevadak nagyokat ásítoztak és miután morogva és szimatolva körüljárták a hálótermet, mindegyikük belefeküdt egy-egy üres ágyba. Mivel azonban éppen tizenketten voltak és Palkó már elfoglalta az egyik ágyat, a csörgőkígyónak nem jutott fekvőhely. Ez a dolog láthatólag igen fölizgatta a csúszó-mászót. Haragosan csörögve cikázott ide-oda a szobában, az egyik ágytól a másikhoz. Az oroszlán, a tigris és a többi fenevadak közül egyik sem akarta hálótársnak a csörgőkígyót. Mindegyik csattogó fogakkal zavarta el az ágya mellől. A bőszült morgásnak és nyughatatlan csörgésnek nem lett se vége, se hossza.

Peckes Palkó végül kifogyott a türelméből.

— Mi lesz már, cimborák ? Reggelig se akartok megnyugodni ?

És mivel a kígyó még egyre folytatta körútját a szobában, odaszólította magához.

— Ha ennyire van a dolog, kígyó koma, akkor gyere az én ágyamba. Úgyis mi ketten vagyunk itt a legvékonyabb legények.

A kígyó odakúszott Palkó ágyához és fölágaskodott, miközben apró két szeme úgy ragyogott, mint a gyémánt. A csendőr megfogta hideg testét és behúzta az ágyába, akár a vizes vödör kötelét.

— Feküdj a lábamhoz, — mondta — és most már ne csörögj többet.

És mivel nagyon álmos volt, a jobbik oldalára fordult, a fülére húzta a pokrócot és tüstént mély álomba merült. Reggelre kelve, egyedül találta magát a háló-

teremben. A csörgőkígyó és a többi fenevad már régen elkotródott, Isten tudná, hogy hová.

A nap szépen sütött odakünn és amint Palkó öltözködés közben egy pillanatra az ablakhoz lépett, a nap sugaraiban szivárványos betűkkel rótt írást látott ragyogni. Elolvasta az írást, amely így szólt:

Bátoré a szerencse.

S ha a mesémből egy szó sem volna igaz, ennek az egy mondásnak minden betűje való igazság. Ezt még tapasztalni fogjátok az életben, azért ne is ijedjetek meg soha a magatok árnyékától.

N. MÚZEUM KÖNYVTÁRA

TARTALOM

Oldal

A bujdosó bábúk 5
Bögöly három felesége 16
A régi ház pincéje 21
A majom 30
A lantos házassága 36
Anima 40
Az arany trombita 51
Gyöngyöm 57
Kötelesség 74
A Himlő-utca 78
Kondor, a csavargó 91
Rarami királyné 99
Szarkavers 116
A próbacsendőr 121

A.M.N. MÚZEUM
KÖNYV-
TÁRA

HERCZEG FERENC MUNKÁI

34

A LÁNSZKY-MOTOR

MESÉK

59.700/34